



SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060102

DOM
2025-01-07
Stockholm

Mål nr
M 7868-23

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Vänersborgs tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2023-05-16 i mål nr M 5051-21, se bilaga A

PARTER

Klagande

SMA Mineral Persberg AB,

Ombud: Advokat S.H.

Motparter

1. Länsstyrelsen i Värmlands län
2. Filipstads kommun
3. G.A.
4. S.A.
5. T.C.
6. D.J.

SAKEN

Ansökan om tillstånd till fortsatt och utökad täktverksamhet samt vattenverksamhet vid Gåsgruvan i Filipstads kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandet.

Dok.Id 2118741

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 50

E-post: svea.avd6@dom.se
www.svea.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00–16:30

BAKGRUND

Mark- och miljödomstolen har i den överklagande domen avslagit SMA Mineral Persberg AB:s (SMA) ansökan om tillstånd till fortsatt och utökad täktverksamhet och vattenverksamhet vid Gåsgruvan i Filipstads kommun. Som skäl för detta har domstolen sammanfattningsvis anført:

- att SMA:s utsläpp av uran äventyrar möjligheten att uppnå och vidmakthålla miljö kvalitetsnormen god ekologisk status i närmast nedströms belägna vattenförekomst Stampbäcken och att verksamheten därför, i enlighet med 5 kap. 4 § miljöbalken, inte kan tillåtas,
- att torrläggningen av Igeltjärnen på ett påtagligt sätt kommer att skada rikkärret samt riksintresset för naturvård och att åtgärden strider mot både 3 kap. 6 § och 2 kap. 6 § miljöbalken,
- att den planerade verksamheten står i strid med bestämmelserna om artskydd och att artskyddsdispens varken kan ges för sångsvan, bred kärrtrollslända, eller käppkrokmossa, och
- att SMA inte visat att det totala behovet av de produkter som bryts i verksamheten är så pass omfattande att täktverksamheten är den mest ändamålsenliga markanvändningen på platsen.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

SMA har yrkat i första hand att Mark- och miljööverdomstolen ska meddela tillstånd till ansökt verksamhet, förenat med de till mark- och miljödomstolen föreslagna villkoren och med tillägget att Mark- och miljööverdomstolen under en prøvotid om tre år ska skjuta upp avgörandet av vilka slutliga villkor som ska gälla för utsläpp av uran till Rävbacken samt ytterligare krav på åtgärder, till exempel flödespåverkande åtgärder eller rening av uran. SMA har föreslagit att vissa utredningar och undersökningar ska göras under prøvotiden.

SMA har motsatt sig att en provisorisk föreskrift för utsläpp av uran ska gälla under prøvotiden. Om Mark- och miljööverdomstolen ändå anser att en provisorisk föreskrift om länshållningsvattnets innehåll av uran bör föreskrivas, har SMA i första hand

föreslagit ett haltvillkor i inloppet till Stampbäcken om 1,5 µg/l som årsmedelvärde och i andra hand ett haltvillkor i utgående länshållningsvatten om 34 µg/l som årsmedelvärde vid utsläppspunkten. Värdena avser löst halt i vatten efter filtrering (0,45 µm). Om domstolen bedömer att en maximalt tillåten halt uran ska föreskrivas har bolaget föreslagit att den ska vara 8,6 µg/l i inloppet till Stampbäcken. Ett eventuellt provisoriskt villkor bör enligt bolaget föreskrivas som riktvärde.

SMA har yrkat i andra hand att Mark- och miljööverdomstolen ska återförvisa målet till mark- och miljödomstolen för förnyad prövning av ansökan om tillstånd.

Länsstyrelsen i Värmlands län har medgett SMA:s yrkanden samt tillagt att om Mark- och miljööverdomstolen förordnar om provotid för uran bör en provisorisk föreskrift i form av ett begränsningsvärde för uran meddelas.

Filipstads kommun har medgett SMA:s yrkanden.

T.C. och D.J. har motsatt sig att mark- och miljödomstolens dom ändras.

G.A. och S.A. har medgett SMA:s yrkanden.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Utsläpp av uran till vatten

Under målets handläggning har Vattenmyndigheten Västerhavet genomfört en ny statusklassning av Stampbäcken baserad på bolagets mätningar av uran och ändrat klassificeringen från god till måttlig ekologisk status. Myndigheten har även gjort en normöversyn, vilken har resulterat i att det övergripande kvalitetskravet (miljö-kvalitetsnormen) ändrats från god ekologisk status utan undantag till god ekologisk status med tidsfrist till år 2027 för det särskilda förorenande ämnet uran. Som motivering anges att vattenförekomsten inte uppnår kraven för en god ekologisk status då gränsvärdet för uran i ytvatten överskrids. Åtgärder ska genomföras för att minska

påverkan så att god status kan uppnås. Vattenförekomstens återhämtning tar tid och åtgärder bör därför sättas in så snart som möjligt för att nå målet.

I sitt överklagande till Mark- och miljööverdomstolen har SMA initialt argumenterat för att urans toxicitet och biotillgängliga koncentrationer ska beaktas vid bedömningen av om verksamheten kan tillåtas. Under handläggningen i Mark- och miljööverdomstolen har SMA ändrat sin inställning och godtagit att bedömningsgrunden för uran ska utgå från den totala lösta halten av uran och inte från biotillgängliga koncentrationer.

SMA har till stöd för sitt yrkande att Mark- och miljööverdomstolen ska besluta om provotid för utsläpp av uran anfört bland annat följande.

De halter av uran som uppmätts i Stampbäcken är låga men överskrider ändå den av Havs- och vattenmyndigheten beslutade bedömningsgrunden. Utbudet av tillgängliga reningstekniker för att nå de mycket låga uranhalter som krävs för att underskrida SFÄ-värdet på 0,17 µg uran per liter är begränsat. Nya möjligheter för att rena flöden av den aktuella storleken har dock utvecklats och en preliminär bedömning är att en tillämplig metod för rening av uran i länshållningsvattnet kan vara någon form av kemisk fällning, jonbyarteknik eller en kombination av dessa.

Ofta krävs förbehandling av process- eller länshållningsvatten för att avlägsna exempelvis partiklar som riskerar täppa till reningsutrustning. Utfällning av kalk, gips eller järnoxider är andra exempel på processer som måste förebyggas och undanröjas för att etablera väl fungerande reningsutrustningar. I Gåsgruvan är partikelhalten i vattnet sannolikt ett problem.

SMA har varit i kontakt med en möjlig leverantör av reningsutrustning och erhållit mycket preliminära prisindikationer. Vattenprover har skickats till leverantören för inledande tester i laboratorieskala om den föreslagna reningstekniken är lämplig och effektiv för förhållandena i Gåsgruvan. Den föreslagna reningstekniken bygger på förfiltrering av länshållningsvattnet genom sandfilter följt av jonbytesteknik speciellt avsedd för rening av uran. Därefter kan fortsatta tester i pilotskala genomföras för delströmmar i Gåsgruvan i kontinuerlig drift, för att klarlägga prestanda och

effektivitet över längre tid. Såväl laborietest som tester i pilotskala behövs som underlag för projektering av en fullskaleanläggning för rening av länshållningsvatten. SMA har även varit i kontakt med LKAB, och inhämtat erfarenheter från olika utredningar och tester av möjliga reningstekniker.

Det kan även vara intressant att undersöka möjligheter att genom kemisk fällning minska uranhaltarna i det länshållningsvatten som pumpas upp ur gruvan. Möjligheten att genomföra kemisk fällning i de underjordiska schakt som finns i Gåsgruvan har diskuterats. Det behövs testning i liten skala för att bedöma om någon av de beskrivna metoderna kan vara ett effektivt komplement till annan reningsteknik. Det uppskattas att den reningsgrad som kan komma att krävas för att nå en acceptabel uranhalt i inloppet till Stampbäcken är cirka 4,5 µg uran per liter. Om även Rävbacken i framtiden skulle komma att ingå i vattenförekomsten kommer en högre reningsgrad att krävas. Kommande utredningar syftar till att finna metoder för att vid behov rena länshållningsvattnet ner till erforderlig nivå som årsmedelvärde.

Mot bakgrund av den senaste tidens teknikutveckling och möjligheten till rening av uranhaltigt vatten även i mindre flöden ser SMA en möjlighet att inom en överskådlig framtid få utrustning på plats för rening av utgående uran. Enligt praxis går det att förordna om prøvotid för att utreda frågan om möjlighet till rening och skjuta upp frågan om slutliga villkor för utsläpp av särskilda förorenande ämnen till vatten, så länge verksamhetens tillåtlighet är bedömd.

Enligt den utredning SMA låtit ta fram bör det efter en prøvotid vara möjligt att komma ned i sådana halter av uran i länshållningsvattnet att miljö kvalitetsnormens gränsvärden kan innehållas. SMA kommer att välja en reningsteknik samt utforma och dimensionera kommande anläggning så att verksamhetens utsläpp av länshållningsvatten inte riskerar att äventyra möjligheten att uppnå god ekologisk och kemisk status i nedströms liggande vattenförekomster.

Det bör inte gälla någon provisorisk föreskrift under prøvotiden. Detta med hänsyn till att det för närvarande inte finns någon rening installerad vid Gåsgruvan och SMA har

därmed ingen möjlighet att under prövotiden kunna påverka utgående uranhalt i länshållningsvattnet. Att begränsa produktionen vid Gåsgruvan innebär inte att länshållningsvattnets sammansättning förändras på ett väsentligt sätt. Inslaget av uran i länshållningsvatten är starkt sammankopplat med områdets uranhaltiga berggrund och SMA har en fortlöpande vattenrättslig skyldighet att länshålla täkten. Skyddsåtgärder med dikning för att minska mängden länshållningsvatten har föreslagits och planeras att genomföras i takt med att behov uppstår. Om Mark- och miljööverdomstolen kommer fram till att en provisorisk föreskrift ska meddelas bör den utformas i enlighet med vad som framgår av bolagets yrkande.

SMA har till stöd för sin talan bland annat gett in beräkningar som de föreslagna nivåerna i prövotidsvillkoren baseras på och analysrapporter. SMA har även gett in promemorian *Svar på vattenmyndighetens yttrande till mark- och miljödomstolen avseende ansökan om tillstånd till fortsatt och utökad täktverksamhet vid Gåsgruvan i Filipstads kommun*, utförd av Kemakta Konsult AB och daterad den 3 juni 2024.

SMA har därtill gett in en skrivelse från Sveriges geologiska undersökning, SGU, till statsrådet E.B. vid Klimat- och näringslivsdepartementet, daterad den 2 oktober 2024, i vilken SGU uppmanar regeringen till översyn av HaV:s bedömningsgrund för uran.

Länsstyrelsen har anfört i huvudsak följande. Mot bakgrund av vad SMA anfört avseende möjligheten att rena länshållningsvattnet från uran bör det vara möjligt att besluta om prövotidsutredning för det särskilda förorenande ämnet uran. Detta under förutsättning att verksamheten är tillåtlig, dvs. att det på sikt kan säkerställas att SMA:s utsläpp till vatten inte kommer att medverka till en otillåten försämring eller ett äventyrande av möjligheten att uppfylla miljö kvalitetsnormerna för ytvatten i de närmaste vattenförekomsterna.

Länsstyrelsen bedömer att SMA:s redovisade reningstekniker, t.ex. kemisk fällning med jonbytesteknik, är kända och beprövade. SMA:s inlämnade uppgifter visar att det finns pilotanläggningar för rening av uran som visat goda reningsresultat och att det därmed får anses finnas en potential att rena uran ner till relativt låga halter.

Under prövotiden bör det gälla en provisorisk föreskrift för utsläpp av uran i utgående länshållningsvatten. Det faktum att det finns en tidsfrist till 2027 för att uppnå god vattenstatus i Stampbäcken innebär inte att det bör vara fritt fram för SMA att släppa ut uran oreglerat. Däremot kan tidsfristen ha betydelse för prövotidsvillkorets nivå. Länsstyrelsen har förståelse för att SMA behöver tid att få en ny reningsanläggning på plats och därefter intrimma den innan slutliga villkor kan meddelas. SMA bör under prövotiden bedriva verksamheten så att uranhalterna i länshållningsvattnet hålls på en så låg nivå som möjligt och i möjligaste mån undvika onödiga utsläpp av länshållningsvatten med höga uranhalter.

T.C. och D.J. har anfört att Gåsgruvan inte ska tillåtas att göra ingrepp i området och naturen under en prövotid och att alla utredningar, beslut och tillstånd ska vara klara innan verksamheten kan tillåtas.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Filipstads kommun har i remissyttrande i Mark- och miljööverdomstolen anfört att de åtgärder SMA föreslagit inom ramen för ett utvidgat tillstånd för kalkbrytning inte står i konflikt med miljö kvalitetsnormen för vatten.

Mark- och miljööverdomstolens bedömning

Det är ostridigt att verksamheten vid Gåsgruvan bidrar till utsläpp av uran och att halterna i närmast liggande vattenförekomst Stampbäcken redan överskrider de bedömningsgrunder för uran som anges i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om klassificering och miljö kvalitetsnormer avseende ytvatten (HVMFS 2019:25). Ett tillstånd till fortsatt och utökad verksamhet utan vidtagande av åtgärder för att minska utsläppen av uran skulle innebära att möjligheten att nå gällande miljö kvalitetsnorm äventyras och sålunda strida mot 5 kap. 4 miljöbalken. Ett tillstånd kan därmed endast ges om de villkor beslutas som behövs för att verksamheten inte ska medföra ett sådant äventyrande, se 5 kap. 4 § andra stycket miljöbalken. Med anledning av SMA:s yrkande att under en prövotid utreda förutsättningarna för rening av verksamhetens utsläpp av uran till vatten har Mark- och miljööverdomstolen att ta ställning till om det

finns förutsättningar att ge tillstånd till verksamheten och under en provotid skjuta upp frågan om slutliga villkor för uran.

När verkningarna av en verksamhet inte kan förutses med tillräcklig säkerhet, får domstolen vid meddelande av tillstånd till verksamheten skjuta upp frågan om ersättning eller andra villkor till dess erfarenhet har vunnits av verksamhetens inverkan (se 22 kap. 27 § miljöbalken). Uppskov med villkor kan bli aktuellt t.ex. när oprövad reningsteknik ska användas. Enligt praxis kan osäkerhet i tillståndsfrågan inte motivera ett provotidsförordnande, utan domstolen måste först ha konstaterat att verksamheten är tillätlig och att tillstånd kan ges. Det är alltså inte möjligt att sätta tillåtligheten på provotid. (Se t.ex. rättsfallet MÖD 2021:5.)

SMA har hänvisat till praxis från Mark- och miljööverdomstolen där domstolen under en provotid skjutit upp frågan om slutliga villkor för utsläpp av särskilda förorenande ämnen till vatten. Det kan dock noteras att i de flesta fall har målen avsett verksamheter som haft en pågående provotid, dvs. verksamhetens tillåtlighet har redan varit avgjord och frågan i målen har varit om den pågående provotiden ska fortsätta eller avslutas (se t.ex. MÖD 2021:5 och Mark- och miljööverdomstolens domar den 25 februari 2022 i mål nr M 10304-19, den 20 juni 2023 i mål nr M 12019-22 och den 4 juni 2024 i mål nr M 4320-23). Mark- och miljööverdomstolen har i ett fall i samband med en tillståndsansökan godtagit ett provotidsförordnande avseende utsläpp av de särskilda förorenande ämnena arsenik, koppar och zink. I målet hade sökanden utrett olika reningstekniker för att minska utsläppen till vatten och föreslagit en specifik lösning som bedömdes kunna innehålla tillämpliga begränsningsvärden. Mark- och miljööverdomstolen beaktade i sin bedömning att det var fråga om begränsade utsläpp av aktuella ämnen och att det enligt domstolens bedömning inte skulle bli fråga om en förutsägbar höjning av koncentrationen av ämnena på ett sätt som strider mot försämringsförbudet. (Mark- och miljööverdomstolens dom den 25 oktober 2023 i mål nr M 692-22).

Det nu aktuella målet rör en ansökan om tillstånd till fortsatt och utökad verksamhet. Domstolen ska därmed ta ställning till verksamhetens tillåtlighet. Verksamhetens utsläpp av uran är av betydelse för tillåtligheten. För att utsläppet av uran ska kunna

sättas på provotid måste det vara utrett att det efter avslutad provotid går att fastställa slutliga villkor enligt 2 kap. 3 och 7 §§ miljöbalken som säkerställer att verksamhetens påverkan på vattenmiljön blir godtagbar och att möjligheten att uppnå miljö kvalitetsnormen inte äventyras. Detta innebär att det redan nu behöver finnas ett relativt konkret underlag i fråga om reningstekniker och möjliga utsläppsnivåer.

SMA har angett att det för närvarande saknas tillgänglig teknik för att avskilja uran ur Gåsgruvans flöde av länshållningsvatten. Den föreslagna provotiden syftar till att kartlägga och utreda uranutsläpp och möjlig rening. SMA har redogjort för ett antal olika möjliga reningstekniker som avses att studeras vidare och angett att det efter en provotid bör vara möjligt att komma ned i sådana halter av uran i länshållningsvattnet att miljö kvalitetsnormens gränsvärden kan innehållas. Den utredning som SMA hittills genomfört visar att den reningsgrad som kan komma att krävas för att nå en acceptabel uranhalt i inloppet till Stampbäcken är cirka 4,5 µg uran per liter. Om även Rävbacken i framtiden skulle komma att ingå i vattenförekomsten kommer en högre reningsgrad att krävas.

Av bolagets utredning framgår att det bör vara möjligt att rena vattnet, men också att det finns svårigheter och betydande osäkerheter förknippade med detta. Eftersom SMA ännu inte i tillräcklig utsträckning har utrett möjliga reningstekniker för att minska utsläppen av uran till vatten och inte heller föreslagit någon konkret lösning för Mark- och miljööverdomstolen att ta ställning till saknas det för närvarande underlag som visar att verksamhetens utsläpp av länshållningsvatten inte riskerar att äventyra möjligheten att uppnå miljö kvalitetsnormen i nedströms liggande vattenförekomst.

Även om Vattenmyndigheten har beslutat om en tidsfrist till 2027 för miljö kvalitetsnormen för ekologisk status löper den föreslagna provotiden om tre år längre än denna frist. Det framgår också av VISS att vattenförekomstens återhämtning tar tid och att åtgärder därför bör sättas in så snart som möjligt för att nå målet.

Utifrån befintligt underlag är det således inte säkerställt att det efter avslutad provotid går att fastställa slutliga villkor enligt 2 kap. 3 och 7 §§ miljöbalken som säkerställer att verksamhetens påverkan på vattenmiljön blir godtagbar och att möjligheten att

uppnå miljö kvalitetsnormen inte äventyras. Detta innebär att verksamheten enligt 5 kap. 4 § miljöbalken inte är tillåtlig. Det saknas därmed förutsättningar att meddela tillstånd för verksamheten. Överklagandet ska därför avslås på denna grund.

Påverkan på riksintresse

SMA har i fråga om den sökta verksamhetens påverkan på riksintresse anført huvudsakligen följande. SGU har pekat ut Gåsgruvan som ett riksintresse för värdefulla ämnen eller material enligt 3 kap. 7 § miljöbalken. Mark- och miljödomstolen har bedömt att den del av kalkfyndigheten som ligger under rikkärret Igeltjärnen ligger utanför det av SGU utpekade riksintresset och därför inte omfattas av skyddet. Av SGU:s beslut framgår att fyndigheten vid Gåsgruvan är väldokumenterad och innehåller kalksten av god kvalitet, samt att fyndigheten utgör en viktig samhällsresurs som har stor betydelse för landets materialförsörjning. Av beslutet framgår också att det är själva fyndigheten som bedöms och som pekas ut som riksintresse. Det anføres att denna fyndighet delvis går under Igeltjärnens botten och att tjärnen därför under 1990-talet till största del har tömts på vatten. Även SGU:s vägledning anger att det är själva fyndigheten som ska pekas ut och reserveras. Riksintresset är således att fyndigheten ska kunna utvinnas. Mark- och miljödomstolens begränsning är därmed felaktig.

Mark- och miljödomstolen borde ha gjort en avvägning enligt 3 kap. 10 § miljöbalken mellan riksintresset för naturvård enligt 3 kap. 6 § miljöbalken och riksintresset för värdefulla ämnen eller material enligt 3 kap. 7 § miljöbalken, varvid slutsatsen borde ha blivit att riksintresset för värdefulla ämnen och material ska ges företräde eftersom utvinning av Gåsgruvans fyndighet utgör det ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt.

Mark- och miljööverdomstolens bedömning

Täktområdet i sin helhet, inklusive Igeltjärnen, ingår i område som Naturvårdsverket den 10 maj 1988 utpekade som riksintresse för naturvård, benämnt Yngen. Riksintresset är utpekade enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. Av beskrivningen av riksintresset framgår i fråga om Igeltjärnen att tjärnen trots betydande skador är ett av de bästa rikkärren i

länet och erhåller högsta naturvärde till mycket högt naturvärde i länets myr-inventering. Som mark- och miljödomstolen redogjort för har SGU i beslut den 1 december 1995 förklarat kalkstensfyndigheten Gåsgruvan som riksintresse enligt 2 kap. 7 § andra stycket lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m. Därefter har SGU den 16 augusti 2010, med stöd av 3 kap. 7 § miljöbalken, detalj-avgränsat fyndigheten genom att ange storleken och gränserna i en kartbilaga med koordinater. På kartbilagan ingår inte området där Igeltjärnen är belägen. Mark- och miljööverdomstolen kan konstatera att det i målet inte framkommit annat än att SGU i sitt beslut har avgränsat kalkfyndigheten Gåsgruvan på ett sådant sätt att den del som ligger under Igeltjärnen inte ingår.

Mark- och miljööverdomstolen instämmer följaktligen i mark- och miljödomstolens bedömning att området för rikkärret Igeltjärnen endast omfattas av utpekande av riksintresse för naturvård. Det är följaktligen inte aktuellt att göra någon avvägning mellan riksintresse för miljövård och riksintresse för värdefulla ämnen eller material på sätt som föreskrivs i 3 kap. 10 § miljöbalken.

Med hänsyn till de höga naturvärden som Igeltjärnen har kommer den torrläggning av rikkärret som SMA avser att utföra att innebära en påtaglig skada på naturmiljön inom riksintresset. Ansökt verksamhet strider därför mot 3 kap. 6 § miljöbalken. Överklagandet ska därför avslås även på denna grund.

Artskydd

Eftersom den ansökta verksamheten innefattar torrläggning av rikkärret Igeltjärnen har SMA ansökt om dispens enligt 14 respektive 15 §§ artskyddsförordningen (2007:845) för ett antal arter skyddade enligt 4, 4 a och 8 §§ i samma förordning. Mark- och miljödomstolen har funnit att det inte finns förutsättningar att medge dispens för sångsvan, bred kärrtrollslända och käppkrokmossa.

SMA har anfört att bolaget välkomnar länsstyrelsens synsätt att någon artskyddsdispens inte behövs för sångsvan samt troligen inte heller för bred kärrtrollslända. Bolaget överlämnar dock till Mark- och miljööverdomstolen att avgöra om dispens

krävs. Om dispens krävs finns förutsättningar att ge dispens från artskyddsförordningen för sångsvan, bred kärrtrollslända och käppkrokmossa.

Kalkstensutvinningen vid Gåsgruvan utgör ett sådant allt överskuggande allmänintresse som innebär att förutsättningarna i 14 § andra stycket 3 c) artskyddsförordningen för artskyddsdispens är uppfyllda. Kalken som utvinns har följande användningsområden; pigment till cellulos- och pappersindustrin, sjö- och miljökalk samt kross- och sidoprodukter för bygg- och anläggningsändamål, dammbyggnation och annat förstärkningsarbete. Det är möjligt att kännedom om användningsområdet för sjö- och miljökalkning är mer spridd bland allmänheten jämfört med kännedom om användningsområdet för pigment. Det ska därför förtydligas att kalkpigment används inom cellulos- och pappersindustrin för bestrykning och filler vid tillverkning av papper, kartong och vätskekartong (både till livsmedelsindustrin och traditionell kartongtillverkning).

Som en konsekvens av mark- och miljödomstolens avgörande står verksamheten vid Gåsgruvan stilla. Kalkleveranserna från gruvan har upphört och måste ersättas med kalk från täkter belägna på ett betydligt längre avstånd. Detta är naturligtvis i hög grad prispåverkande, vilket i fråga om sjö- och miljökalk innebär att Värmlands kommuner kommer att dra ned på, eller helt upphöra med kalkning av sjöar och vattendrag i vart fall under resten av innevarande år. Den försurning som då återinträder har stor påverkan på arter och habitat. 40 procent av Sveriges sjökalk har kommit från Gåsgruvan.

Även produktion av papper och kartong påverkas, och då inte bara av prishöjningar utan även av rejäla produktionsproblem till följd av "ny" kalkstenskvalitet. Som en följd av mark- och miljödomstolens avgörande har Omya AB nu stängt sin fabrik i Persberg, varför transport av produkt till de värmländska pappersindustrierna Billerud Gruvöns bruk och till Stora Enso Skoghalls bruk i stället sker från Molde i Norge, via Gävle hamn där den omlastas och mellanlagras. Därefter går kalken med bil till bruken.

Vid tillverkning av vätskekartong (Tetra Pak) har en omställning gjorts och även den kalken hämtas numera från Molde, med kostnad och utsläpp som relaterar till transportvägen. Den långa transporten med fler omlastningar, medför att produkten får en större bakterietillväxt än vid kortare transportsträckor, vilket i sin tur kräver en betydligt större kemikalietillsats av biocid som motverkar bakterietillväxt. Det ska tilläggas att bruken har en begränsad lagringskapacitet, vilket i sig skapar problem med de stora leveranser som anländer i parti från Norge.

Även vid tillverkning av takpapp i Sverige har kalken från Gåsgruvan fått ersättas med annan råvara, antingen en mindre lämplig variant eller genom import.

I Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, *Lista med viktiga samhällsfunktioner – Utgångspunkt för att stärka samhällets beredskap*, reviderad oktober 2023, finns samhällsfunktioner såsom energiförsörjning, livsmedelssäkerhet inklusive dricksvatten, livsmedelstillverkning och måltidsverksamhet, samt verksamhet inom bygg och anläggning. Listan omfattar indirekt även de delverksamheter som upprätthåller dessa angivna samhällsfunktioner. Gåsgruvans material kan användas för rening av dricksvatten, kalkning av jordbruksmark och i livsmedelsförpackningar i form av papper och kartong, inklusive vätskekartong. Det kan även användas för rökgasrening samt för bygg och anläggning, bland annat vid tillverkning av takpapp, asfalt och betong. Gåsgruvans material omfattas alltså av MSB:s lista.

Dessutom har SMA som en direkt följd av Gåsgruvans stängning tvingats att lägga ett varsel som i nuläget omfattar upp till 20 medarbetare.

Kalkstensråvara avsedd för sjö- och vattendragskalkning finns endast på ett fåtal platser i Sverige, och Gåsgruvan har jämfört med dessa fyndigheter ett geografiskt mycket bra och centralt läge för att tillgodose efterfrågan på ett miljöeffektivt sätt. Råvara från fyndigheter i Larsbo, Forsby, Björka och Sala klarar inte de kvalitetskrav som ställs på produkter som levereras från Gåsgruvan. De kan därför inte ersätta produkter från Gåsgruvan.

Mark- och miljödomstolen har i sina överväganden inte inkluderat frågan om möjligheten att upprätthålla de samhällsfunktioner som kopplar till det vid Gåsgruvan producerade materialet. Inte heller verkar mark- och miljödomstolen se något problem med att Gåsgruvans produktion måste ersättas med material från ett annat land. De senaste årens händelser, som inkluderar både en världsomfattande pandemi och ett aggressionskrig i Europa, har tydliggjort behovet av en fungerande nationell självförsörjning i Sverige. SMA:s uppfattning stöds av flera utredningar som understryker behovet av försörjningsberedskap.

SMA har visat att det inte finns någon annan lämplig lösning för sångsvan, bred kärrtrollslända och käppkrokmossa och även påvisat att sökta dispenser inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde. Som information kan omnämnas att sångsvanarna inte verkar häcka på platsen i år, trots avstannad gruvdrift. Även om SMA initialt föreslagit en provotid om två år för att utreda frågan om skydds- och kompensationsåtgärder kan SMA godta att provotiden utsträcks till att gälla i fyra år.

Länsstyrelsen har till stöd för sin inställning i fråga om artskydd anfört i huvudsak följande. Provotiden för kompensationsåtgärder för naturvärden som går förlorade vid Igeltjärnen bör vara knuten tidsmässigt till när tjärnen avses att tas bort eftersom åtgärderna bygger på translokation av växterna på platsen.

Sångsvan är förvisso listad i bilaga 1 till artskyddsförordningen men populationen är klassad som livskraftig i rödlistan och det bedöms inte finnas någon hotbild mot arten. Detta medför att förbuden inte bör aktualiseras. För bred kärrtrollslända bör en bedömning av om områdets kontinuerliga ekologiska funktion kan kvarstå i området ligga till grund för om förbudet aktualiseras. En sådan bedömning saknas.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Filipstads kommun har i remissyttrande i Mark- och miljööverdomstolen anfört att de av SMA föreslagna åtgärderna kopplade till artskyddet är tillräckliga.

Mark- och miljööverdomstolens bedömning

Beträffande sångsvan innebär torrläggningen av Igeltjärnen att en häckplats i Igeltjärnen kommer att förstöras. SMA har uppgett att sångsvanarna inte verkar ha häckat under 2024 trots avstannad gruvdrift. Oaktat om häckplatsen använts under 2024 eller inte framgår att platsen är en lämplig livsmiljö för sångsvan. Det är därmed inte osannolikt att arten kan återvända ett annat år. Torrläggningen av Igeltjärnen innebär därför en sådan störning som kan vara förbjuden enligt 4 § första stycket 4 artskyddsförordningen. Sångsvan är enligt rödlistan livskraftig. Enligt uppgift i Artdatabanken häckar den i hela Sverige och det bedöms inte finnas någon hotbild mot arten för närvarande. Torrläggningen av Igeltjärnen kan därmed antas sakna betydelse för bibehållandet av populationen av sångsvan på en tillfredställande nivå. Mot denna bakgrund bedömer Mark- och miljööverdomstolen att sökt åtgärd inte kräver dispens från 4 § artskyddsförordningen. Domstolen noterar också att SMA åtagit sig att skapa en konstgjord häckningsflotte i den närliggande Kotjärnen.

Bred kärrtrollslända är upptagen i bilaga 1 till artskyddsförordningen och i bilaga 4 till art- och habitatdirektivet¹. Torrläggningen av Igeltjärnen innebär att ägg/larver av arten kommer att dödas och att livsmiljö för arten går förlorad. Förbuden i 4 a § artskyddsförordningen aktualiseras så snart det finns en risk för skada för enskilda exemplar av djur. Förbuden gäller även om en arts bevarandestatus inte riskerar att påverkas negativt. Skyddet gäller också arter som uppnått en gynnsam bevarandestatus (se EU-domstolens domar i förenade målen C-473/19 och C-474/19, Skydda skogen, samt Mark- och miljööverdomstolens dom den 3 februari 2023 i mål nr F 14661-20). För att ansökt åtgärd inte ska vara förbjuden krävs att det är möjligt att föreskriva åtgärder som gör att verksamheten inte kommer i konflikt med förbuden i 4 a § artskyddsförordningen, se Mark- och miljööverdomstolens avgörande den 26 februari 2021 i mål nr M 7168-19.

¹ Rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter.

SMA har åtagit sig att skapa nya habitat som är lämpliga för arten. Enligt domstolen bör anläggandet av nya lämpliga habitat i form av diken och våtmarker kunna vara en fungerande skyddsåtgärd. Det ställs dock höga krav på den utredning som behövs för att visa att en föreslagen skyddsåtgärd är tillräcklig för att sökt verksamhet inte ska komma i konflikt med förbuden i 4 a § artskyddsförordningen, se Mark- och miljööverdomstolens avgörande den 26 februari 2021 i mål nr M 7168-19. Som utgångspunkt bör en skyddsåtgärd vara etablerad och fungerande innan påverkan på arten uppkommer, dvs. i detta fall när Igeltjärnen torrläggs. Domstolen anser att det utifrån befintlig utredning inte är visat att föreslagna åtgärder är tillräckliga för att undvika konflikt med förbuden i 4 a § artskyddsförordningen. Det innebär att det krävs en dispens enligt 14 § artskyddsförordningen.

Som mark- och miljödomstolen redogjort för inleds dispensprövningen vanligtvis genom att bedöma om något skäl för dispens enligt 14 § andra stycket 3 artskyddsförordningen föreligger. Om förutsättningarna i punkten 3 inte är uppfyllda saknas det ofta anledning att gå in på förutsättningarna i punkterna 1 och 2. Frågorna om annan lämplig lösning och de specifika arternas bevarandestatus blir betydelsefulla först när det finns ett godtagbart skäl för dispensen.

SMA har gjort gällande att förutsättningarna i 14 § andra stycket 3 c artskyddsförordningen av hänsyn till tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse är uppfyllda för den planerade torrläggningen av Igeltjärnen.

Praxis på vad som är ett allt överskuggande allmänintresse är begränsad men det framgår att begreppet ska ges en restriktiv tolkning och att kraven på det allt överskuggande allmänintresset ska sättas högt, se EU-kommissionens yttrande i ärendena rörande utbyggnaden av Botniabanan i Sverige² och kolgruvan Prosper Haniel i Tyskland³ samt

² KOMMISSIONENS YTTRANDE av den 24/04/2003 som lämnats i enlighet med artikel 6.4 andra stycket i rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter och som avser Sveriges inhämtande av yttrande i samband med den planerade utbyggnaden av Botniabanan från Nordmaling till Umeå.

³ OPINION OF THE COMMISSION OF 24/04/2003 Delivered upon request of Germany according to Art. 6 (4) Sub Par. 2 of Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of the natural habitats as well as the wild animals and plants¹, concerning the approval of an operational master plan

Mark- och miljööverdomstolens avgöranden MÖD 2015:3 och dom den 30 april 2019 i mål nr M 10717-17.

Det är ostridigt att kalk tillgodoser viktiga behov i samhället. Enligt Mark- och miljööverdomstolen finns det inte anledning att ifrågasätta att brytning av kalk kan vara av mycket stort allmänintresse. I detta fall har dock fyndigheten, så som riksintresse, detaljavgränsats på ett sådant sätt att Igeltjärnen ligger utanför riksintresset. Mot bakgrund av den restriktiva prövning som ska ske bedömer Mark- och miljööverdomstolen i likhet med mark- och miljödomstolen att tillgodogörande av kalkfyndigheten i Gåsgruvan på ett sätt som innebär torrläggande av Igeltjärnen inte är av sådan påtaglig vikt att tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse kan anses föreligga. Inte heller i övrigt har framkommit någon omständighet som kan ligga till grund för en artskyddsdispens enligt 14 § andra stycket 3 artskyddsförordningen. Vid denna bedömning saknas anledning att pröva övriga förutsättningar för dispens. Sammantaget saknas förutsättningar för att ge dispens för bred kärrtrollslända.

Vid denna utgång prövar domstolen inte förutsättningarna för att ge dispens för de nationellt fridlysta arterna käppkrokmossa, purpurknipprot, nattviol och tvåblad.

Sammanfattning

Mark- och miljööverdomstolen har funnit att ett tillstånd till ansökt verksamhet, genom det utsläpp av uran till vatten som verksamheten medför, skulle äventyra möjligheterna att uppnå gällande miljökvalitetsnorm. Då det inte är utrett att det efter avslutad prövotid går att fastställa slutliga villkor enligt 2 kap. 3 och 7 §§ miljöbalken som säkerställer att verksamhetens påverkan på vattenmiljön blir godtagbar och att möjligheten att uppnå miljökvalitetsnormen inte äventyras har domstolen bedömt att frågan om uranutsläpp inte kan skjutas upp. Sökt verksamhet är därmed inte tillåtlig. Vidare har domstolen funnit att den del av kalkfyndigheten som ligger under rikkärret Igeltjärnen inte omfattas av riksintresse för värdefulla ämnen eller material. Eftersom Igeltjärnen

(“Rahmenbetriebsplan”) of the Prosper Haniel Colliery operated by Deutsche Steinkohle AG (DSK), for the period 2001-2019.

omfattas av riksintresse för naturvård och då verksamheten påtagligt kommer att skada detta riksintresse kan den inte tillåtas. Därtill har domstolen funnit att tillgodogörande av kalkfyndigheten i Gåsgruvan genom torrläggande av Igeltjärnen inte kan anses utgöra ett sådant tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse. Det finns därmed inte förutsättningar att meddela artskyddsdispens för bred kärrtrollslända. Överklagandet ska därför avslås.

Mark- och miljödomstolen har ifrågasatt verksamhetens tillåtlighet även utifrån att behovet av de produkter som bryts i verksamheten inte skulle vara så pass omfattande att täktverksamheten kan anses vara den mest ändamålsenliga markanvändningen på platsen. Med hänsyn till att Mark- och miljööverdomstolen redan i fråga om utsläpp av uran, skada på riksintresse för naturvård och artskydd bedömt att det saknas förutsättningar att ge tillstånd till den sökta verksamheten, har domstolen inte prövat denna fråga.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2025-02-04

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Malin Wik och Margaretha Gistorp, tekniska rådet Kerstin Gustafsson och tf. hovrättsassessorn Anna Lundgren, referent.

Föredragande har varit Ulrika Agerskans.



VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2023-05-16
meddelad i
Vänerns borg

Mål nr M 5051-21

SÖKANDE

SMA Mineral Persberg AB,

Ombud: Advokat S.H., Alrutz' Advokatbyrå AB,

SAKEN

Ansökan om tillstånd till fortsatt och utökad täktverksamhet samt vattenverksamhet vid Gåsgruvan i Filipstads kommun

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen, som finner att den till ansökan bifogade miljökonsekvensbeskrivningen uppfyller kraven i 6 kap. miljöbalken, slutför den specifika miljöbedömningen samt avslår ansökan om tillstånd enligt miljöbalken samt ansökan om dispenser enligt artskyddsförordningen.
 2. Prövningsavgiften fastställs till 79 600 kr. Inbetalt överskjutande belopp om 67 500 kr återbetalas till SMA Mineral Persberg AB när denna dom vunnit laga kraft.
 3. SMA Mineral Persberg AB ska ersätta Länsstyrelsen i Värmlands län för kostnader med 16 000 kr.
-

Innehåll

BAKGRUND	4
TIDIGARE BESLUT	4
YRKANDEN	6
FÖRESLAGNA VILLKOR	7
SÖKANDENS ÅTAGANDEN	10
ANSÖKAN	13
Ansökans upplägg	13
Tillståndsplikt, avfallskoder samt artskyddsdispens	13
Nu aktuella förändringar av verksamheten	14
Teknisk beskrivning	15
Täktverksamheten.....	15
Vattenverksamheten	16
Miljökonsekvenser och förslag till försiktighetsmått.....	17
Allmänt	17
Utsläpp till luft	18
Påverkan på vatten.....	18
Artskydd (dispensansökan, åtaganden samt föreslagna villkor)	18
Transporter	20
Buller	20
Vibrationer och luftstötar	20
Allmänna hänsynsregler	21
Särskilt beträffande vattenverksamheten.....	22
Samråd	23
Efterbehandling	23
Kontroll av verksamheten.....	24
Avgifter.....	24
Arbets tid och igångsättningstid.....	24
Verkställighetsförordnande.....	24
SÖKANDENS KOMPLETTERINGAR.....	24
Prövningsavgift	24
Kompletterande utredningar	25
Brytgräns.....	25
Artskyddsdispens	25
Arternas bevarandestatus	26
Ingen annan lämplig lösning	26

Verksamhetens allmänintresse	28
Markanvändningens förenlighet med 3 kap. 1 § och 1 kap. 1 § MB	29
Kulturmiljö.....	30
Transporter.....	30
INKOMNA YTTRANDEN.....	30
Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	30
Länsstyrelsen i Värmlands län	31
Sveriges geologiska undersökning	40
M.M. och M.B.	40
G.T. och I.T.	40
D.J. och T.C.....	41
SÖKANDENS BEMÖTANDEN	44
DOMSKÄL.....	49
Rådighet	50
Miljökonsekvensbeskrivning	50
Tillåtlighet.....	50
Miljö kvalitetsnormer för vatten	50
Artskydd	52
Arter skyddade enligt 4 och 4a §§ artskyddsförordningen	53
Dispensprövning – bred kärrtrollslända och sångsvan	55
Arter skyddade enligt 8 § artskyddsförordningen	58
Dispensprövning – käppkrokmossa.....	59
Dispensprövning - purpurknipprot, nattviol och tvåblad.....	59
Arter skyddade enligt 9 § artskyddsförordningen	60
Dispensprövning - blåsippa.....	60
Sammanfattning artskydd	60
Riksintressen och lokalisering	61
Behov och hushållning	64
Sammanfattande bedömning.....	66
Prövningsavgift	66
Rättegångskostnader.....	66

BAKGRUND

SMA Mineral Persberg AB är ett svenskägt aktieföretag med huvudkontor i Persberg, Filipstad. Bolaget är dotterbolag till SMA Mineral AB, som grundades 1932 och har cirka 250 anställda vid sammanlagt 24 produktionsenheter i fem länder.

Bolaget bedriver brytning av kalksten, förädling av kalksten samt försäljning av kalkstensprodukter, huvudsakligen till svensk, men även övrig nordisk, basindustri.

Kalksten är en karbonatbergart av organiskt ursprung bildad av skalrester från marina djur. Skalresterna har samlats på havsbotten, och efter miljoner av år har det ansamlats tjocka lager av dessa rester. När det tillkommer flera lager med skalrester pressas de nedre lagren ihop och cementeras, varvid det skapas en hård bergart. Kalksten består av kalciumkarbonat och har den kemiska formeln CaCO_3 . Kalksten finns i sedimentär form och i kristallin form.

Kalksten har många användningsområden och behovet av materialet är stort. Exempel på användningsområden är inom jordbruk, trädgård, sjö- och våtmarksbehandling samt vid tillverkning av papper, färg, asfalt, tegel, betong och metaller. Detta beskrivs närmare i bilagd behovsutredning (se Bilaga C till ansökan).

Brytning av kalksten i Gåsgruvan, belägen utanför samhället Persberg i Filipstads kommun, började 1852. SMA Mineral förvärvade Gåsgruvan 1980.

TIDIGARE BESLUT

Verksamheten i Gåsgruvan bedrivs i enlighet med tillstånd från Länsstyrelsen i Värmlands län, meddelat i beslut den 28 april 2003 (dnr 541-2013-02).

Tillståndet omfattar tillstånd att bedriva bergtäkt med krossnings- och sorteringsverksamhet på fastigheten A i Filipstads kommun. Det totala uttaget av kalksten får uppgå till högst 7 800 000 ton. Det totala uttaget av gråberg får uppgå till högst 3 500 000 ton. Det årliga uttaget av kalksten respektive gråberg får uppgå till högst 500 000 ton respektive 250 000 ton.

Tillståndet gäller t.o.m. 2023-04-28 (se Bilaga D till ansökan).

För tillståndet gäller följande villkor:

1. Om inte annat framgår av nedan angivna villkor ska verksamheten bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad bolaget har angett eller åtagit sig i ärendet. Mindre ändringar av verksamheten får dock göras efter att tillsynsmyndigheten godkänt detta, om inte ändringen medför ökad störning eller påverkan på

omgivningen. Därutöver gäller vad bolaget angett eller åtagit sig i tidigare tillståndsärenden, i den mån dessa uppgifter och åtaganden inte står i konflikt med detta beslut.

2. Uttag av material får inte ske djupare än till +100 m.ö.h.

3. Buller från verksamheten ska begränsas så att det utomhus vid bostäder som riktvärde inte ger upphov till högre ekvivalent ljudnivå än

50 dB(A) vardagar kl. 07.00-18.00

45 dB(A) vardagar kl. 18.00-22.00

45 dB(A) lördag, söndag samt helgdag kl. 07.00-18.00

40 dB(A) övrig tid.

Momentana ljud nattetid får uppgå till högst 55 dB(A).

4. All sprängning ska föregås av signal som är tydligt hörbar vid närliggande bostäder.

5. Vid sprängning får markvibrationer respektive luftstötsvåg som riktvärde inte överskrida 4 mm/sek resp. 100 Pascal vid närliggande bostadsfastigheter eller andra byggnader.

6. Samtliga stationära lagringsplatser för drivmedel, andra kemiska produkter samt farligt avfall ska vara försedda med tak samt vara invallade så att minst volymen av den största behållaren samt 10 % av övriga behållare inom invallningen kan innehållas.

7. Mobila lagringstankar för drivmedel till larvbandförsedda maskiner, mobila krossar och annan utrustning ska vara av ADR-typ.

8. Gränsen för brytningsområdet ska utmärkas på väl synligt sätt i terrängen. Markeringarna får under expolateringstiden inte rubbas eller döljas. Flaggspel eller stängsel ska under brytningstiden finnas uppsatt utmed bergtäktens krön för att minska risken för fallolyckor.

9. Efterbehandling ska ske successivt och i samråd med den myndighet som utövar tillsyn över verksamheten enligt miljöbalken.

YRKANDEN

SMA Mineral Persberg AB (nedan sökanden eller bolaget) yrkar, som talan slutligen bestämts, att mark- och miljödomstolen efter godkännande av miljökonsekvensbeskrivningen, meddelar bolaget tillstånd till fortsatt och utökad verksamhet, innebärande rätt att vid Gåsgruvan i Persberg, Filipstads kommun:

a) ned till ett maximalt djup om + 90 m.ö.h. bedriva fortsatt täktverksamhet avseende en maximal årlig mängd om 850 000 ton, varav 500 000 ton avser kalksten och 350 000 ton avser sidoberg, med en maximal total mängd utlastad produkt om 8 000 000 ton kalksten och 5 000 000 ton sidoberg,

b) att hantera en maximal årlig volym om 300 000 m³ jord, med en maximal total volym om 1 500 000 m³,

c) att bedriva till täkten knuten verksamhet med sortering och krossning, malning, torkning, lagring samt uttransport av produkt,

d) att bortleda uppkommet länshållningsvatten,

e) att utföra beskrivna justeringar av verksamhetens ytvattensystem inklusive markavvattning, och

f) att i övrigt utföra de anläggningar; dammar, brunnar och ledningar m.m., som erfordras för verksamhetens bedrivande.

Sökanden hemställer vidare att mark- och miljödomstolen förordnar att:

g) tiden för igångsättning av den miljöfarliga verksamheten bestäms till fem (5) år räknat från det att tillståndsdomen vunnit laga kraft,

h) arbetstiden för iordningställande av de för vattenverksamheten erforderliga anläggningarnas grundstruktur, bestäms till tio (10) år räknat från det att tillståndsdomen vunnit laga kraft,

i) tiden för framställande av anspråk med anledning av oförutsedd skada ska bestämmas till 20 år räknat från arbetstidens utgång,

j) tillståndet för verksamheten får tas i anspråk även om domen inte har vunnit laga kraft (verkställighetsförordnande), samt att

k) prövningsavgiften enligt förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn ska fastställas till sammanlagt 79 600 kr.

Sökanden yrkar att tillståndstiden bestäms till 30 år inklusive efterbehandling och återställning.

Dispens från artskyddsförordningens (2007:845) bestämmelser söks:

- enligt 14 § för sångsvan och bred kärrtrollslända,
- enligt 15 § för kärleväxterna nattviol, purpurknipprot, tvåblad och blåsippan samt för mossarten käppkrokmossa.

FÖRESLAGNA VILLKOR

Sökanden föreslår följande villkor för verksamheten.

1. Om inte annat framgår av denna dom ska anläggningar utformas och verksamheten bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad bolaget har uppgett eller åtagit sig i målet eller i ansökningshandlingarna i övrigt.

2. Normala arbetstider för tåkten är helgfria vardagar (måndag - fredag) kl. 06-22. Särskilt bullerstörande verksamheter såsom borrhning, sprängning och skutknackning får endast bedrivas under vardag (måndag - fredag) kl. 06-18. Vissa begränsade processer, såsom malning, får pågå även nattetid.

Lastning av produkt samt transport till kund omfattas inte av ovan angivna tider.

3. Markförberedande arbete i form av avverkning av skog får inte ske under perioden mars - september.

4. Åtgärder ska vidtas för att minimera spridning av damm från tåktverksamhetens olika moment. Diffus damning från verksamhetsområdet och på utfartsvägar ska vid behov motverkas genom bl.a. vattenbegjutning.

5. *Stoftutsläpp till luft från större filteranläggningar får uppgå till högst 10 mg/Nm³ luft.*

6. *Länshållningsvattnet från verksamheten ska som begränsningsvärden ha ett pH mellan 6 och 9, suspenderade ämnen ≤ 25 mg/l, samt ett oljeindex $\leq 0,1$ mg/l.*

Värdena avser mätning en gång per månad. Villkoret anses uppfyllt om det innehålls minst tio månader av tolv.

7. *Buller från verksamheten ska begränsas så att det utomhus vid bostäder som riktvärde inte ger upphov till högre ekvivalent ljudnivå än*
50 dB(A) vardagar kl. 06.00-18.00
45 dB(A) vardagar kl. 18.00-22.00
45 dB(A) lördag, söndag samt helgdag kl. 07.00-18.00
40 dB(A) övrig tid.

Momentana ljud nattetid får uppgå till högst 55 dB(A).

De angivna värdena ska kontrolleras genom närfältsmätningar och beräkningar. Ekvivalentvärden ska beräknas för de tider då verksamheten pågår. Kontroll ska ske minst vart fjärde år. Dessutom ska kontroll ske så snart det skett förändringar i verksamheten som bedöms kunna medföra ökade bullernivåer eller på begäran av tillsynsmyndigheten.

8. *All sprängning ska föregås av signal som är tydligt hörbar vid närliggande bostäder.*

Sprängning ska utföras så att luftstöt våg, buller och vibrationer vid bebyggelse och andra platser där allmänheten befinner sig, begränsas.

Vid sprängning ska bolaget vidta åtgärder så att stenkastning inte förekommer utanför verksamhetsområdet.

9. *För sprängningsinducerade vibrationer får svängningshastighet inte överstiga 4 mm/sek vid bostadshus mer än 10 % av mättillfällena per år, och då högst 6 mm/s. Luftstöt våg till följd av sprängning får inte överstiga 100 Pascal frifältstryck vid bostadshus.*

10. *Kemikalier, petroleumprodukter och flytande farligt avfall som hanteras inom verksamhetsområdet ska vara märkta samt förvaras i täta behållare på tät invallad yta som är skyddad från nederbörd. Invallningens kapacitet ska*

vara sådan att minst volymen av den största behållaren samt 10 % av övriga behållare inom invallningen kan innehållas. Fordonsbränsle i stationär lagringstank ska förvaras enligt ovan eller i dubbelmantlade cisterner.

11. Mobila lagringstankar för drivmedel till larvbandförsedda maskiner, mobila krossar och annan utrustning ska vara av ADR-typ.

12. Utrustning för sanering av oljespill eller annat läckage ska finnas lättillgänglig. Personal som arbetar i tälkten ska ha kunskaper för att kunna hantera kemikalier eller farligt avfall vid olyckor.

13. Spolplatta och golvbrunnar i eventuell serviceverkstad för arbetsmaskiner ska förses med oljeavskiljare. Vatten från oljeavskiljare avleds från området tillsammans med övrigt länsvatten via klarningsdamm.

14. Gränsen för brytningsområdet ska utmärkas på väl synligt sätt i terrängen. Markeringarna får under exploateringstiden inte rubbas eller döljas. Flaggspel eller stängsel ska under brytningstiden finnas uppsatt för att minska risken för fallolyckor.

15. Efterbehandling av tälktområdet ska ske efter avslutad verksamhet. I samband med att tälktverksamheten beräknas att upphöra, ska en efterbehandlingsplan upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten, och därefter ges in till tillsynsmyndigheten.

16. Sedan tälktverksamheten slutligen har avslutats och området efterbehandlats, ska anmälan om detta snarast göras till tillsynsmyndigheten.

17. Ett uppdaterat program för egenkontroll ska upprättas och lämnas till tillsynsmyndigheten senast tre månader efter det att tillståndet har tagits i anspråk. Programmet ska bland annat omfatta kontroll av utsläpp till luft och vatten samt av naturvärden, buller och vibrationer. I fråga om utsläppskontroll ska mätmetod, frekvens och utvärderingsmetod anges.

Kontrollprogrammet ska tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten.

18. Personal som arbetar inom tälktområdet ska känna till innehållet i denna dom och de åtaganden som gjorts i ansökan. En kopia av tälktillståndet ska finnas tillgänglig vid tälkten.

19. Bolaget ska underrätta tillsynsmyndigheten när tillståndet tas i anspråk.

20. Bolaget ska senast vid tiden för att den nu tillståndsgivna verksamheten påbörjas ställa ekonomisk säkerhet för efterbehandling med 1 750 000 kr. Säkerheten ska uppfylla bestämmelserna i 2 kap. 25 § utsökningsbalken. Den ska godkännas av och förvaras hos Länsstyrelsen i Värmlands län.

21. Igeltjärnen får inte tömmas förrän slutliga villkor om skydds- och kompensationsåtgärder har beslutats.

SÖKANDENS ÅTAGANDEN

Sökanden gör i avsnitt 11 i MKB följande åtaganden i form av försiktighetsmått och skyddsåtgärder.

Luft

I den planerade tänkten kommer emulsionssprängmedel i form av bulk i huvudsak användas vilket minskar risken för spridning av kväveföreningar till luften. Enligt sprängmedelsleverantör uppgår kväveoxidhalten till cirka 0,135 % per kilo sprängmedel och anses därför inte utgöra någon risk för miljö- och hälsostörningar. Dagens sprängmedel är utvecklade för att kunna användas i gruvor vilket ställer höga krav på låg bildning av kväveoxider.

För att i största möjliga mån bekämpa damning kommer vägar och planer inom verksamhetsområdet att bevattnas och saltas vid torr väderlek. Dammet är dock till viss del främjande för omgivningen och tillför växtligheten lättåtkomliga mineral och näringsämnen. Stenmjöl används inom jordbruket som spårämnestillsats vid odling. Vid nederbörd sköljs dock dammet av från växtligheten och påverkan är försumbar.

Mark

Transplantation av käppkrokmossa till närliggande lokal är genomförd med lyckat resultat. Åtgärder i och i direkt anslutning till Igeltjärnen föreslås ej ske under sångsvanens häckningstid (maj-september) för att undvika spolierad häckning. En häckningsflotte för sångsvan anläggs i Kotjärnen. Vidare kommer avverkningar av skog i samband med utvidgning av verksamhetsområdet inte ske under skogslevande fåglars häckningstid (mars-augusti). För spillkråka och mindre hackspett förstärks kvarvarande skogsmiljöer på fastigheten genom till exempel skapande av död ved. Därutöver kommer bolaget att genomföra generella och artspecifika naturvårdsinsatser inom ramen för efterbehandlingsplanen med syftet att minimera risken för negativ påverkan på flora och fauna.

Vatten

Minskning av länshållningsvatten från sankmark

Idag rinner vatten från ett sankmarksområde öster om gruvans södra del in

mot dagbrottet, med en medelvattenföring om cirka 0,001 m³/s. Detta medför en energi- och klimatbelastning genom att det kräver pumpning, samt gör mängden länshållningsvatten onödigt stor vilket kan inverka negativt på rening av utgående vatten. För att undvika detta planeras en skyddsåtgärd med ledning av det rena naturvattnet mot Kotjärn. Tekniska lösningen görs i två etapper, där den första lösningen, etapp 1, är självfallsledning inom brytningsgränsen. När fortsatt brytning med tiden omöjliggör självfallsledning i detta område ändras lösningen till, etapp 2, pumpning av vattnet från lågpunkten i sankmarken till den planerade kanalen som leder vatten med självfall mot Kotjärnen, se Figur 32. Vattenavledningen/pumpningen utformas så att sankmarken behåller dagens lägsta vattennivåer, men att vattnet istället för att rinna vidare mot dagbrottet fångas upp genom tätskärm mot lokala transportvägen. Genom åtgärden minskar länspumpningsbehovet samt att vattnet förblir rent då det inte utsätts för föroreningsrisk i dagbrottet.

Minskning av länshållningsvatten genom diken vid jordslänter

Avskärande diken anläggs nedan jordslänten i dagbrottets framtida sydvästra och södra kant för uppsamling av utläckande rent grundvatten. Detta vatten pumpas sedan till närliggande ytvattensystem, Kotjärnen, respektive diket från Kotjärnen. Detta minskar mängden länshållningsvatten vilket ger samma fördelar som ovan nämnda.

Minskning av länshållningsvatten genom uppsamling av ytavrinning i nordöst

Idag rinner ytvatten nordöst om gruvan ned i dagbrottet via gruvgångar som kvarstår från historisk brytning i området. Genom att minska vattenledning till dessa gruvgångar och istället leda vattnet direkt Gåstjärn minskar mängden länshållningsvatten ned till gruvan, vilket likaså ger samma fördelar som ovan nämnda.

Sammantaget bedöms dessa skyddsåtgärder medföra att mängden länshållningsvatten inte ökar jämfört med idag, trots fortsatt brytning.

Transporter

SMA Mineral och de entreprenörer som är anslutna till verksamheten använder sig av miljöklass 1 diesel för att minimera luftföroreningar från arbetsmaskiner och transportfordon. Leverantörerna av bränslen använder låginblandningsmetodik (HVO, RME, med flera) så långt som regelverket tillåter, vilket ger en minskad miljöpåverkan. Vid val av entreprenörer väljer SMA Mineral de som aktivt jobbar för att minska miljöbelastningen.

Vid maxuttag kan ett behov av transporter uppgå till 61 uttransporter per dag med idag tillåten maximal fordonsvikt om 64 ton.

Buller

Bullervillkoren beräknas att uppfyllas under hela dygnet vad det gäller i drift dag- och kvällstid. Om det skulle visa sig att riktvärdena överskrids vid oskärmad borrhning eller krossning, kommer åtgärder att vidtas till exempel genom att skärma borrhigen och krossen med flyttbara containrar staplade två i höjd vid dessa tillfällen.

Eventuellt kan i framtiden transporter från brytningen ske med Tatra-lastbilar i stället för som idag då dumprar används för transporter inom verksamhetsområdet. Med ljuddata från annan gruvdrift där motsvarande lastbilar används har en jämförelse gjorts som visar att användning av Tatra-lastbilar i Gåsgruvan endast skulle medföra marginellt mer buller per fordon men inte orsakar någon betydande ökning av verksamhetens totala buller. Alla framtida brytetapper har beräknats med Tatra-lastbilar i stället för dumprar.

Vibrationer och luftstötar

Inför sprängning avstädas pallkanten från lösa föremål för att undvika stenkastning och en signal ljuder innan sprängning.

Det sitter vibrationsmätare på tre byggnader som ligger närmast verksamheten, vid Liselund, Knaggebo och Ljungheden. En byggnadsinventering avseende risk för skada från markvibrationer och/eller luftstötsvågor har genomförts vid en av fastigheterna, då fastighetsägaren anförde oro över vibrationsskador. Inga tecken på skador från vibrationer orsakade av verksamheten noterades, se Bilaga B.6b.

Vibrations- och luftstötsmätningar sker vid utvalda hus som beroende på avstånd och grundläggning kan riskera att bli påverkade av planerad verksamhet. Mätningar visar ingen påverkan från nuvarande verksamhet. För mer information se Bilaga B.6a.

Råvaror

Bolaget strävar efter att så långt som möjligt utnyttja brutet råmaterial till värdefulla produkter och användning av materialet vid efterbehandling av täktområdet. Detta i form av att sidoberg (gråberg) och jordmassor säljs för användning i bygg- och anläggningsverksamhet. Vissa fraktioner av morän förutses möjligen kunna komma säljas för användning som tätkärna i dammar.

Kemikalier

Kemikalier förvaras i verkstad eller i låst container. Petroleumprodukter hanteras enligt anvisningarna i Naturvårdsverkets föreskrifter om skydd mot mark- och vattenförorening vid lagring av brandfarliga vätskor (2003:24).

Förvaring av petroleumprodukter sker i besiktigade och godkända tankar med överfyllnadsskydd och invallning. Tankning sker på särskild iordningställd hårdgjord yta.

Akuta utsläpp och hanteringsspill som ger upphov till förorenade massor ska kunna omhändertas och bortföras. Absorbenter finns lättillgängligt i tåkten och alltid vid de platser där oljor och bränslen hanteras.

Avfall

Allt avfall källsorteras och lämnas till återanvändning eller återvinning när så är möjligt. Farligt avfall förvaras i tät container med absorptionsmedel lättillgängligt.

Landskapsbild

SMA Mineral avser att skärma av verksamheten med bullervallar mot närboende. Figur 40 visar den planerade bullervallen vid områdets sydvästra delar. Bullervallen byggs i form av jord och sidobergsmassor för att sedan planteras med växtlighet.

I områdets norra delar kommer skogen mellan fastigheterna och området att lämnas kvar för att undvika direkt insyn för närboende. Även här kommer en bullervall att byggas längs med skogen, se Figur 43.

ANSÖKAN

Bolaget har redovisat sin ansökan enligt följande.

Ansökans upplägg

En närmare beskrivning av den sökta verksamheten, inklusive vattenverksamheten, lämnas i den tekniska beskrivningen (TB), inklusive täktplan - se Bilaga A till ansökan med underbilaga. Verksamhetens miljökonsekvenser samt förslag till skyddsåtgärder och försiktighetsmått sammanfattas kortfattat i avsnitt *Miljökonsekvenser och förslag till försiktighetsmått* nedan, och redovisas i detalj i bifogad miljökonsekvensbeskrivning (MKB) med underbilagor - se Bilaga B till ansökan. En behovsutredning avseende det utbrutna materialet bifogas som Bilaga C till ansökan.

En komplett bilageförteckning är infogad sist i innehållsförteckningen i ansökan.

Tillståndsplikt, avfallskoder samt artskyddsdispens

Ansökan omfattar tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken (1998:808), förkortas MB, till fortsatt och utökad täktverksamhet vid dagbrottet i Gåsgruvan, och motsvaras av verksamhetskoderna 10.11, 10.50 och 90.310 (4 kap. 2 och 6 §§ samt 29 kap. 22 § miljöprövningsförordningen (2013:251)).

De avfallskoder som berörs är 010102 och 020107. Deponiklasser: inert respektive icke-farligt avfall (se bifogad avfallshanteringsplan, underbilaga B.7 till MKB). Ansökan omfattar även frågan om tillstånd enligt 11 kap. 9 § MB till vattenverksamhet vid täkten i form av länshållning av täktområdet och hantering av länshållningsvattnet, samt i form av de justeringar av ytvattensystemet som beskrivs i täktplan (Bilaga A.1 till ansökan) och i MKB, avsnitt 11.4.2. Dessa justeringar innebär i korthet följande:

- Igeltjärnen avvecklas
- Ett antal diken anläggs respektive leds om
- En avledande kanal anläggs förbi/under upplag
- Skyddsåtgärder i form av uppfångande samt bortledande av ytvatten utförs

Dispens enligt artskyddsförordningen söks, i enlighet med vad som anförs nedan i avsnitt *Artskydd (dispensansökan, åtaganden samt föreslagna villkor)*, avseende följande arter:

- Sångsvan
- Bred kärrtrollslända
- Purpurknipprot, nattviol och tvåblad
- Blåsippa
- Käppkrokmossa

Nu aktuella förändringar av verksamheten

Befintlig verksamhet bedrivs på fastigheten A. Avtal har upprättats om köp av del av grannfastigheten B. Därefter är fastighetens area ca 124 ha. Handläggning för ny fastighetsbildning pågår vid Lantmäteriet (avtal samt ansökan om fastighetsreglering bifogas som Bilaga E).

Till ansökan bifogas en täktplan (Bilaga A.1). Planerat verksamhetsområde utgör ca 104 ha, och planerat brytområde uppgår till ca 34 ha, se täktplanens Figur 1, som visar brytgräns och koordinater.

Det planeras inte några större förändringar avseende brytningsområdet jämfört med befintligt tillstånd. De förändringar som görs i brytgränsen, genomförs med syftet att bredda brottet för att skapa en säker arbetsmiljö och för att därmed möjliggöra ett större uttag av kalksten.

Brytdjupet kommer att variera över ytan. Lägsta nivå på täktbotten planeras att bli + 90 m.ö.h.

Fabriksområdet med malning, torkning och lagerhållning av material, kommer även fortsättningsvis att användas på samma sätt som idag. Kross- och sorteringsutrustning förflyttas i brottet beroende på var salvorna sprängs.

Den jordschakt som planeras vid brottets västra sida, avses påbörjas så snart som möjligt efter att ett nytt tillstånd har tagits i anspråk. Schaktmassorna läggs upp på upplag eller på bullervall, alternativt går direkt till försäljning.

Kalkens kvalitet varierar kraftigt inom brottet. För att uppfylla befintliga kvalitetskrav, kommer material från olika platser i brottet att blandas och därmed ge en jämn kvalitet. Brytningen kan därför inte fokuseras till ett separat område i taget, utan flera fronter kommer att vara aktiva samtidigt.

Sidoberg kommer att brytas parallellt med kalkstenen. Materialet krossas och hantearas med samma produktionsutrustning som kalkstenen.

Viss yta för lagring av ofyndigt berg och jord kommer att märkas ut för lagring av sidoprodukt, där lagring kan komma att ske under längre period än tre år, dvs. ytan ingår inte i utvinningsavfallsanläggningen - jfr 9 § förordningen (2013:319) om utvinningsavfall. Avseende ofyndigt berg samt jord finns en marknad för användning för anläggningsändamål m.m., denna är dock inte alltid i balans med hur mycket som faller under en given tidsrymd. Ytan planeras att rymma upp till 400 000 ton lager av ofyndigt berg och 150 000 m³ jord.

Uttransport av produkter från verksamheten kommer även fortsättningsvis att gå ut till länsväg 26/63.

Teknisk beskrivning

Täktverksamheten

Den ansökta verksamheten beskrivs utförligt i bifogad teknisk beskrivning inklusive täktplan (Bilaga A). Sammanfattningsvis anføres där följande.

Verksamheten vid dagbrottet avser i huvudsak brytning och förädling av kalksten i form av krossning, sortering och malning. För att möjliggöra brytningen av kalksten kommer dessutom sidomaterial (bergmassor och jord) att brytas, schaktas och förädlas. Verksamheten består av följande arbetsmoment:

- | | |
|--------------|-----------------------|
| -·avbaning | -·malning |
| -·borrning | -·skutknackning |
| -·sprängning | -·interna transporter |
| -·krossning | -·utlastning |
| -·sortering | |

Maskiner i verksamheten är:

- | | |
|--------------|----------------|
| -·hullastare | -·lastbilar |
| -·dumper | -·grävmaskiner |

- borriggar
- kross- och sorteringsverk
- stångkvarn för malning
- torkanläggning

Kross- och sorteringsverk är mobila enheter.

Skutknackning med hydraulhammare på grävmaskin sker kampanjvis, när ett antal större kalksten- eller sidobergsblock har ansamlats från krossplats.

Vattenverksamheten

Den sökta vattenverksamheten består av länshållning av täktområdet och hantering av länsvattnet. Den vattenmängd som måste hanteras utgörs av inläckande grundvatten och ytvatten samt direkt nederbörd.

Mängden länshållningsvatten förväntas uppgå till ca 20 l/s, motsvarande ca 600 000 m³ per år.

Länshållningsvattnet pumpas till en klarningsdamm för rening och släpps därefter ut i Rävbacken. För en närmare beskrivning av systemen, se täktplan (Bilaga A.1 till ansökan) och MKB, avsnitt 11.4.1.

Yt- och grundvattenberäkningar indikerar att den fortsatta brytningen, i kombination med föreslagna skyddsåtgärder, inte ger upphov till någon ökad mängd länshållningsvatten. Inte heller i fråga om vattenkvaliteten förväntas någon nämnvärd förändring.

Gällande grundvattennivåerna förväntas inte utökad brytning i Gåsgruvan medföra några större förändringar. Genomförd grundvattenmodellering tyder på att påverkansområdets utbredning sträcker sig cirka 30-40 m från släntrönet väster om dagbrottet. I områdets södra och östra delar förväntas grundvattenpåverkan bli försumbar.

Förutom vattenverksamhet i form av länshållning avser ansökan följande justeringar av verksamhetens ytvattensystem:

1. Igeltjärnen avvecklas på så sätt att den öppna vattenmiljön vid tjärnen helt försvinner. Efter proppning av anslutande diken, torrläggs tjärnen med läns-pumpning, där pumpat vatten avleds till bäckens nya dragning.
2. Diket från Kotjärnen leds om. Detta dike rinner idag till Igeltjärnen, och måste följaktligen ledas om. Den nya sträckningen förläggs i ett lågstråk utanför brytningsgränsen och ansluter till utloppsdiket från Igeltjärnen, som liksom idag löper vidare mot Rävbacken.

3. Öppet dike anläggs mellan områden för massupplag sydöst om dagbrottet för genomledning av naturvatten mot Kotjärnen, alternativt att en stenfylld kanal anläggs under framtida massupplag för genomledning mot Kotjärnen. Utökade upplagsytor medför ytterligare skärningar av strömningsvägar för ett delavrinningsområde sydöst om brottet. För att få en ordnad avledning mot Kotjärnen, samt minska risken för fri strömning under dessa upplag, planeras en särskild genomledning vid upplagen mot Kotjärnen.

4. Uppsamling av vatten öst om dagbrottet för avledning mot Kotjärnen, uppsamling av ytvatten i nordöst samt avskärande diken i sydvästra och södra brottkanten för uppsamling av utläckande rent grundvatten.

Dessa åtgärder beskrivs i detalj i täktplan (Bilaga A.1 till ansökan) och MKB, avsnitt 11.4.2. Där beskrivs också att avledningen mot Kotjärnen enligt punkten 4 ovan bedöms som skyddsåtgärder, som inte bedöms ingå i den fastslagna arbetstiden för utförande av tillståndsgivna vattenverksamheter. Dessutom framgår att dessa åtgärder planeras att utföras enligt olika metoder i två etapper; etapp 1 med självfallsledning, och etapp 2 med pumpstation och tryckledning. Självfallslösningen kan nyttjas till dess brytningen når detta område och omöjliggör självfallsledningen, varefter pumplösningen vidtar.

Miljökonsekvenser och förslag till försiktighetsmått

Allmänt

Miljökonsekvenserna av den samlade verksamheten redovisas utförligt i miljökonsekvensbeskrivningen (MKB), se Bilaga B till ansökan.

Verksamheten föreslås bedrivas i huvudsak på samma sätt som befintlig verksamhet, men med ytterligare villkor. Föreslagna villkor framgår av Bilaga F till ansökan.

Den samlade bedömningen är att planerad verksamhet medför begränsade negativa konsekvenser på den lokala omgivningen, främst vad det gäller borttagande av Igeltjärnen. Som en följd av detta kommer även naturvärden kopplade till Igeltjärnen att påverkas negativt. Det bedöms dock inte föreligga någon risk för otillåten påverkan på miljökvalitetsnormerna för berörd ytvattenförekomst (Stampbäcken) eller anslutande ytvattenförekomster. Ingen grundvattenförekomst ligger inom verksamhetens påverkansområde. Artskyddsdispens söks för ett antal arter.

Med föreslagna villkor samt planerade försiktighetsmått och skyddsåtgärder, bedöms tillåtlighet föreligga.

Utsläpp till luft

Planerad verksamhet ger upphov till luftföroreningar från sprängning, damning från hantering av krossprodukter samt luftutsläpp från arbetsmaskiner, dieselverk och transporter. Vid sprängning släpps dessutom koldioxid, vattenånga och kvävgas ut i luften, och vid förbränning av sprängmedlet bildas kväveoxider.

Täktverksamhet orsakar dessutom alltid i viss mån damning, främst vid krossning, bandtransportering, lastning samt vid transporter till och från verksamhetsområdet.

Bolagets åtaganden avseende utsläpp till luft framgår av MKB, avsnitt 11.2.1. Därutöver föreslås villkor om stoftutsläpp från filteranläggningar i enlighet med bästa tillgängliga teknik för cement- och kalkindustrin (CLM BAT) samt villkor avseende dammbekämpning.

Enligt bolagets bedömningar kommer miljö kvalitetsnormerna för partiklar och kväveoxider att innehållas vid närmaste bostäder.

Påverkan på vatten

Hanteringen av uppkommet länshållningsvatten samt de justeringar som blir nödvändiga avseende ytvattensystemet har beskrivits ovan.

Bolagets åtaganden avseende påverkan på vatten framgår av MKB, avsnitt 11.4.6. Därutöver föreslås som villkor begränsningsvärden avseende länshållningsvattnet samt ett antal villkor för att vid tillbud eller olycka förhindra spridning till grundvattnet.

Den fortsatta brytningen bedöms inte medföra några större förändringar av grundvattennivåerna.

Både mängden länshållningsvatten samt flödet i Rävbacken och i recipienter längre nedströms bedöms bli i stort sett oförändrat jämfört med dagens situation.

Inte heller bedöms brytningen medföra någon förändrad vattenkvalitet. Någon otillåten påverkan på närliggande vattenförekomster bedöms inte uppkomma.

Artskydd (dispensansökan, åtaganden samt föreslagna villkor)

Som anges ovan har bolaget uppdragit åt Naturcentrum AB att genomföra naturinventeringar bl.a. med avseende på skyddsvärda arter. Rödlisterade arter och arter skyddade enligt artskyddsförordningen. Resultatet av inventeringarna framgår av MKB, avsnitt 8.6.

Bolaget avser att i största möjliga utsträckning undvika påverkan på förekommande individer och arter. Ett antal åtaganden görs (se villkorsförslag - Bilaga F till ansökan - samt MKB, avsnitt 11.3.3.2). Bl.a. kommer avverkning av skog inte att genomföras under perioden mars-september.

Dispens enligt artskyddsförordningen 14 § söks för sångsvan (fridlyst enligt artskyddsförordningen 4 §), eftersom häckplatsen i Igeltjärnen kommer att förstöras. Sångsvan är en vanlig häckfågel i småvatten i Bergslagens skogslandskap, den är livskraftig enligt rödlistan och har en tydligt ökande populationstrend enligt Svensk fågeltaxering. Därför bedöms eventuell förlust av ett revir inte påverka artens bevarandestatus på lokal, regional eller nationell nivå. För att undvika störning under häckningstid görs inga störande åtgärder i Igeltjärnen under artens häckningstid (maj-september). Vidare skapas en konstgjord häckningsflotte i den närliggande Kotjärnen för att öka chansen att det häckande paret fortsätter häcka i området.

Dispens enligt artskyddsförordningen 14 § söks även för bred kärrtrollslända (fridlyst enligt artskyddsförordningen 4 §) eftersom ägg/larver av arten kommer att dödas vid tömning av Igeltjärnen. Verksamheten kommer även att innebära en förlust av livsmiljö för arten, men den förekommer även i den intilliggande Kotjärnen. Den lokala populationen kommer således att kvarstå. Arten är livskraftig enligt rödlistan och dess status bedöms som gynnsam. Arten har glesa men väl spridda förekomster i Mellansverige, och förlusten av livsmiljö bedöms inte påverka artens bevarandestatus.

Dispens enligt artskyddsförordningen 15 § söks kärllväxterna nattviol, purpurknipprot och tvåblad (fridlysta enligt artskyddsförordningen 8 §) samt blåsippan (fridlyst enligt artskyddsförordningen 9 §), eftersom enstaka individer av dessa kommer att försvinna i samband med ansökt verksamhet. Samtliga dessa är vanligt-mycket vanligt förekommande i området och alla bedöms som livskraftiga enligt rödlistan. Det bedöms inte meningsfullt att flytta de individer som påverkas eftersom arterna är så vanligt förekommande i omgivningarna. Bevarandestatus kommer därmed inte att påverkas negativt. Fortsatt kalkbrytning i området med åtföljande kalktillskott till omgivande marker i form av damm bedöms också ha en fortsatt positiv inverkan på dessa kalkkrävande/kalkgynnade arter.

Dispens enligt artskyddsförordningen 15 § söks även för käppkrokmossa (fridlyst enligt artskyddsförordningen 8 §) eftersom den kommer att försvinna vid tömning av Igeltjärnen. Arten (artaggregatet) är livskraftig enligt rödlistan, och det rör sig dessutom i det aktuella fallet om den nordliga, vanligare kryptiska arten. Lyckad transplantation av del av beståndet är redan genomförd till den närliggande Gåstjärnen, vilket även kommer att övervakas kontinuerligt. Eftersom flytten verkar ha fungerat väl bedöms inte ytterligare flytt av beståndet behövas. Käppkrokmossan

förekommer runt Yngen och i andra kalkförande delar av Bergslagen. Därför bedöms inte bevarandestatus påverkas på lokal, regional eller nationell nivå.

I fråga om dispens enligt 14 och 15 §§ artskyddsförordningen gör bolaget gällande att det ovan anförda stöder slutsatsen att det inte finns någon annan lämpning lösning än dispens i de fall sådan yrkas.

I fråga om dispens enligt 14 § artskyddsförordningen åberopas dessutom punkten 3, nämligen att dispensen behövs av tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse. Härvid åberopas bifogad behovsutredning — Bilaga C till ansökan — som grund för att Gåsgruvan ska betraktas som en s.k. samhällsviktig verksamhet.

Transporter

En stor del av verksamheten vid täkten utgörs av transporter. Vid sökt uttag uppkommer cirka 15 000 transporter per år. Genomsnittligt beräknat ger detta 61 transporter per arbetsdag, vilket motsvarar 122 passager av tunga fordon till och från täkten.

Därtill kommer en viss mängd transporter till och från verksamhetsområdet med bl.a. kemikalier och avfall, samt interna transporter.

Bolagets åtaganden avseende transporter framgår av MKB avsnitt 11.5.1. Därutöver föreslås villkor avseende taktens arbetstider, där en detaljerad reglering av transporterna följer av det allmänna villkoret jämfört med vad som anges i TB avsnitt 6.3.

Buller

Brekke & Strand Akustik AB har utfört en komplett externbullerutredning för Gåsgruvan. Utredningen omfattar närfältsmätningar för samtliga bullerkällor, genomförande av bullerspridningsberäkningar samt framtagande av datablad för varje enskild identifierad bullerkälla.

Den tidigare utförda bullerutredningen från 2019 har uppdaterats samt även bullerpåverkan för den framtida planerade verksamheten har predikterats.

Bolaget föreslår standardvillkor för buller avseende industriverksamheter i Sverige, i enlighet med Naturvårdsverkets vägledning för industribuller och annat verksamhetsbuller. Därutöver föreslås försiktighetsmått/skyddsåtgärder i enlighet med vad som anges i MKB avsnitt 11.6.1.

Vibrationer och luftstötter

Sprängning i kalkbrottet kommer att alstra vibrationer. Antalet sprängningar i planerad verksamhet kommer utökas till cirka en sprängning per vecka, till skillnad mot nuvarande verksamhet där sprängning sker 30-40 gånger per år.

En byggnadsinventering avseende risk för skada från markvibrationer och/eller luftstötsvågor har genomförts vid en av fastigheterna. Inga tecken på skador från vibrationer orsakade av verksamheten noterades.

Vibrations- och luftstötmätningar sker vid utvalda hus, som beroende på avstånd och grundläggning kan riskera att bli påverkade av planerad verksamhet. Mätningar visar ingen påverkan från nuvarande verksamhet.

Standardvillkor föreslås.

Allmänna hänsynsregler

Kunskapskravet (2 kap. 2 § MB)

Den som bedriver en verksamhet ska inneha den kunskap som krävs för att undvika skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.

SMA Mineral bedriver täktverksamhet på många platser i Sverige, Norden och norra Europa, och har lång erfarenhet av detta. Personal inom SMA Mineral som arbetar med kalkstensbrytning är utbildade för ändamålet.

I samband med denna tillståndsansökan har bolaget inhämtat uppgifter och låtit utföra en rad utredningar om bl.a. buller, vibrationer, hydrologiska förhållanden och naturvärden. De konsulter som har anlåtats har lång erfarenhet och är erkänt duktiga på sina respektive områden.

SMA Minerals ledningssystem kommer att tillämpas vid all verksamhet inom området. Eventuella underentreprenörer kommer att innefattas i dessa. Systemet omfattar alla verksamheter med avseende på kvalitet, miljö och arbetsmiljö baserade på kraven i SS-EN 9001, 14001 och AFS 2001:1.

Vid behov utförs uppföljning och kontroll av verksamheten av externa konsulter.

Försiktighetsprincipen och Bästa Möjliga Teknik (2 kap. 3 MB)

Försiktighetsåtgärder kommer att vidtas för att minimera påverkan på människors hälsa och miljön, i enlighet med vad som framgår av denna ansökningshandling, TB och MKB. De villkor som föreslås ger, liksom övriga åtaganden, uttryck för försiktighetsprincipen.

SMA Mineral använder sig av en maskinpark som är väl underhållen och som fortlöpande förbättras. När maskinparken uppdateras, eller när tjänster för borrning, krossning, sprängning etc. upphandlas, beaktas kravet om att bästa möjliga teknik ska användas, något som bl.a. bidrar till att begränsa utsläppen av avgaser.

Produktvalsprincipen (2 kap. 4 § MB)

Produktvalsprincipen innebär att bolaget i rimlig omfattning ska undvika att använda potentiellt miljö- och hälsoskadliga kemiska produkter och varor, om produkten/varan kan bytas ut mot en mindre farlig sådan.

Drivmedel och hydrauloljor hanteras enligt gällande bestämmelser. Där så är tekniskt och ekonomiskt möjligt kommer maskinerna inom verksamheten att förses med miljöanpassade oljor.

Vid sprängning kommer emulsionssprängmedel i bulk att användas, vilket minskar risken för spridning av kväveföreningar till luften.

Hushållnings- och kretsloppsprincipen (2 kap. 5 § MB)

Enligt 3 kap. 1 § miljöbalken ska mark- och vattenområden användas för det ändamål de är bäst lämpade för med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Användning som ger en god hushållning med naturresurser ska ges företräde vid planeringen av ett område. Fyndigheten vid Gåsgruvan är utpekad som riksintresse för värdefulla ämnen och mineral.

Avsättningen för material ur den sökta kalkstenstakten framgår av bifogad behovsutredning (Bilaga C). Genom lokaliseringen i närhet till mottagande aktörer kan transporter minimeras, något som bl.a. bidrar till minskad användning av drivmedel.

De sökta lösningarna för ytvattensystemet utgår bl.a. från huvudprincipen att bidra till en energi- och miljöeffektiv länshållning, genom att minska vatteninströmningen till dagbrottet.

Bolaget anser att hushållnings- och kretsloppsprincipen är väl tillgodosedd.

Val av plats (2 kap. 6 § MB)

Gåsgruvans lokalisering har redan tillståndsprövats i samband med prövningen för befintlig verksamhet. Den valda platsen är förenlig med gällande översiktsplan och den uppfyller väl lokaliseringsbestämmelsen i 2 kap. 6 § MB.

Särskilt beträffande vattenverksamheten

Rådighet

SMA Mineral äger fastigheten A samt tillkommande delar av fastigheten B. Erforderlig rådighet föreligger således.

Handläggning för ny fastighetsbildning pågår vid Lantmäteriet. Så snart uppdaterad fastighetsbeteckning erhålls därifrån, kommer bolaget att underrätta mark- och miljödomstolen om denna.

Influensområde

Vid brytning i ytterkanten av brytområdet kommer en viss avsänkning av grundvattennivån att ske. En genomförd grundvattenmodellering tyder på att påverkansområdets utbredning i jord sträcker sig ca 30-40 m från släntkrönet väster om dagbrottet. I områdets södra och östra delar förväntas grundvattenpåverkan bli försumbar (se täktplan, Bilaga A.1).

Sakägare

En sakägarförteckning bifogas (Bilaga G). Däri listas till brottet närliggande fastigheter vars brunn/ar teoretiskt skulle kunna påverkas av en grundvattensänkning i brottets närhet.

Grundvattennivåer i brunnar på fastigheterna C och D planeras att pejlas kontinuerligt med hjälp av s.k. diver, under förutsättning att fastighetsägare medger tillträde.

Sökanden bedömer dock att verksamheten inte kommer att medföra någon skada på motstående intressen som ger rätt till skade- eller intrångsansättning enligt 31 kap. MB. Skulle verksamheten ändå visa sig medföra skador på fastighet eller rättighetsinnehavare, bör frågan om ersättning hanteras enligt reglerna om oförutsedd skada.

Mot bakgrund av att brytverksamheten enligt ansökan kommer att pågå i 30 år, föreslås den i miljöbalken längsta angivna tiden för anmälan av oförutsedd skada, nämligen 20 år räknat från arbetstidens utgång.

Samråd

Samråd enligt 6 kap. MB avseende den planerade verksamheten har genomförts. Inkomna synpunkter har beaktats vid utformningen av verksamheten, vid upprättandet av MKB samt när ansökan har tagits fram.

Den sökta verksamheten är tillståndspliktig bl.a. enligt 4 kap. 2 § miljöprövningsförordningen (2013:251) och ska därför antas medföra en betydande miljöpåverkan (se 6 § första stycket 2 b § miljöbedömningsförordningen (2017:966)).

Samrådet, inklusive inkomna yttranden, redovisas närmare i MKB, avsnitt 15.

Efterbehandling

Bolaget har föreslagit villkor om efterbehandlingsplan och om slutlig efterbehandling. Dessutom åtar sig bolaget (se MKB, avsnitt 12) att successivt efterbehandla områden av täkten där brytning avbryts permanent under drifttiden, i den mån sådant låter sig göras utan att hindra produktion i andra områden.

Kontroll av verksamheten

Bolaget har föreslagit ett villkor som anger att ett kontrollprogram ska upprättas och ges in till tillsynsmyndigheten senast tre månader efter det att tillståndet har tagits i anspråk.

Kontrollprogrammet ska bl.a. omfatta utsläpp till luft och vatten samt av naturvärden, buller och vibrationer. I fråga om utsläppskontroll ska mätmetod, frekvens och utvärderingsmetod anges.

Som en del av kontrollprogram avses ett antal närliggande fastigheter att utrustas med mätdon för kontroll av markvibrationer och luftstöt våg samt mätning av vattennivån i privata brunnar.

Ytterligare åtaganden avseende egenkontroll framgår av MKB, avsnitt 13.

Kontrollprogrammet ska tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten.

Avgifter

Avgift för prövning av ansökan ska enligt förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken (FAPT) fastställas till en grundavgift enligt tabell om 10 000 kr (beräknat på en anläggningskostnad för vattenverksamheten om 870 000 kr), och en tilläggsavgift om 60 000 kr (10 öre per kubikmeter vatten årlig volym - ca 600 000 m³ - som tillstånd begärs för).

Andra avgifter är inte aktuella.

Arbetstid och igångsättningstid

Den tid inom vilken arbetena med iordningställande av de för vattenverksamheten erforderliga anläggningarnas grundstruktur, enligt 22 kap. 25 § andra stycket MB ska vara utförda, bör bestämmas till tio år från lagakraftvunnen dom.

Den tid inom vilken den miljöfarliga verksamheten enligt samma lagrum ska ha satts igång bör bestämmas till fem år från lagakraftvunnen dom.

Verkställighetsförordnande

Yrkandet om verkställighetsförordnande framställs mot bakgrund av att giltighetstiden för befintligt tillstånd vid Gåsgruvan löper ut våren 2023.

SÖKANDENS KOMPLETTERINGAR

Prövningsavgift

Vilka vattenverksamheters anläggningskostnader som ingår i summan 870 000 kr anges i TB (Bilaga A.1, sista sidan). Mot bakgrund av att bestämmelsen i 3 kap. 3 §

förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken, inte hänvisar till bestämmelsen i 2 § 2, har bolaget bedömt att anläggningskostnader för skyddsåtgärder/ markavvattning inte ska ingå i denna del av underlaget för prövningsavgift.

Den volym vatten som kommer att bortledas från Igeltjärn uppgår till 25 000 m³.

Skälet till att ett antal diken i ansökan redovisas som skyddsåtgärder är att huvudsyftet för dessa är miljöskydd, men även att åtgärderna blir aktuella inte inledningsvis utan successivt under täktverksamhetens fortskridande. Tidsmässigt kommer de därför inte, i samtliga delar, att rymmas inom en arbetstid om tio år. Dessa diken utgör även markavvattning enligt definitionen i 11 kap. 2 § MB.

Vad gäller längden på respektive dike samt en fördjupad beskrivning av ansökt justering av ytvattensystem, hänvisas till bifogad Bilaga A inklusive ritningar.

Kompletterande utredningar

Bilaga A — Inventeringsrapporter samt ytterligare naturvärdes- och artskyddsunderlag, som föll bort ur ansökans MKB (9 rapporter, benämnda med siffror utifrån referenslistan i MKB)

Bilaga B — Naturcentrum; Kompletteringar Gåsgruvan

Bilaga C — Tyréns; Gåsgruvans effekter på flodpärlmussla i Stampbäcken

Bilaga D — Tyréns; Kompletterande beskrivningar av dikes-åtgärder

Bilaga E — Behovsbedömning för fortsatt verksamhet inom SMA Mineral Persberg AB:s kalkstensfyndighet Gåsgruvan

Bilaga F — Ekonomisk säkerhet

Bilaga G — Brekke & Strand; Reviderad bullerutredning 2022

Bilaga H — Nitro Consult; Rapport avseende utökning av brytverksamhet

Bilaga I - Utfasning fossil energi

Bilaga J — Komplettering av kartor och vattenverksamhet

Brytgräns

För att minimera risken att hamna i samma säkerhetssituation som uppstått för Igeltjärn väljer bolaget att förändra brytgränsen i den sydvästra delen, där punkterna B11-B14 flyttas ut ca 30 m från Kotjärn.

Artskyddsdispens

Som anförs i ansökan är den sammanfattande bedömningen att den sökta verksamheten kan komma att påverka individer och exemplar av några skyddade arter som omfattas av artskyddsförordningen (2007:845). Bolaget har åtagit sig att genomföra skyddsåtgärder i syfte att minimera, och i vissa fall, utesluta påverkan. Även kompensationsåtgärder föreslås.

För sådana arter där dispens bedöms krävas är förutsättningarna för dispens uppfyllda genom att verksamheten utgör ett allt överskuggande allmänintresse, det saknas annan lämplig lösning och ingen av de berörda arternas bevarandestatus påverkas negativt av den sökta verksamheten. Detta utvecklas nedan.

Arternas bevarandestatus

Vad gäller påverkan på bevarandestatus har sökanden i ansökan och MKB redogjort för denna bedömning samt redovisat visst underlag. Som anförs ovan föll emellertid nio av underlagsrapporterna bort ur det ingivna materialet, men bifogas denna komplettering. Därutöver görs de nu efterfrågade preciseringarna m.m. i Bilaga B till aktbilaga 11.

Ingen annan lämplig lösning

Dispens från förbuden i artskyddsförordningen förutsätter att det inte finns någon annan lämplig lösning.

I fråga om vattenområden finns skyddade arter i Igeltjärnen (käppkrokmossa, bred kärrtrollslända, sångsvan) och rödlistade arter i Igeltjärnen (lake) och diket mellan Kotjärnen och Igeltjärnen (bäckbuksimmare).

Dessutom finns orkidéer av arterna nattviol, purpurknipprot och tvåblad inom verksamhetsområdet, i närheten av Rävbacken, Igeltjärnen och Kotjärnen (se Bilaga B, figur 1).

Dessa arter riskerar att påverkas av den sökta verksamheten. Vad gäller orkidéerna väster om brottet, men inom verksamhetsområdet, planeras en förlängning söderut av befintligt upplag dit. Dessutom riskeras påverkan på orkidéindivider genom att Igeltjärn tas bort. Bolaget har därför inför ansökan övervägt anpassningar och andra lösningar än den ansökta, för att kunna driva verksamheten vid brottet vidare utan påverkan på arterna. Gjorda överväganden redovisas nedan.

De förändringar i jämförelse med nuvarande tillstånd som söks i fråga om brytgräns, verksamhetsområde och fastighetsgräns, genomförs med syftet att på sikt kunna bredda brottet. Breddningen i sig görs för att säkra arbetsmiljön och för att möjliggöra ett större uttag av kalksten med dess varierande kvaliteter.

Om verksamheten skulle anpassas på ett sådant sätt att Igeltjärnen kunde bevaras, och om produktionen skulle anpassas på sådant sätt att den inte riskerar att komma i konflikt med bestämmelserna om artskydd eller att påverka habitat med rödlistade arter, så kommer den möjliga drifttiden att bli mycket kort. Sökandens uttalade ambition i projektet var inledningsvis att Igeltjärnen skulle bevaras. De förstudier och utredningar som har genomförts i frågan har dock visat att kalkstens kroppens ut-

bredning och tekniskt genomförbara åtgärder innebär att det inte är möjligt att bevara Igeltjärnen om en acceptabel drifttid ska uppnås. Den bedömda återstående drifttiden om Igeltjärn och dess vattensystem anpassas och inte tas bort, uppskattas till mindre än fem år.

Pallhöjderna är idag för höga runt om i brottet, och detta är till viss del en följd av att Igeltjärnen ligger så nära brottkanten. För att gruvan skulle ha drivits optimalt, borde Igeltjärnen ha tagits bort tidigare än vad som nu planeras. Driften har tidigare varit möjlig att anpassa efter Igeltjärnen, men brytningen har kommit till en punkt där det inte längre vare sig tekniskt eller säkerhetsmässigt är möjligt att anpassa verksamheten. Idag bryts det därför inte aktivt i området kring Igeltjärnen. Brytning sker på säkert avstånd i andra delar av brottet, men kommer endast att kunna genomföras så under några år till.

Gåsgruvan är också en väldigt komplex anläggning när det kommer till kvaliteten på stenen. För att optimera gruvans livslängd och maximalt nyttja de reserver som finns, måste material blandas från olika delar av brottet.

Som nämns ovan har det gjorts förstudier, inklusive arbetsritningar, på hur delar av Igeltjärn skulle kunna bevaras. Utfallet av förstudierna utvisar stora åtgärder, som även dessa till viss del påverkar skyddade och rödlistade arter, för att bygga vallar etc. och detta utan att drifttiden förlängs.

Bolaget projekterade även jordschakt på västra sidan ned till 45 och 60 m som i sig skulle frigöra stora mängder kalksten. Dessa alternativ valdes bort på grund av en ännu större påverkan av omkringliggande natur. Bolaget har valt att gå på det minsta ingreppet, jordslänt ned till 30 m (se schematisk bild figur 1 i Teknisk beskrivning, Bilaga A till ansökan).

Området kring Igeltjärnen består av jordmassor och tekniken måste anpassas efter vad som är möjligt att göra för det material som finns i marken. För att anlägga schakt som ska vara säkert och tekniskt genomförbart behöver det tas relativt stora områden i anspråk.

Bolagets slutsats är att det förslag som presenteras i ansökan är det lindrigaste ingreppet, som minst påverkar skyddade och rödlistade arter, och som kan genomföras samtidigt som en lång drifttid kan uppnås och verksamheten bedrivs som ett dagbrott.

Ett annat alternativ för lång drifttid är underjordsdrift. När det gäller underjordsdrift så beaktats det emellertid inte som ett alternativ p.g.a. den omfattande omställning det skulle innebära samt att det inte skulle vara en lönsam drift för bolaget.

Annan lokalisering för fortsatt lång drift kan vara området kring Assertjärn. Området ligger cirka 3 km söder om Gåsgruvan och har en kalkstens kropp som möjligen kan vara brytvärd. Provbörningar har senast utförts 2016, som ligger till grund för bedömningen. Bolaget saknar rådighet till marken. Området runt Assertjärn har dessutom liknande förutsättningar som gäller vid Gåsgruvan, med tjärnar och vattendrag som behöver tas bort eller ledas om. Alternativet Assertjärn har valts bort på grund av att det bedöms vara bättre att fortsätta inom befintligt område som redan är påverkat av gruvdrift, än att öppna en ny verksamhet på idag orörd jungfrulig mark.

Bolaget har genomfört förvärv av mark som ska användas för upplagsområden, men också för att genomföra kompensationsåtgärder för de ingrepp som planeras. Planerade åtgärder finns, plan och förslag till kompensationsåtgärd (för den natur som tas i anspråk) presenteras i enlighet med länsstyrelsens synpunkt (punkt 16), se Bilaga B.

Med de förutsättningar som råder, en komplex situation där kalkstens kroppen stupar mot Igeltjärnen och stora jorddjup utan fast berg på västra sidan, bedöms att ingen annan lämplig lösning finns. Bolaget ser den sökta lösningen som det enda alternativet som säkerställer en relativt lång drifttid, fortsatt säkra arbetsförhållanden, en tekniskt genomförbar lösning samt möjligheter till erforderliga kompensationsåtgärder.

Vad slutligen gäller orkidéerna väster om brottet, rör det sig om en förlängning av befintligt upplag, med en på förhand given plats. Ansökan innehåller flera föreslagna upplagsplatser. Några alternativa placeringar till dessa finns inom verksamhetsområdet inte att tillgå. Upplaget vid Igeltjärn ska dessutom fungera som bullerdämpning mot närliggande fastighet. Som framgår av Bilaga B, figur 1, är emellertid orkidéer vanligt förekommande i området i stort, vilket inte är ovanligt vid kalkrika marker.

Verksamhetens allmänintresse

Enligt 14 § artskyddsförordningen krävs för dispens dessutom att dispensen behövs av något av de skäl som räknas upp i paragrafens underpunkter a)-f). Det skäl som är aktuellt för här ansökt dispens är det som anges i c), nämligen att dispensen behövs av hänsyn till allmän hälsa och säkerhet eller av andra tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse.

Bolaget hänvisar i denna del till vad som anförs i Bilaga E angående samhällets behov av det material som bryts i Gåsgruvan. Utvinning av kalksten av den aktuella kvaliteten är ett erkänt och angeläget allmänt intresse, och Gåsgruvans brytning är viktig för tillgången på sjö- och miljöcalc samt för kalksten till bygg- och anläggningsindustrin.

Sjökalk och miljöalk har mycket positiva effekter för att motverka försurning av sjö, mark och vattendrag som behöver fortsatt kalkning. Kalksten avsedd för sjö- och vattendragskalkning finns endast på ett fåtal platser i Sverige, där Gåsgruvan geografiskt sett har ett mycket bra och centralt läge för att leverera produkter miljöeffektivt. Gåsgruvans kalkstenskvalitet finns inte inom ekonomiskt eller miljömässigt försvarbart avstånd utan material behöver i så fall importeras långväga från annat land, med mycket långa transportavstånd som medför stor miljöbelastning och kostnad.

Brytningen vid Gåsgruvan har även betydelse för den lokala ekonomin, både i fråga om arbetstillfällen och genom indirekta effekter, men till viss del också nationellt, genom att ca 40 % av sjökalksproduktionen levereras till mer långväga kunder.

Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv rör det sig således om en verksamhet som tillgodoser angelägna allmänna intressen.

Markanvändningens förenlighet med 3 kap. 1 § och 1 kap. 1 § MB

Domstolen har efterfrågat komplettering av ansökan med en beskrivning av in-trånget i det för området utpekade riksintresset för naturvård i relation till områdets värdebeskrivning, med en motivering till på vilket sätt den planerade markanvändningen är förenlig med 3 kap. 1 § samt 1 kap. 1 § MB.

Områdets värdebeskrivning återges i Bilaga B. Som anförs där går det inte att bortse ifrån att Igeltjärnens rikkärr är en mycket värdefull miljö, och även om andra rikkärsmiljöer finns såväl i närheten (ytterligare fem rikkärr pekas ut som delområden inom området för riksintresse) som i Bergslagen i stort, så är detta en av de mest välutvecklade, trots stark påverkan.

I Bilaga B bedöms samtidigt att verksamheten sannolikt har bidragit till de höga värdena genom en kontinuerlig kalktillförsel, samt att nya miljöer, som på sikt utvecklar liknande värden, kommer att skapas i samband med anläggande av vattendrag och våtmarker vid utloppet från Kotjärnen.

Mot bakgrund av den samhällsviktiga roll som Gåsgruvan innehar och det i Bilaga E beskrivna behovet av det utbrutna materialet, mot bakgrund av bristen på möjliga alternativa lösningar, och framför allt med beaktande av att verksamheten vid Gåsgruvan faktiskt bidrar till riksintresseområdets beskrivna värde, kan bolaget inte se att verksamhetens bedrivande skulle innebära bristande uppfyllelse av miljöbalkens portalparagraf (1 kap. 1 §) eller miljöbalkens grundläggande hushållsbestämmelser (3 kap.).

Kulturmiljö

Kobergsgruvan utreddes i samband med ansökan för nuvarande tillstånd, och tillstånd gavs då till brytning i området. Fornlämningen har därför inte utretts i samband med denna tillståndsansökan.

Beträffande Kalkkullsgruvan så benämns den som en övrig kulturhistorisk lämning i Riksantikvarieämbetets arkiv. Nya undersökningar har dock visat att gruvan troligtvis varit i drift så tidigt som 1819. Det verkar dock som att brytningen i gruvan var ytterst begränsad och enbart 99 ton utbruten malm finns noterad i arkiven. Motvarande gäller för Kotjärnsgruvorna (L2007:5451) som ligger strax norr om Kalkkullsgruvan. Där finns ingen notering om utbruten malm i någon av de fem gruvhål som har noterats och det anses därför som att gruvorna aldrig haft någon större betydelse för gruvdriften i Persberg. Söder om Kalkkullsgruvan ligger även Väggruvan (L2007:5523), där ingen utbruten malm har noterats och som, i likhet med Kotjärnsgruvorna och Kalkkullsgruvan, anses ha varit obetydlig för gruvdriften i området.

Verksamhet som enligt ansökan kommer att ske i området är lagring och uppförande av bullervallar. Verksamheten kan förväntas påverka fornlämningar negativt och bevaring eller återställning av dessa förutses bli svår. Det ska dock framhållas att de lämningar som kommer att påverkas inte förefaller ha varit av stor betydelse för gruvdriften i Persberg, samt att det finns ett antal mer betydande lämningar i området som inte kommer att påverkas av planerad verksamhet.

En ansökan om tillstånd till ingrepp i fornlämning har getts in till Länsstyrelsen i Värmlands län (ankomstnummer 1664197071935).

Transporter

Vad gäller beräkningen av uttransporterna kan 600 kton, inklusive jord, som använts som underlag för miljöbedömningen behållas, dvs. det finns inte behov att öka till 850 kton. Om uttaget vissa år når 850 kgton räknar sökanden med att lägga 250 kton på upplag. Utgående material 600 kton i 20 år ger också en fingervisning om att uttaget hamnar på totalmängden 12 000 kton, vilket är i paritet med tillståndsvillkoret 13 000 kton produkter och sidoberg. Då har sökanden 10 år kvar på tillståndet, under vilka sökanden fortsatt får lasta ut material samtidigt som återställning påbörjas.

INKOMNA YTTRANDEN

Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Myndigheterna har avstått från att yttra sig.

Länsstyrelsen i Värmlands län

Yrkanden

I det fall tillstånd meddelas för fortsatt verksamhet på platsen yrkar länsstyrelsen på

1. att ytterligare ekologisk kompensation för borttagande av Igeltjärn utförs och att detta regleras i tillståndet, och
2. att de ytterligare försiktighetsåtgärder som är möjliga att vidta för att minimera skadan på extremrikkärret Igeltjärn ska regleras i tillståndet för verksamheten.

Länsstyrelsen yrkar på fastställande av villkor om ekologisk kompensation för extremrikkärret som avses förstöras.

Länsstyrelsen yrkar på ett prøvotidsvillkor för uran i vatten. Länsstyrelsen yrkar på att bolaget under en prøvotid på förslagsvis 3 år undersöker möjligheten att minska tillförseln av uran till Rävbacken.

Länsstyrelsen yrkar ersättning för kostnader i målet med 16 000 kr. Kostnaderna består av inläsning av handlingar och yttranden, sammanlagt 20 timmar á 800 kr.

Förslag till villkor

I det fall tillstånd beviljas enligt ansökan anser länsstyrelsen att de villkor som föreslagits av bolaget i huvudsak kan godtas, dock bör följande ändringar och tillägg göras.

Tankplatser för fordon och maskiner bör endast tillåtas på särskilt iordningsställda platser. Tankplatserna ska iordningsställas och utformas för att förhindra spridning av spill av olja och andra föroreningar. Ett villkor om detta bör därför föreskrivas.

I föreslaget villkor 21 anges att säkerheten ska godkännas av Länsstyrelsen i Värmlands län. Enligt 16 kap. 3 § MB följer dock att en säkerhet ska godkännas av tillståndsmyndigheten och inte av tillsynsmyndigheten.

Länsstyrelsen yrkar på att bolaget behöver utföra dels kompensationsåtgärder för extremrikkärret Igeltjärn samt vidta försiktighetsåtgärder i syfte att minimera skador på extremrikkärret vid en eventuellt fortsatt drift av täktverksamheten. För att optimera kompensationsåtgärderna respektive försiktighetsåtgärderna behöver dessa föregås av vissa undersökningar från bolagets sida. Länsstyrelsen anser därför att dessa frågor kan behöva regleras som prøvotidsutredningar där bolaget inom en viss tid får utreda och till domstolen redovisa vilka kompensationsåtgärder respektive försiktighetsåtgärder som är lämpligast att vidta.

Synpunkter

I normalfallet är det bättre med fortsatt verksamhet på redan befintliga täktverksamheter framför att exploatera tidigare ej exploaterade områden. Aktuellt ärende kräver dock att noggranna avvägningar görs mellan motstående intressen.

Området som verksamheten bedrivs på omfattas av både riksintresse för naturvård och riksintresse för värdefulla ämnen och material. Då en fortsatt brytning av kalk kommer att innebära påtaglig skada på riksintresset för Naturvård Yngen behöver en avvägning mellan riksintressena enligt 3 kap. 10 § MB göras.

Länsstyrelsen vill betona vikten av att bolaget i ansökan genomlyser de faktorer ur ekologisk, social och samhällsekonomisk synpunkt som de olika riksintressena främjar långsiktigt och som möjliggör att det i prövningen kan göras en adekvat avvägning av de olika riksintressena.

Länsstyrelsen bedömer att det finns ytterligare försiktighetsåtgärder som är möjliga att vidta för att minimera skadan på extremrikkärret Igeltjärn.

Utredningen av föroreningsinnehållet i det länsvatten som avleds från brytområdet till Rävbacken visar att innehållet överstiger gränsvärdena för maximal tillåten koncentration uran enligt Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter HVMF'S 2019:25. Vid närmaste nedströms belägna vattenförekomst Stampbacken överskrids årsmedelvärdet för koncentrationen uran. Länsstyrelsen vill här erinra om att ett tillstånd enligt 5 kap. 4 § MB inte får meddelas i det fall utsläpp från en verksamhet bedöms utgöra en risk för att möjligheten att uppnå den status eller potential som vattnet ska ha enligt en miljökvalitetsnorm äventyras.

Grunder för Länsstyrelsens inställning

Motstående riksintressen

Gåsgruvan är i sin helhet placerad inom *riksintresse Naturvård Yngen*, som är angett som riksintresse för naturvården enligt 3 kap. 6 § MB. Den aktuella kalkbrytningen i Gåsgruvan omfattas av riksintresse för värdefulla ämnen och material enligt 3 kap. 7 § MB.

En fortsatt brytning av kalk kommer att medföra påtaglig skada på riksintresse för naturvård Yngen då Igeltjärn enligt ansökan kommer att behöva tömmas på vatten och det med Igeltjärn förknippade extremrikkärret därmed kommer att förstöras. Växtlokaler och våtmarker som är av särskilt intresse har utpekats som delområden i riksintresset. Igeltjärn är ett av dessa delområden tack vare sitt extremrikkärr vilket är ett av enbart två kända extremrikkärr i hela länet. Enligt sökanden kommer samtidigt ett fortsatt bevarande av hela riksintresset för naturvård Yngen av säkerhetsskäl omöjliggöra en fortsatt täktverksamhet och därmed nyttjandet av kalkfyndigheten som omfattas av riksintresse för värdefulla ämnen och material.

För områden med oförenliga riksintressen ska företräde ges för det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt enligt 3 kap. 10 § MB. Enligt förarbetena till miljöbalken ska en avvägning göras där företräde ska ges det riksintresse som ur ekologisk, social och samhällsekonomisk synpunkt bedöms vara mest långsiktigt hållbar.

Länsstyrelsen bedömer att en fortsatt täktverksamhet med dess stora och irreversibla inverkan på extremrikkärret vid Igeltjärn innebär påtaglig skada på riksintresset för naturvård. Extremrikkärret vid Igeltjärn bedömdes ha *mycket högt naturvärde* (Klass 1) i länets våtmarksinventering och tillhör en för länet mycket ovanlig naturtyp som skulle gå förlorad vid fortsatt täktverksamhet.

Ett nytt verksamhetstillstånd innebär vidare att ytterligare områden inom riksintresset för naturvård kommer att ianspråkta för täktverksamhetens räkning. Bolaget avser bl.a. att anordna nya upplagsområden på områden som tidigare inte nyttjats av bolaget i verksamheten.

Om täktverksamheten skulle upphöra kommer den regionalt unika miljön i området vara kvar. Det kan dock förutses att detta skulle få andra långsiktigt negativa konsekvenser ur social och samhällsekonomisk synpunkt. Gåsgruvan får anses ha stor betydelse för vissa verksamheter, t.ex. pappersindustrin, på både lokal och regional nivå och en nedläggning av Gåsgruvan kan antas få negativa sociala konsekvenser för tätorten Persberg och Filipstads kommun.

På åtminstone kort sikt skulle en nedläggning av Gåsgruvan även ha negativa ekologiska konsekvenser då kalk från tåkten används för kalkning av sjöar runt om i Sverige för att motverka försurningens negativa inverkan på natur- och växtliv i vatten. Det är oklart om och hur snabbt denna kalk skulle kunna ersättas av alternativa produktionsplatser.

Att det finns ett behov i samhället av de produkter som bolaget producerar vid Gåsgruvan anser länsstyrelsen är oomtvistat. Länsstyrelsen anser att det därför är viktigt att det i ansökan samt vid kommande förhandling finns en noggrann genomlysning av de faktorer som ska beaktas vid avvägningen mellan de oförenliga riksintressena så att det blir möjligt att göra en avvägning mellan riksintressena och vilket ändamål som får anses främja en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt.

Ekologisk kompensation

Den kompensation som sökande enligt ansökan avser vidta bedöms inte kompensera för habitatförstörelsen av extremrikkärret vid Igeltjärn med dess naturvärden. Kompensationen är enbart inriktad på de vattenmiljöer som försvinner. Då det är en

för länet unik miljö som dessutom är en av grunderna till utpekande av riksintresse bör kompensationen vara inriktad på denna naturtyp. Exempel på kompensation är skydd av likartad natur som på något sätt är utsatt för hot eller åtgärder som höjer naturvärden någonstans. Inom ramen för *Åtgärdsprogram för bevarande av rikkärr* avser länsstyrelsen inventera rikkärr i länet under 2023. Efter detta kommer det finnas en tydligare bild av vilka behov av restaurerande åtgärder som föreligger och var kompensation skulle kunna fokuseras.

Kompensationsytor bör som minst motsvara storleksordningen på de ytor som kommer att förstöras vid en framtida täktverksamhet. För rikkärret kan ytterligare ytor behöva kompenseras då det är troligt att en försämring av naturvärdena kommer att ske.

Skydds- och kompensationsåtgärder

Länsstyrelsen anser att det är positivt att bolaget har åtagit sig att utreda skydds- respektive kompensationsåtgärder för de skador som uppkommer vid en fortsatt täktverksamhet. Länsstyrelsen anser dock att bolaget bör föreslå hur stora ytor för respektive naturvärde som ska kompenseras för samt hur de föreslagna åtgärderna ska utvärderas kvalitativt.

Bolaget har kompletterat ansökan med korvsjöar. Att en öppen strandkant lämnas är inte samma sak som att den funktionen bibehålls över tid. Här behövs en specificering av bolagets åtagande rörande yta och skötsel. I kompletteringen finns även förslag på framtida skötsel. Det framgår dock inte om bolaget åtar sig att genomföra den skötsel som föreslås i kompletteringshandlingarna. Länsstyrelsen anser att det är önskvärt om det framgår mer uttryckligt vilka skötselåtgärder bolaget åtar sig i ärendet. Det bör även framgå ett ungefärligt intervall för skötselåtgärderna.

Länsstyrelsen har även tittat på bolagets riktlinje kring direkt solinstrålning den 15 april. Riktlinjen verkar innebära att växtlighet med en höjd om ca 40 % av vattenytans utbredning i nord-sydlig riktning accepteras ner till strandlinjen på den södra stranden. Detta följer av solhöjden mitt på dagen det aktuella datumet. Riktlinjen innebär heller ingen utfästelse om röjning på den solbelysta norra stranden.

Länsstyrelsen är tveksam till om detta kan anses vara en relevant röjning som syftar till att säkerställa solbelysta groddjursvänliga vatten.

Prövotid för kompensation och skyddsåtgärder

Länsstyrelsen anser att bolagets förslag på provotidsvillkor för att utreda skydds- och kompensationsåtgärder i huvudsak är bra. Begreppet "rimliga skydds- och kompensationsåtgärder" i provotidsvillkoret är dock vagt.

Eftersom det föreligger osäkerhet dels i rådighet, dels effekt och omfattning av skyddsåtgärder samt kompensationsåtgärder ställer det höga krav på utformning av provotidsvillkor. Det bör omfatta beräkningar både på kvantitativa och kvalitativa mått för att kunna följa upp effekterna. Bolaget bör komma med förslag på beräkningsmodeller för detta. Bolaget behöver även förhålla sig till behov av ekologisk kompensation om beräknade mål med skyddsåtgärder ej går att uppnå och hur man då kompenserar för detta. Man bör även ta med aspekten att en lång leveranstid i åtgärdernas effekt kan kräva en högre ambitionsnivå för att kunna kompensera fullt ut.

Kompensationsplan bör utföras i samverkan med länsstyrelsen för att kunna ta del av verksamheten med Åtgärdsprogram för rikkärr och säkerställa additionalitet (att kompensationen utgörs av åtgärder som annars inte skulle genomförts samt att naturvärdena på platsen ökar eller upprätthålls).

I förslaget till provotidsvillkor nämns Malmbergstjärn som ett objekt för provotidsutredningen, dock ägs fastigheten av ett skogsbolag och ett genomförande av villkoret förutsätter att bolaget får tillåtelse från markägaren att kunna genomföra lämpliga åtgärder. Det är därför viktigt att denna fråga klargörs.

Försiktighetsmått för extremrikkärr – Igeltjärn

I det fall tillstånd meddelas för verksamheten bedömer Länsstyrelsen att det finns ytterligare försiktighetsåtgärder som är möjliga att vidta för att minimera skadan på extremrikkärret. Notera att de försiktighetsmått som länsstyrelsen föreslår här ska ses som försiktighetsåtgärder i syfte att minimera skador på extremrikkärret, det handlar inte om att kompensera för skador på extremrikkärret.

Det har tidigare utförts transplantation av käppkrokmossa till Gåstjärnen. Liknande åtgärder bör vara möjliga för bevarande av habitat från extremrikkärret. Söder om området finns exempelvis Malmbergstjärnen med ett rikkärr dit habitat möjligen skulle kunna flyttas. På detta sätt skulle den rika artsammansättningen vid Igeltjärn delvis kunna bevaras. Förutsättningarna vid Malmbergstjärnen behöver dock utredas innan slutligt villkor fastställs. Enligt länsstyrelsens inventering från 2013 föreligger problem med hydrologin vid Malmbergstjärnen då den kan vara för torr. Den avvattnas dels till Kotjärn och det är oklart om behov av hydrologiska åtgärder föreligger.

Miljö kvalitetsnormer för vatten

Utredningen av föroreningshalterna av det länsvatten som pumpas från verksamhetsområdet och som släpps ut i Rävbacken har visat att länsvattnet innehåller uran i halter som överskrider meddelade gränsvärden för uran i inlandsytvatten enligt

Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter HVMFS 2019:25. Den naturliga bakgrundshalten av uran är hög i närområdet men trots avdrag för bakgrundshalten är halterna av uran i den närmaste vattenförekomsten Stampbäcken förhöjd.

Enligt 5 kap. 4 § MB får inte tillstånd beviljas i det fall en verksamhet bedöms äventyra möjligheten att uppnå en miljökvalitetsnorm.

Enligt uppgifter i ansökan kommer ingen större skillnad ske mot dagens situation vad gäller flödet av länsvatten som kommer att avledas till Rävbacken vid fortsatt drift i takten.

Bolaget har i ansökan tagit fram en utredning om förekomstformer av uran i vatten från Gåsgruvan. Enligt utredningen förekommer uranet som släpps ut i Rävbacken från verksamheten i förekomster som enligt utredningen inte är lika toxiska som de förekomstformer som ligger till grund för framtagandet av SFÄ-värdena. Bolaget argumenterar därför för att miljörisken med nuvarande utsläpp av länsvatten till Rävbacken är låg trots överskridandet av årsmedelskoncentrationen i Stampbäcken. Länsstyrelsen har inte möjlighet att bedöma om bolagets utredning av uran och dess förekomstformer innebär att miljörisken med nuvarande utsläpp av uran till Rävbacken och Stambäcken överskattas.

Artskydd

Angående förekommande fågelarter och oklarheter i det juridiska läget som sökanden påpekar i ansökan, hänvisar länsstyrelsen till den nya lydelsen i Artskyddsförordningen sedan 1 oktober 2022.

För en fågelart som är rödlistad, finns upptagen i bilaga 1 till fågeldirektivet eller vars population minskat med >50 % sedan 1980 behöver det i det enskilda fallet göras en bedömning om en tillfredställande nivå kan upprätthållas. Länsstyrelsen vill även påpeka att begreppet störning i och med Mål C-441/17 av den 17 april 2018, kommissionen mot Polen även skulle kunna omfatta habitatsförstöring. För att undvika feltolkningar kan det vara lämpligt att bolaget uppdaterar bedömningen av påverkan på fågelarter och begrepp i enlighet med den nya lydelsen av Artskyddsförordningen. Exempelvis ska en bedömning av möjligheten att bibehålla eller återupprätta populationen på tillfredsställande nivå göras istället för en bedömning av artens gynnsamma bevarandestatus.

Länsstyrelsen påpekar att för de förekommande fridlysta växtarterna bör även M 11317-14 "Klinthagen" beaktas och ligga till grund för bedömning av om artskyddet aktualiseras samt om behov av dispens föreligger. Vid verksamheter där syftet är ett annat än att ta bort eller skada fridlysta växter bör risk för påverkan på den skyddade artens bevarandestatus i området föreligga för att utlösa förbuden i 8 § samt 9 § artskyddsförordningen.

Vattenverksamhet

Enligt ansökan bedöms avledningen av länshållningsvatten att fortsätta på ungefär samma nivå som i dagsläget. Påverkan från denna kan därmed anses vara försumbar och acceptabel. Större påverkan i sammanhanget kommer den planerade markavvattningen utgöra och särskild vikt bör i detta sammanhang läggas på naturvårdsfrågorna.

Vid markavvattningen kommer en tjärn (Igeltjärn) att försvinna och det därmed förknippade extremrikkärret torrläggas och tas bort. Tjärnar i motsvarande storlek finns det gott om i närområdet. De arter som bedöms påverkas är lake, bäckbuksimmare och bred kärrtrollslända. Bred kärrtrollslända är rödlistad på EU-nivå men inte i Sverige där statusen bedöms som gynnsam. Kända förekomster är spridda över länet och kanske är ett varmare klimat gynnsam för arten. Förlusten av en lokal kan i någon mån kompenseras via anlagda dammar/korvsjöar längs vattenvägen från Kottjärn till Rävbacken och bedöms inte vara ett hinder mot tillåtlighet.

Lake minskar i sjöar och vattendrag och på kusten, främst i mindre sjöar i södra Sverige. Orsakerna är inte klarlagda. Lake torde förekomma i många vatten i området som är mer lämpliga för arten. Vidare förekommer lake även på rinnsträckor och kan troligtvis etablera sig i de tillkommande fåroarna om dessa anläggs med naturmiljön i åtanke. Bäckbuksimmaren är registrerad på ca 30 platser i landet varav 8 i Värmland. De skyddsåtgärder som föreslås kan möjligtvis vara tillräckliga för att populationen ska fortleva. Den befintliga bäcken uppströms Igeltjärn bör hållas våt så länge det går efter att vattnet leds om.

Notera att sällsyntheten hos mindre välundersökta organismgrupper som buksimmare kan bero på kunskapsbrist.

Helt avgörande för tillåtligheten är dock frågan om rikkärret och dess naturvärde samt vilket utfall en avvägning av riksintressena mynnar ut i.

Flodpärlmussla

Vid den senaste undersökningen av flodpärlmusselbeståndet i Stampbäcken konstaterades en viss föryngring av beståndet.

Bolagets utredning drar slutsatsen att den massdöd av flodpärlmusslan som konstaterades för några år sedan mest troligt beror på en parasit. Länsstyrelsen delar bolagets uppfattning att den mest troliga orsaken till nedgången av flodpärlmussla i Stampbäcken är en parasit. Det går dock inte helt att utesluta att det kan finnas andra orsaker till att beståndet vid Stampbäcken har decimerats och i utredningen som bolaget har låtit utföra så har inte de förhöjda halterna av uran i Stampbäcken berörts.

Säkerhet

Länsstyrelsen anser att säkerhetens storlek för täkten bör beräknas enligt den praxis som gäller vid prövning av bergtäkter i miljöprövningsdelegationerna och som följer av Miljösamverkan Sveriges vägledning *Ekonomiska säkerheter, handläggarstöd*. För efterbehandling av brytningsområdet är kostnaden 14 kr/m² och för övrigt verksamhetsområde 4 kr/m². Slutvärdet räknas upp med en inflationsökning om 2 % per år under hela tillståndstiden plus 2 år.

Säkerheten beräknas då enligt formeln ((brytområdets area (m²) x 14 kr + övriga ytor (m²) x 4 kr) x (1+0,02) x 32)).

Utifrån de uppgifter som angetts i ansökan om brytningsområdets respektive verksamhetsområdets storlek skulle säkerhetens storlek enligt länsstyrelsens beräkningar uppgå till 14 250 000 kr. Beloppet har avrundats till närmaste tiotusental.

Detta förslag är av rimlig storlek, ett visst avdrag kan eventuellt göras för den yta som ska vattenfyllas, då efterbehandlingsåtgärderna för denna yta kan komma att bli mindre omfattande. Att bolaget kommer behöva kontrollera vattenfyllnaden av Gåsgruvan under en längre tidsperiod än vad som normalt behövs vid efterbehandling av en täkt är dock ett argument för en högre säkerhet än vad bolaget yrkar på.

Uran

Länsstyrelsen anser att tillstånd för fortsatt verksamhet endast kan meddelas under förutsättning att bolaget utreder och vidtar de åtgärder som behövs för att det uranrika länshållningsvattnet inte ska riskera att äventyra möjligheten för vattenförekomsten Stampbäcken att uppnå god ytvattenstatus.

Närmaste vattenförekomst är Stampbäcken som är belägen 5-6 km nedströms bolagets utsläpp av länshållningsvatten i Rävbacken. Enligt VISS har vattenförekomstens ekologiska status klassats som god status. I VISS framgår att SFÄ-ämnen inte har ingått i denna klassning på grund av brist på mätdata. Bolagets utförda mätningar i vattenförekomsten visar att halten av uran inte uppnår gränsvärdet för god status enligt HVMFS 2019:25 och att den ekologiska statusen för Stampbäcken utifrån dessa mätdata borde sättas till måttlig status.

Enligt bolagets tillståndsansökan kommer det inte ske någon påtaglig ökning av uranhalten eller mängden länshållningsvatten som avleds till Rävbacken. Länsstyrelsens bedömning är därför att bolagets utsläpp av uran vid en fortsatt verksamhet inte innebär en otillåten försämring av vattenmiljön enligt 5 kap. 4 § MB.

En verksamhet får enligt 5 kap. 4 § MB inte heller äventyra möjligheten för en vattenförekomst att uppnå den status som vattenförekomsten ska ha enligt en miljökvalitetsnorm. I förarbetena till 5 kap. 4 § MB jämförs begreppet äventyra med chanstagande eller att möjligheten att uppnå rätt vattenkvalité lämnas till slumpen.

Bolaget har i ansökan inte föreslagit åtgärder eller utrett möjligheterna att minska uranhalterna i bolagets länshållningsvatten. Länsstyrelsen anser att det kan antas att bolagets utsläpp av länshållningsvatten till Rävbacken bidrar till att gränsvärdet för god status med avseende på uran överskrids i vattenförekomsten Stampbacken. Utan några ytterligare åtgärder för att minska tillförseln av uranrikt länshållningsvatten till recipienten bedömer länsstyrelsen att en fortsatt verksamhet kan innebära ett sådant äventyrande som framgår av 5 kap. 4 § MB.

För att inte äventyra möjligheten att uppnå den status som vattenförekomsten ska ha anser länsstyrelsen därför att bolaget behöver föreslå utredningar och därefter vidta åtgärder för att minska verksamhetens utsläpp av uran till Rävbacken. Länsstyrelsen yrkar därför på att mark- och miljödomstolen meddelar bolaget ett provotidsvillkor som innebär att bolaget i ett första steg utreder möjligheten att sänka uranhalten i det länshållningsvatten som avleds till recipienten. På detta sätt lämnas inte möjligheten att uppnå rätt vattenkvalité i Stampbacken till slumpen. Som ett andra steg i provotidsvillkoret får bolaget sedan lämna förslag på åtgärd som behövs för att det ska vara möjligt för domstolen att meddela slutligt villkor för verksamhetens utsläpp av uran som tar hänsyn till möjlighet för vattenförekomsten Stampbacken att uppnå god vattenstatus.

I utredning bör även ingå vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att minimera urlakningen av uran från upplagsområden för jordmassor.

Vad länsstyrelsen erfar finns det praktiska exempel på tekniska åtgärder för att minska uranhalten för kommunala dricksvattentäkter i syfte att sänka uranhalten i dricksvatten. Liknande lösningar bör därför kunna övervägas i detta ärende.

Av intresse kan även nämnas att vattendraget norr om Stampbacken och vidare norr ut upp till ungefär vägen mellan riksväg 26 och Gammalkroppa i dagsläget är en preliminär vattenförekomst. Det kan därför i framtiden bli än mer angeläget att minska uranhalterna i bolagets länshållningsvatten.

Prövotid för utredning av uran i länshållningsvatten

Bolaget ska under provotiden utreda möjligheten att minska mängden länshållningsvatten till recipienten inklusive tekniska möjligheter att minska uranhalten i länshållningsvattnet. I utredningen ska ingå att utreda möjligheten att rena länshållningsvattnet internt innan utsläpp till recipienten.

I utredningen ska även undersökas vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att minimera urlakning av uran till recipienten från upplagsområde för jordmassor.

Utredningen ska innehålla uppgifter om kostnader för olika åtgärder samt uppgifter om förväntad reningsgrad för respektive åtgärder. Utredningen bör även innehålla en tidsplan för när åtgärder kan vidtas.

Tankplatser för fordon och maskiner

Länsstyrelsen har inga synpunkter på bolagets förslag på villkor för tankplatser för fordon och maskiner.

Övriga synpunkter

I MKB under rubrik 13.1 anger bolaget *Områden med upplag av berg och jord där sådd med gräs planeras, kontrolleras inledningsvis en gång per år och när så konstaterats att växtligheten frodas kan intervallet ökas till en gång per år*. Länsstyrelsen bedömer att det är olämpligt att så in gräs. Om områdena lämnas öppna för naturlig etablering av växtlighet ökar chansen att en naturvårdsintressant flora etablerar sig.

Sveriges geologiska undersökning

Myndighetens tidigare synpunkter har beaktats, varför myndigheten inte har några invändningar mot fortsatt och utökad täktverksamhet vid Gåsgruvan.

M.M. och M.B.

De har anfört att deras fastighet, C, har eget vatten och avlopp samt bergvärme. Det framtida arbetsområdet kommer att ligga ca 175 m från fastigheten (för närvarande 300 m). De befarar att skador på hus och ev. sprickor i berget kan uppstå. Detta kan äventyra vattenförsörjningen. Redan idag upplever de markvibrationer och fönsterrutor som skallrar.

G.T. och I.T.

De har lämnat följande synpunkter.

Eftersom dem utökade verksamheten blir i den södra delen av dagbrottet så borde det inte bli någon försämring för dem.

De vill att sökanden skyndsamt bygger upp bullervallen mot dem, som man har börjat med. När vinden kommer från söder har de även vissa problem med kalkdamm. Vid några tillfällen har de också märkt av vibrationer vid sprängningsjobb i gruvan och har därför en vibrations- och tryckvågsmätare på huset uppsatt av SMA Mineral AB för registrering.

De hoppas att deras vattenbrunn inte äventyras när man pumpar ur vattnet och spränger i dagbrottet/Igeltjärnen för att kunna ha en fortsatt drift. Uppkommer sådana problem med ev. vattenbrist så måste sökanden ta på sig ansvaret och kostnaden att borra nya brunnar.

D.J. och T.C.

De yrkar att villkor 7 ändras till att ljudnivån ska vara 50 dB vardagar kl. 06.18, övrig tid ska det vara tyst.

De yrkar även att det av villkor 9 ska framgå att det inte ska förekomma sprängning på mindre avstånd än 200 m från närliggande fastighet.

Vidare motsätter de sig yrkandet om verkställighetsförordnande och lämnar följande synpunkter.

Liselund har varit deras hem i snart 11 år. Här bor de tillsammans med sina barn 8 och 6 år och en mängd djur. SMA:s planer om önskad framfart gör dem förkrossade. Alla drömmar och framtidsplaner på denna gård förstörs. I stället för att bo på en idyllisk liten gård så kommer de att få bo i en gruvdrift.

Behov

Sökanden påstår att deras kalkstenskvalitet inte går att få tag på någon annanstans i Sverige. Finns det verkligen inte likvärdig, alternativt en tillräckligt godtagbar ersättare för Gåsgruvans kunder i hela Sverige? Kalkfyndigheter finns inom rimligt avstånd; Larsbo, Forsby, Björka och Sala för att nämna dem som ligger samlade mitt i landet, men det finns ju fler.

På Svenska kalkföreningens hemsida står det att Sverige har gott om kalksten med god geografisk spridning. Går behovet och likvärdig kvalitet verkligen inte att få på annan redan etablerad plats än Gåsgruvan? En plats där naturvärden inte äventyras.

Vibrationer

De ifrågasätter gränsvärdet på 4 mm/s. De har vid många tillfällen varit hemma vid sprängningar och vid flera av dem har de trott att gränsvärdet har överskridits. Varje gång har de blivit förvånade när det inte gör det. Rejåla vibrationer, fönster som skallar. Har man ej upplevt sådant själv är det nog svårt att föreställa sig hur det känns.

De har en videofilm från en sprängning den 20 januari 2023 som uppmättes till 0,31 mm/s. I videon hörs tydligt vilka smällar och vibrationer de utsätts för. Den 23 februari var det en sprängning som uppmättes till 6,23 mm/s. De var inte hemma då, men man kan bara ana vilken skillnad det varit mot sprängningen i videon.

Det är för dem helt otänkbart att husgrunden inte skulle ta skada av detta i längden. Om sökanden får klartecken så har de hundratals sprängningar framför sig. De vill ha ner detta gränsvärde till max 2,0 mm/s för att känna sig tryggare i den frågan.

Buller

I bullerutredningens framtidsberäkningar hamnar bullernivåerna vid deras gård vid flera tillfällen över 50 dB. I dagsläget är de inte i närheten av detta.

Åtgärder som bullervall och/eller containrar staplade på varandra tror de inte alls på. Det stoppar möjligen en liten mängd ljud men den totala bullernivån kommer öka markant för deras del, vilket såklart kommer påverka deras tillvaro hemma mycket negativt.

Enligt tabell 6 i bullerutredningen beräknas bullernivån hos dem till 56 dB under byggnationen av bullervallen. Dumprar och grävmaskiner som arbetar mindre än 50 m från deras tomtgräns kommer alltså väsnas mindre än en tyst torktumlare som ligger på ca 65dB? Redan idag låter det mer än en torktumlare när de krossar eller knackar berg i Gåsgruvan.

Hos grannarna i Knaggebo ligger även där bullernivån på 56 dB i samma tabell. Sett från Knaggebo mot Gåsgruvan är det tät skog och annan terräng som skärmar av ljud. Hos dem är det i princip helt öppet mot Gåsgruvan. De får ej ihop dessa siffror och önskar ett förtydligande/förklaring av detta.

Djurhållning/buller

De äger flera hästar som vistas utomhus dygnet runt. Hästar är flyktdjur och kan få panik och ta till flykt för i princip vad som helst. Höga, plötsliga ljud från byggnation av en bullervall nära dem, tippning skopa som slår i sten och andra höga momentana ljud som kan uppstå så nära dem är oroväckande. En häst i panik kan med lätthet spränga vilket staket som helst och ta sig ut på trafikerad väg. I flykt händer det årligen att hästar bryter ben med avlivning som följd. Att de svårt skadar andra människor eller sig själva är så klart värsta scenarion men inget som på något vis är omöjligt, det händer varje år. Det enda som är omöjligt att veta i förväg är hur hästar reagerar. Ett annat, kanske mer troligt, scenario är lättare, behandlingsbara skador med dyra behandlingar som följd.

Damm

De är bekymrade över att bli drabbade av damm från verksamheten. De har hört att boende på norra sidan av Gåsgruvan ibland blir drabbade av synligt damm som lägger sig på bilar etc. Eftersom de i dagsläget är förskonade från synligt damm så vore det mycket besvärande om det skulle bli ett problem.

Ekonomi

Om sökandens planer får verkställas och de får gruvdrift ca 50 m från tomtgräns kommer värdet på deras fastighet minska drastiskt. Med en ny tillkommen gränsdragning intill deras privata fastighet finns det ingen chans att någonsin höja eller ens bibehålla värdet på fastigheten. Bara det faktum att gränsen finns där räcker, om en maskin står precis innanför gränsen eller längre bort spelar ingen roll.

De har investerat mycket tid, pengar och känslor på sin gård i över 10 års tid. Hur ersätter man det?

Grundvatten

Sökanden har försäkrat dem om att inget kan hända med grundvattnet. Men är det samma sak som att inget kan hända med dricksvattnet? Det finns många olika scenarion men om t.ex. ett läckage inträffar på en maskin 50-100 m från deras borrhållsbrunn som är ca 35 m djup, kan det då förgifta deras vatten? Vare sig det är kort eller långsiktigt?

De har i dagsläget god vattenkvalitet och så vill de att det fortsätter vara.

Stampbäcken

I tidigare material från sökanden (Samrådsunderlag-täkttillstånd Gåsgruvan) står följande angående miljö kvalitetsnormer: *I nuläget (VISS arbetsmaterial 21-04-06) bedöms att ekologisk status är god men att kemisk inte uppnår god status på grund av de överallt gränsvärdesöverskridande ämnena bromerad difenyleter samt kvicksilver och kvicksilverföreningar.*

På ett möte med sökanden frågade de hur höga dessa halter egentligen är, samt vart de uppmättes. Till svar fick de något i stil med att gränsvärdena som sådana är så låga att dom i princip inte går att komma under normalt sett. De bad inte om ett tydligare svar då, vilket de ångrar idag och nu ber om. Kan dessa ämnen på något vis vara kopplade till gruvdriften?

Igeltjärn

Angående skador på naturvärden vid Igeltjärnen så har sökanden kommit med förslag på kompensationer, t.ex. att de nya våtmarksmiljöerna tillåts börja fungera ekologiskt innan miljöerna vid Igeltjärnen försvinner. Hur lång tid beräknas detta ta? Vad sker om dessa nya miljöer inte fungerar? Kan sökanden tillåtas gå vidare ändå?

Att sökanden dessutom vill ha dispens för att förstöra för tre rödlistade arter tycker de låter anmärkningsvärt. Kan det verkligen tillåtas?

Stenkast

Vid sprängning den 12 februari 2015 kastades en stenbumling på nästan 4,5 kg mot

deras gård. Stenbumlingen slog av ett träd, med en diameter på ca 15 cm, 5-6 m upp i luften. Om riktningen på stenen varit en annan så hade hus djur och människor kunnat träffas. Det hände W.B. den 7 maj 2000, den stenen gick då rakt ge-nom taket i boningshuset. Varje gång det sprängs i Gåsgruvan väcks oron att något liknande ska hända.

Två händelser i direkt närtid är den 20 januari 2023 då sprängkraften gick åt fel håll och skapade en mycket kraftig ljudknall som hördes flera mil bort, och den 23 februari 2023 då sprängningen uppnådde 6,23 mm/s.

Sammanfattning

De hoppas att miljö, djur, natur och familjeliv prioriteras högre än att stora företag fyller sina fickor.

-D.J. och T.C. åberopar tidigare domar angående buller; dom den 10 september 2019 i mål M 1239-19, dom den 28 maj 2019 i mål M 5652-18 och dom den 3 april 2012 i mål M 7618-11, samt tidigare domar angående miljö; mål M 7034 (Klinteby) och M 5375-14 (Stucks Bunge).

SÖKANDENS BEMÖTANDEN

Bolagets bemötande och kompletteringar görs dels nedan, dels i följande bilagor:

- Bilaga A — Naturcentrum; Utlåtande angående ansökan om täktverksamhet vid Gåsgruvan, Filipstads kommun
- Bilaga B — Tyrens; Komplettering med korvsjöar
- Bilaga C — Brekke & Strand Akustik; Svar på yttranden om buller
- Bilaga D — Nitro Consult; Svar gällande vibrationer till närboende
- Bilaga E — Kemakta Konsult; Beräknat toxiskt uran i laktester på jord och bergmaterial

Riksintressen

Avsnitt 4 och 5 i bolagets komplettering den 29 september 2022 (aktbilaga 11, inklusive underbilagorna A och E), kopplat till ansökans redovisade behovsanalys (Bilaga C), innehåller den av länsstyrelsen efterfrågade avvägningen mellan områdets riksintresse för naturvård respektive riksintresse för värdefulla ämnen och material. Sökanden är vidare av uppfattningen att SGU i sitt yttrande (aktbilaga 22) delar bolagets bedömning i fråga om avvägningen.

Sökanden avser att vid huvudförhandlingen presentera ansökan så att den utförda avvägningen åskådliggörs.

Artskydd

Fåglar

Alla vilt levande fåglar skyddas enligt 4 § artskyddsförordningen. Bestämmelsen har en ny lydelse sedan den 1 oktober 2022 som ska tillämpas i målet.

Den av länsstyrelsen efterfrågade bedömningen av den sökta verksamhetens påverkan på fågelarter och begrepp i enlighet med den nya lydelsen av artskyddsförordningen återfinns i bifogad Bilaga A.

Fridlysta växter

Sökanden instämmer i länsstyrelsens bedömning att risk för påverkan på den skyddade artens bevarandestatus i området bör föreligga för att utlösa förbuden i 8 och 9 §§ i artskyddsförordningen.

Bestämmelserna i 8 § (avseende nattviol, purpurknipprot och tvåblad) och 9 § (blåsippa) artskyddsförordningen är nationella fridlysningsbestämmelser. Enligt praxis som länsstyrelsen hänvisar till gäller att, eftersom verksamhetens syfte uppenbart är ett annat än att döda, skada eller ta bort arterna, så krävs en påverkan på arternas bevarandestatus i området för att förbuden i bestämmelserna ska aktualiseras (se bl.a. MÖD 2016:1 och MÖD 2019:20 som ännu är giltiga avseende de nationella fridlysningsbestämmelserna).

Sökanden har avseende de fridlysta växterna (kärleväxter) yrkat dispens i enlighet med vad som anförs i ansökan. Resonemanget utvecklas i Bilaga A. Sökanden väljer i detta läge att inte återkalla sökt dispens, utan överlåter åt domstolen att avgöra om sökt verksamhet respektive sökta åtgärder i detta fall utlöser förbuden i 8 och 9 §§ och om dispens därmed krävs.

Även i övrigt kvarstår bolagets ansökningar om artskyddsdispens såsom de anges i ansökans avsnitt 4.2.3 samt i kompletteringsskrift (aktbilaga 11).

Säkerhet

Enligt 16 kap. 3 § andra stycket MB ska en säkerhet godtas om den visas vara betryggande för sitt ändamål. Säkerheten får enligt bestämmelsen ställas efter hand enligt en plan som vid varje tid tillgodoser det aktuella behovet av säkerhet.

Sökanden har i ansökan (Bilaga A.1, figur 4) samt i komplettering (aktbilaga 11, Bilaga F), redovisat vilka faktiska kostnader som blir aktuella vid en efterbehandling av området. Summan av dessa - 1 750 000 kr - har använts för att fastställa säkerhetens storlek.

Sökanden har dessutom i ansökan (avsnitt 8) åtagit sig att successivt efterbehandla områden av tälten. Som anförs i ansökans MKB (avsnitt 12) avses denna fortlö-

pande efterbehandling ske i samverkan mellan produktionspersonal, geologer, företagets naturvårdskunniga samt tillsynsmyndigheten, i syfte att åstadkomma lämplig tidpunkt och utformning av åtgärder.

Den schablonmässiga beräkning som länsstyrelsen förordar är således inte tillämplig på ansökt verksamhet.

I Norstedts kommentar till miljöbalken (BE, BJ, RU, ST) anförs följande som kommentar till 16 kap. 3 § andra stycket:

Andra stycket, som tillkom år 2007, ställer upp det allmänna kravet på en säkerhet att den ska visas vara betryggande för sitt ändamål. I så fall kan alla former av säkerhet godtas; den behöver inte nödvändigtvis vara pant eller borgen. Det är sökandens sak att komma med en utredning för att visa att säkerheten är tillräcklig och i övrigt godtagbar. Säkerheten får naturligtvis bedömas med hänsyn till hur pass stora kostnader för avhjälpande eller återställande som man kan förutse. I motiven framhölls att huvudsyftet med säkerheten är att skydda samhället från risken att behöva svara för sådana kostnader; det är detta syfte som säkerheten ska uppnå. Därutöver bör den inte vara större än vad som behövs och inte heller administrativt kostsam. Vidare bör säkerheten tillåta att så mycket kapital som möjligt är kvar hos verksamhetsutövaren. För att säkerheten ska skydda samhället att svara för dessa kostnader bör den vara skyddad vid gäldenärens konkurs. I kravet på att den ska vara betryggande ligger också att den bör vara enkel att realisera och utnyttja när tillsynsmyndigheten behöver ta den i anspråk. Det är väsentligt att den kan omvandlas till reda pengar i den takt som krävs för att den planerade efterhandlingen ska kunna genomföras. Som framgår av andra meningen kan den eventuellt ställas successivt enligt en plan som vid varje tid tillgodoser det aktuella behovet och hela tiden bör följas upp. Detta kan bli aktuellt t.ex. beträffande gruvavfallsdeponier, där kostnaderna för efterbehandling kan bli mycket höga. Behöver säkerheten justeras efter det aktuella behovet kan villkoret om säkerhet ändras.

Sökanden anser sig därmed ha stöd för sin inställning att säkerheten ska beräknas platsspecifikt och utifrån faktiska beräknade kostnader för erforderlig efterbehandling.

En uppräknig av säkerhetens belopp i enlighet med en förväntad inflationstakt kan dock medges av bolaget. En efterbehandling av området efter 30 års verksamhet, och en inflationstakt om 2 %, ger ett belopp om ca 3 200 000 kr. Bolaget föreslår att ställd säkerhet ska motsvara detta belopp.

Sökanden godtar länsstyrelsens invändning mot det föreslagna villkoret 21, dvs. att säkerheten ska prövas av tillståndsmyndigheten (jfr. 16 kap. 3 § tredje stycket MB).

Halter av toxiska uranspecies

Bolaget motsätter sig provotid för uran.

I Bilaga E görs en kompletterande redovisning av konsultbolaget Kemakta Konsult. Kemaktas slutsats är att halterna av toxiskt uran i laktesten med god marginal underskrider jämförvärdet för kronisk toxicitet, om hänsyn tas till den förväntade förekomsten av alkalinitet och kalciumjoner i lakvattnet från jord- och bergmaterial vid Gåsgruvan. De uppmätta halterna av totaluran i laktesten på prov från jordupplaget visar dock att det sannolikt utgör en källa för uran och därför bidrar till att öka belastningen på recipienten.

Kemaktas rekommendation för att så långt möjligt begränsa belastningen av uran, är åtgärder för att minska genomströmningen av vatten genom jordupplaget genom dikning och minskad pumpning av länshållningsvatten.

Bolaget föreslår i aktbilaga 11, underbilaga D, försiktighetsmått i enlighet med Kemaktas rekommendation bl.a. för att minska mängden länshållningsvatten.

Övriga frågor

Stampbäcken

Bromerade difenyletrar (eller polybromerade difenyletrar, PBDE) kommer från flamskyddsmedel som har tillsatts brännbara material framför allt plast och textilier. De är inte bundna till materialet utan sprids till miljön via diffust läckage t.ex. i samband med tvätt av textilier och atmosfärisk deposition vid avfallsförbränning. Bromerade difenyletrar tillhör en kategori som är undantagen strängare krav i vattenförekomster då det bedöms som tekniskt omöjligt att sänka halterna till de nivåer som motsvarar god kemisk ytvattenstatus.

Vad gäller kvicksilver överskrider enligt VISS gränsvärdet i Sverige i dag i alla ytvattenförekomster; sjöar, vattendrag och kustvatten. Utsläpp har skett under lång tid, både i Sverige och utomlands. Den främsta anledningen till att kvicksilverhalterna i vattnet är för höga är enligt VISS internationella luftnedfall, och trots Sveriges insatser för att minska utsläppen av kvicksilver förväntas inte några förändringar inom en snar framtid.

Vare sig bromerade difenyletrar eller kvicksilver hanteras i sökandens verksamhet, och det bedöms som högst osannolikt att de förhöjda värdena av ämnena kan kopplas till verksamheten.

Behovet av materialet

Råvara från de fyndigheter som omnämns i aktbilaga 21 klarar inte de kvalitetskrav som ställs på produkter som levereras från Gåsgruvan. De kan därför inte ersätta

produkter från Gåsgruvan. Bolaget hänvisar till ansökans behovsutredning (Bilaga C) och aktbilaga 11, underbilaga E.

Brunnar

Inom Gåsgruvans verksamhetsområde finns tre borrhade brunnar; två av dessa används inom verksamheten. En brunn är placerad i närhet av kontoret (nordöst), en vid industriområdets lokaler (öst) och en vid den västra sidan av dagbrottet. Det finns således två brunnar där nivå och kvalitet kan kontrolleras med placering mellan dagbrott och närboende i området Ljungheden (aktbilaga 20) och en brunn där nivå kan kontrolleras med placering mellan dagbrott och närboende vid Liselund (aktbilaga 21) och Knaggebo (aktbilaga 15).

Bolaget åtar sig att utföra denna kontroll.

Avstånd

Med sökt verksamhet minskar avstånd mellan brytgräns och fastigheten Knaggebo från 500 m till 430 m. Mot fastigheten Liselund ökar avståndet från befintligt tillstånd (dock ej utbruten) från 330 m till 350 m i den kommande verksamheten.

I ansökan är verksamhetsområdet utökat mot Knaggebo och Liselund för att därigenom inbegripa planerade bullervallar och förlängning av befintlig plats för upplag av avbaningsmassor. Även dessa avbaningsmassor kan ha en bullerdämpande effekt. Byggnation av bullervall mot Ljungheden är pågående (har återupptagits).

Upplagsytor

Arbeten vid upplagsytor som ligger i närheten av närboende kommer inte att pågå kontinuerligt. Planen är att göra fokuserade insatser under kort tid vid byggnation av bullervall och i dialog med närboende, så att arbetet kan genomföras på ett så bra sätt som möjligt för alla involverade.

Damning

Vad gäller risk för ökad damning i framtiden, utgörs massorna som hanteras på upplagen i närhet till närboende, av jord- och bergmaterial. Dessa dammar inte på samma sätt som de finmalda produkterna som hanteras i närheten av fabriken, och de bidrar därför normalt inte till någon ökad risk för damning.

Under väldigt speciella väderförhållanden, när det exempelvis är extremt torrt, kan arbetet anpassas på platser där det behövs, så inga onödiga risker tas med tanke på damning. Det kan t.ex. röra sig om bevattning.

Bolaget åtar sig att göra sådan anpassning av arbetet.

Framförda förslag till villkor

Länsstyrelsens förslag till villkor avseende tankplatser för fordon och maskiner är inte möjligt för bolaget att efterkomma. Av olika skäl, bl.a. kopplade till hållbarhet, är det inte lämpligt att köra upp larvburna maskiner, t.ex. grävmaskin, borrhög och krossar, ur tåkten för tankning. Bolaget föreslår i stället följande villkor:

Vid tankning av arbetsmaskiner i brottet ska spillplåt eller liknande användas för att undvika föroreningsspredning vid en eventuell olycka eller läckage.

Som anføres ovan godtar sökanden länsstyrelsens invändning mot det föreslagna villkoret 21, dvs. säkerheten ska prövas av tillståndsmyndigheten (jfr. 16 kap. 3 § tredje stycket MB).

Sökanden motsätter sig övriga förslag på ändringar av villkor.

Uppskjuten fråga om skydds- och kompensationsåtgärder

Sökanden medger att frågan om lämpliga skydds- och kompensationsåtgärder för att minimera skador med avseende på naturmiljön extremrikkärr skjuts upp under en provotid och att utredningsvillkor föreskrivs.

Följande utredningsvillkor föreslås:

SMA Mineral ska utreda frågan om skydds- och kompensationsåtgärder med avseende på extremrikkärret Igeltjärnen och annat lämpligt område, t.ex. Malmbergstjärnen. Utredningarna ska omfatta följande moment:

- Områdenas nuvarande biologiska status, inklusive artsammansättning,
- hydrologiska förhållanden, och
- markkemi.

Utredningarna ska, om möjligt, göras i samråd med länsstyrelsen, t.ex. i samband med länsstyrelsens planerade inventering av länets rikkärr.

Bolagets provotidsredovisning ska hänföra sig till ovan beskrivna moment och ge förslag på möjliga och rimliga skydds- och kompensationsåtgärder formulerade som förslag till slutliga villkor.

Bolaget bedömer att en lämplig längd på provotiden är två år från det att tillståndet tas i anspråk.

Rättegångskostnader

Sökanden medger av länsstyrelsen yrkat belopp.

DOMSKÄL

Mark- och miljödomstolen har den 29-30 mars hållit huvudförhandling med syn.

Rådighet

SMA mineral Persberg AB (bolaget) har erforderlig rådighet för den sökta verksamheten.

Miljökonsekvensbeskrivning

Sökande har gett in en miljökonsekvensbeskrivning. Mark- och miljödomstolen bedömer att miljökonsekvensbeskrivningen med de kompletteringar som inkommit under målets beredning uppfyller kraven i 6 kap. MB så att den specifika miljöbedömningen kan slutföras. Genom denna dom slutför domstolen miljöbedömningen enligt vad som anges i 6 kap. 43 § MB.

Tillåtlighet

Det är i målet fråga om en fortsatt brytning i en befintlig bergtäkt vilket generellt är att föredra framför öppnande av nya täkter. Med avseende på infrastruktur för transporter och närheten till verksamhet för vidareförädling är också täkten väl lokaliserad. Likväl kommer den planerade verksamheten i konflikt med bestämmelserna i miljöbalken på det sätt som redovisas nedan.

Miljö kvalitetsnormer för vatten

Den pågående och planerade täktverksamheten på fastigheten A innebär utsläpp av länshållningsvatten. Vattnet pumpas från verksamhetsområdet till en klarningsdamm och vidare ut i Rävbacken väster om täkten. Analyser visar att länshållningsvattnets innehåll av uran (flerårsmedelvärde 0,80 µg/l) är nästan dubbelt så högt som den bakgrundshalt (flerårsmedelvärde 0,41 µg/l) som vattnet uppströms verksamheten innehåller. Analyserna har gjorts på filtrerat vattenprov. Det faktiska innehållet av uran i länsvattnet, och det som därmed också belastar recipienten, kan därför vara ännu högre än de halter som redovisas i ansökan. Utöver höga uranhalter i länshållningsvattnet bidrar Gåsgruvans verksamhet även med utsläpp av uran via det lakvatten som diffust läcker från verksamhetens upplag. Laktest har visat mycket höga halter av uran, särskilt från områdets jordupplag (5,7–43 µg/l).

Ca 5 km nedströms verksamheten finns den närmast liggande vattenförekomsten, Stampbacken (WA57482681). Miljö kvalitetsnormen för förekomsten är god ekologisk status och nuvarande klassning i VISS (Vatteninformationssystem Sverige) är

angiven som god. Bedömningen baseras dock uteslutande på faktorn fisk eftersom mätdata saknas för övriga biologiska samt fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorer. I samband med att bolaget, i sin egenkontroll och inför ansökan, genomfört provtagningar av vattenkvaliteten i Stampbäcken har konstaterats att halterna uran överskrider det jämförelsevärde om 0,58 µg/l (bakgrundshalt [0,41 µg/l] + bedömningsgrund [0,17 µg/l]) för särskilt förorenande ämnen (SFÄ) som redovisas i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om klassificering och miljökvalitetsnormer avseende ytvatten, HVMFS 2019:25. SFÄ utgör en fysikalisk-kemisk kvalitetsfaktor.

I tredje, fjärde och femte stycket 5 § HVMFS 2019:25 anges att:

Vid klassificering av ekologisk status eller ekologisk potential ska vattenmyndigheten först väga samman de biologiska kvalitetsfaktorerna.

I de fall de biologiska kvalitetsfaktorerna ger resultatet hög eller god status respektive maximal eller god ekologisk potential ska därutöver de fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorerna vägas samman. De fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorerna kan försämra den ekologiska statusen endast från hög till god alternativt till måttlig eller från god till måttlig. De fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorerna kan försämra den ekologiska potentialen endast från maximal till god alternativt maximal till måttlig eller från god till måttlig.

Vid sammanvägning blir den kvalitetsfaktor som klassificerats som sämst status eller potential styrande.

Ovan angivna bestämmelser innebär att om resultatet av bolagets vattenprovtagningar beaktas motsvarar vattenkvaliteten i Stampbäcken i själva verket måttlig i stället för god ekologisk status. Det innebär även att vattenförekomsten inte når upp till den beslutade miljökvalitetsnormen. Detta har också påpekats av länsstyrelsen i yttrande.

Enligt 5 kap. 4 § MB får en myndighet inte tillåta att en verksamhet eller en åtgärd påbörjas eller ändras om detta, trots åtgärder för att minska föroreningar eller störningar från andra verksamheter, ger upphov till en sådan ökad förorening eller störning som innebär att vattenmiljön försämras på ett otillåtet sätt eller som har sådan betydelse att det äventyrar möjligheterna att uppnå den status eller potential som vattnet ska ha enligt en miljökvalitetsnorm. Bestämmelsen innebär att ett utsläpp

inte får tillåtas om det leder till att någon kvalitetsfaktor försämras till en lägre klass eller om utsläppet medför ett oacceptabelt risktagande gällande möjligheten att nå normen.

Gällande den nu aktuella prövningen konstaterar domstolen att det är ostridigt att Gåsgruvan bidrar till utsläpp av uran och att närmast liggande vattenförekomst redan idag, och med beaktande av bakgrunds nivåerna, överskrider de bedömningsgrunder för uran som anges i HVMFS 2019:25. Domstolen är därför, i enlighet med 5 kap. 4 § MB, förhindrad att meddela tillstånd för verksamheten. Vad bolaget anfört gällande behovet av att väga in andelen toxiskt, biotillgängligt uran samt de, ur toxicitetssynpunkt, fördelaktiga vattenkemiska förutsättningarna i Stampbäcken i bedömningen ändrar inte detta förhållande. Förvisso påverkar dessa faktorer uranets effekter men det finns inget i vattenförvaltningsförordningen (2004:660), HVMFS 2019:25 eller Havs- och vattenmyndighetens vägledning som sanktionerar en sådan tillämpning av regelverket. Domstolen anser att HVMFS 2019:25 är tydlig med hur respektive *särskilt förorenade ämnen i sjöar och vattendrag* ska bedömas. Det faktum att det i bedömningsgrunderna finns andra ämnen (koppars och zink) där överskridandena är relaterade till just biotillgängliga koncentrationer istället för totalhalt understryker ytterligare att föreskrifterna utformats med precision i relation till sitt syfte.

Sammanfattningsvis bedömer domstolen att bolagets utsläpp av uran äventyrar möjligheten att uppnå och vidmakthålla miljö kvalitetsnormen god ekologisk status i Stampbäcken. Verksamheten kan därför, i enlighet med 5 kap. 4 § MB, inte tillåtas och ansökan ska därmed avslås.

Artskydd

Domstolen kan konstatera den sökta verksamheten inkluderar ett borttagande av rikkärret Igeltjärnen som utgör livsmiljö för de skyddade arterna bred kärrtrollslända, sångsvan och käppkrokmossa. Medan den breda kärrtrollsländan och käppkrokmossan fullgör hela sin livscykel i eller i anslutning till Igeltjärnen har sångsvanen etablerat en boplats på en mindre ö i tjärnen dit den årligen återkommer för att häcka. Vidare innebär ansökan att mark som idag hyser purpurknipprot, nattviol, tvåblad

och blåsippa tas i anspråk för verksamhetsändamål på ett sådant sätt att växterna försvinner. Givna förutsättningar innebär att åtgärderna i ansökan kommer i konflikt med bestämmelserna i artskyddsförordningen och att en prövning i enlighet med denna lagstiftning måste ske. Sökande delar denna uppfattning och har yrkat på artskyddsdispens för samtliga av de ovan angivna arterna. Yrkandet gäller både de arter som är skyddade till följd av nationella bestämmelser och via EU-direktiv (fågelrespektive art- och habitatdirektivet). EU-skyddade arter (bred kärrtrollslända och sångsvan) ska dispensprövas i enlighet med 14 § artskyddsförordningen medan nationellt skyddade arter (käppkrokmossa, nattviol, tvåblad och blåsippa) prövas enligt 15 § artskyddsförordningen.

Arter skyddade enligt 4 och 4a §§ artskyddsförordningen

Sedan sökande lämnat in sin ansökan har artskyddsförordningen ändrats. Ändringen innebär en förändring framför allt i fråga om skyddet för vilda fåglar. Före nämnda ändring gjordes ingen åtskillnad i förordningen, med avseende på förbudens omfattning, mellan arter som omfattades av fågel- respektive art- och habitatdirektivet (se 4 § i dess lydelse före den 1 oktober 2022). Artskyddet i 4 § var anpassat efter lydelsen av artikel 14 i art- och habitatdirektivet som tar sikte på skydd av ett fåtal, i regel mycket sällsynta, arter. Efter ändringen är skyddet för vilda fåglar respektive andra djur uppdelat i olika paragrafer, 4 och 4 a §§. Den förstnämnda paragrafen gäller för vilda fåglar och har utformats med artikel 5 a i fågeldirektivet som förebild medan 4 a § omfattar arter som pekats ut i bilaga 4 art- och habitatdirektivet (se FM 2022:5 s. 3 f.).

Ändringarna trädde i kraft den 1 oktober 2022. Några övergångsbestämmelser finns inte (se SFS 2022:928). Bestämmelserna tillämpas därför i dess nuvarande lydelse.

Enligt 4 § artskyddsförordningen är det gällande fridlysning av fåglar förbjudet att:

- 1) avsiktligt fånga eller döda vilda fåglar,
- 2) avsiktligt förstöra eller skada vilda fåglars bon eller ägg eller bortföra sådana fåglars bon,
- 3) samla in vilda fåglars ägg, även om de är tomma, och
- 4) avsiktligt störa vilda fåglar, särskilt under deras häcknings- och uppfostringsperiod, om inte störningen saknar betydelse för att

- a) bibehålla populationen av fågelarten på en tillfredsställande nivå, särskilt utifrån ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov, eller
- b) återupprätta populationen till den nivån.

Enligt 4 a § artskyddsförordningen gällande fridlysning av andra djur än fåglar är det förbjudet att:

I fråga om sådana vilt levande djurarter som har markerats med N eller n i bilaga 1,

- 1) avsiktligt fånga eller döda djur,
- 2) avsiktligt störa djur, särskilt under djurens parnings-, uppfödning-, övervintnings- och flyttperioder,
- 3) avsiktligt förstöra eller samla in ägg i naturen, och
- 4) skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplatsar.

Förbudet gäller alla levnadsstadier hos djuren

Det borttagande av Igeltjärnen som ansökan omfattar, kan med hänvisning till förbuden i 4 § och 4 a § artskyddsförordningen, endast komma till stånd om dispens kan medges. I 14 § artskyddsförordningen anges förutsättningarna för att medge dispens:

Prövningsmyndigheten får i det enskilda fallet ge dispens från förbuden i 4–5 och 7 §§. En dispens får ges endast om

1. det inte finns någon annan lämplig lösning,
2. dispensen inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde, och
3. dispensen behövs
 - a. för att skydda vilda djur eller växter eller bevara livsmiljöer för sådana djur eller växter,
 - b. för att undvika allvarlig skada, särskilt på gröda, boskap, skog, fiske, vatten eller annan egendom,
 - c. av hänsyn till allmän hälsa och säkerhet eller av andra tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse,
 - d. för forsknings- eller utbildningsändamål,
 - e. för återinplantering eller återinförsel av arten,
 - f. för den uppfödning av en djurart eller den artificiella förökning av en växtart som krävs för återinplantering eller återinförsel enligt e, eller
 - g. för att under strängt kontrollerade förhållanden selektivt och i liten omfattning tillåta insamling och förvaring av vissa exemplar i en liten mängd.

För att medge dispens krävs således att det finns skäl för detta. Dispenser är dessutom art- och platspecifika vilket innebär att varje art ska prövas enskilt mot kriterierna i 14 § artskyddsförordningen. Lagstiftningen har sådant genomslag att det räcker med att man inte kan medge dispens för någon av de skyddade arterna för att åtgärden/verksamheten som helhet ska vara förbjuden.

Dispensprövning – bred kärrtrollslända och sångsvan

Prövningen av dispens för de EU-skyddade arterna inleds vanligtvis genom att bedöma om något skäl för dispens enligt 14 § punkt 3 artskyddsförordningen föreligger. Det saknas ofta anledning att gå in på förutsättningarna i punkterna 1 och 2 om skäl enligt punkten 3 saknas. Frågorna om andra alternativ och de specifika arternas bevarandestatus blir betydelsefulla först när det finns ett godtagbart skäl för dispens. Något eller några av de skäl som räknas upp i 14 § 3 punkten a-g ska alltså vara uppfyllda. Uppräkningen i bestämmelsen är uttömmande så till vida att inga andra skäl kan ligga till grund för en dispens.

Sökande har i aktuellt mål hävdad att förutsättningarna i 3 c *av hänsyn till allmän hälsa och säkerhet eller av andra tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse* är uppfyllda för den planerade torrläggningen av Igeltjärn. Förvisso anser domstolen att det, i likhet med vad sökande har anfört och vad även länsstyrelsen påpekat, är ett allt överskuggande allmänintresse att den typ av material som produceras i Gåsgruvan finns tillgängligt i samhället. Sökande har dock inte, trots begäran om komplettering med avseende på just dessa frågor samt upprepade följdfrågor vid huvudförhandlingen, visat att materialet måste produceras vid just Gåsgruvan. Man har inte heller, annat än översiktligt, visat vilka beaktansvärda nackdelar det skulle innebära att använda motsvarande material från någon annan plats. Vad gäller t.ex. den högt prioriterade sjökalken framställs denna produkt på flera platser inom ett inte allt för långt avstånd. I behovsbedömningen och på huvudförhandlingen har sökande även beskrivit att större delen av den sten som bryts i Gåsgruvan (60 %) säljs till närliggande produktionsanläggning för pigmentframställning och att ett 15-tal arbetstillfällen vid denna verksamhet riskerar att gå förlorade om brytningen vid Gåsgruvan inte fortskrider (se bilaga E i kompletteringspärmen). Enligt sökande måste materialet till pigmentproduktionen tas från Norge om Gåsgruvans

produktion upphör. Detta skulle i sin tur innebära så stora kostnader att verksamheten skulle ha små möjligheter att fortsätta bedriva sin verksamhet.

I Örndalenmålet (MÖD M 2630-14, 2015-02-16) har Mark- och miljööverdomstolen bedömt att en etablering som skulle innebära *cirka 300 nya arbetstillfällen och en fortsatt utveckling av turismen med långsiktiga ekonomiska och andra utvecklingsmässiga fördelar för Härjedalens kommun, samt varaktigt bidra till en ökad befolkning och fler arbetstillfällen* inte utgjorde sådana omständigheter att förutsättningarna gällande ett allt överskuggande allmänintresse var uppfyllda. Domstolen gör, i likhet med detta resonemang, samma bedömning gällande de i målet beskrivna förutsättningarna. Istället för att drabba ett allmänt intresse bedöms en utebliven dispens orsaka komplikationer för de enskilda företagen, bolaget respektive Gåsgruvan kalcit AB, vilka båda ingår i samma koncern. Sådana förhållanden kan inte utgöra grund för dispens.

För att brytningen vid Gåsgruvan utgör ett allt överskuggande allmänintresse talar dock det faktum att fyndigheten är utpekad som riksintresse värdefulla ämnen eller material enligt 3 kap. 7 § MB. I Statens geologiska undersökningars (SGU) beslut om utpekandet av riksintresset står följande att läsa:

SGU konstaterar att fyndigheten är väldokumenterad och innehåller kalksten av god kvalitet. Fyndigheten utgör en viktig samhällsresurs som har stor betydelse för landets materialförsörjning. SGU anser att fyndigheten är av riksintresse med avseende på värdefulla ämnen och material. För att långsiktigt säkerställa tillgången på aktuellt mineral anser SGU att fyndigheten skall avgränsas till ett ca 72 ha stort område.

Värt att notera i detta sammanhang är dock att Igeltjärn ligger utanför det av SGU utpekade riksintresset. Det finns därför inget i utpekandet av riksintresset som sanktionerar den torrläggning av biotopen som nu är aktuell.

Såväl Igeltjärn som täktområdet i sin helhet är dessutom även utpekade som riksintresse för naturvård enligt 3 kap. 6 § MB. I riksintressebeskrivningen för naturvård Yngen står följande att läsa gällande Igeltjärn:

*I anslutning till Kobergets gruvfält ligger Igeltjärnen delvis på kalkberggrund. Myrvegetation finns främst intill tjärnens västra sida och består av en tallmossa och ett gungflykärr mellan mossen och tjärnen. Gungflyt är ett utpräglat rikkärr med så krävande arter som mossorna *Catoscopium nigritum* och *Preissia quadrata*. Vidare växer här slätterblomma, trindstarr (*Carex diandra*) m m. Betydande skador har dock åsamkats lokalen genom dikningar, vägdragning och tippning. Trots detta ett av de bästa rikkärren i länet och troligen det som ståndortsekologiskt står närmast extremrikkärren. Trots skadorna erhåller Igeltjärnen högsta - mycket högt naturvärde i länets myrinventering.*

Med hänvisning till ovanstående kan konstaterats att området där verksamheten bedrivs omfattas av motstående utpekanden av riksintressen. Någon slutsats gällande huruvida den fortsatta brytningen, med stöd av utpekandet av riksintresset enligt med 3 kap. 7 § MB, kan anses utgöra ett allt överskuggande allmänintresse kan därför inte dras. Ansökan saknar, trots föreläggande om kompletteringar under målets beredning samt frågor under huvudförhandlingen, dessutom fördjupad redovisning gällande denna frågeställning.

Utifrån ovan beskrivna förutsättningar kan domstolen konstatera att det inte går att utesluta att brytningen vid Gåsgruvan utgör ett sådant allmänintresse som beskrivs i 14 § punkten 3 c artskyddsförordningen. För att dessa omständigheter ska kunna ligga till grund för en artskyddsdispens enligt 14 § krävs emellertid ett påtagligt högre beviskrav än så.

Domstolen kan inte heller se att något av de andra skäl som redovisas i 14 § punkten 3 artskyddsförordningen är tillämpligt i målet. Redan på denna grund ska ansökan därför avslås.

Domstolen kan vidare konstatera att det för att erhålla artskyddsdispens även krävs att sökande kan visa att förutsättningen i 14 § punkt 1 artskyddsförordningen att *det inte finns någon annan lämplig lösning* är uppfylld.

I MKB beskriver sökande två alternativa lokaliseringar till fortsatt kalkbrytning i området. Dessa platser ägs inte av sökande och utgörs av jungfrulig mark. Utöver

detta har sökande även beskrivit underjordsdrift som ett möjligt men olönsamt alternativ för fortsatt drift som innebär att Igeltjärn kan bibehållas på platsen. Det faktum att man inte får tillräcklig avkastning med en viss brytmetod, att man saknar rådighet för en alternativ lokalisering eller att det inte är utrett om en sådan alternativ plats kan komma i konflikt med andra bestämmelser i miljöbalken innebär inte att förutsättningen i 14 § punkt 1 artskyddsförordningen *det inte finns någon annan lämplig lösning* är uppfylld.

De nämnda alternativen har, enligt domstolens bedömning, förkastats på alltför översiktliga och otillräckliga grunder och kan på det underlag som presenterats för domstolen inte anses visa att *det inte finns någon annan lämplig lösning* än den som beskrivs i ansökan. Eftersom det finns andra lösningar krävs en fördjupad analys till varför dessa inte är lämpliga. Att vidta en åtgärd som kommer i konflikt med förbuden i artskyddsbestämmelserna bör alltid ses som en sista utväg och kräver, för att kunna tillåtas, en noggrann prövning gjord på ett tillförlitligt underlag. Med beaktande av detta finner domstolen att förutsättningarna för att meddela artskyddsdispens saknas även på denna grund.

Sammanfattningsvis bedömer domstolen att sökande varken visat att förutsättningarna i 14 § punkt 1 eller 3 c artskyddsförordningen är uppfyllda. Med hänvisning till detta kan inte artskyddsdispens för varken bred kärrtrollslända eller sångsvan medges.

Arter skyddade enligt 8 § artskyddsförordningen

I artskyddsförordningens 8 § anges *I fråga om sådana vilt levande kärlväxter, mossor, lavar, svampar och alger som anges i bilaga 2 till denna förordning är det förbjudet att i den omfattning som framgår av bilagan 1. plocka, gräva upp eller på annat sätt ta bort eller skada exemplar av växterna, och 2. ta bort eller skada frön eller andra delar.*

Det borttagande av Igeltjärnen och det ianspråktagande av mark för verksamhetsändamål som ansökan innebär strider mot 8 § i artskyddsförordningen i och med att

exemplar av purpurknipprot, nattviol, tvåblad och käppkrokmossa skadas eller tas bort.

I 15 § artskyddsförordningen anges förutsättningarna för att medge dispens för de nationellt skyddade arterna. Där anges att prövningsmyndigheten får ge dispens från förbuden i 6, 8 och 9 §§ *om det inte finns någon annan lämplig lösning och dispensen inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde.*

Dispensprövning – käppkrokmossa

Det planerade borttagandet av Igeltjärnen kräver utöver artskyddsdispens för bred kärrtrollslända och sångsvan även dispens för käppkrokmossa. I likhet med den bedömning som gjordes för de ovan nämnda arterna menar domstolen dock att ansökan brister i utredningen om det finns någon annan lämplig lösning än att lägga igen Igeltjärnen. Dispens på det underlag som föreligger i målet kan därför inte medges för käppkrokmossa.

Dispensprövning - purpurknipprot, nattviol och tvåblad

Med hänvisning till utgången i målet saknas anledning att ta ställning till yrkandet om artskyddsdispens för de ovan angivna kärllväxterna. Domstolen kan dock konstatera att det, med en annan utgång gällande övrig tillåtlighet, torde vara möjligt att medge dispens från bestämmelserna i 8 § artskyddsförordningen för purpurknipprot, nattviol och tvåblad. Detta med hänvisning till att bolaget redan ianspråktagit övriga ytor inom verksamhetsområdet på ett sådant sätt att det i realiteten saknas alternativa områden att exploatera i kombination med att arternas bevarandestatus inte bedöms försvåras av de enstaka borttagande som en dispens skulle innebära.

I samband med huvudförhandlingen har länsstyrelsen uppgivit att MÖD 2016:1, trots senare rättsfall med annan utgång för de EU-skyddade arterna, alltså ska tillämpas på de nationellt skyddade arterna och att dispens för dessa endast behövs om den planerade åtgärden hotar bevarandestatusen för berörda arter.

Med hänvisning till formuleringarna i 8 § artskyddsförordningen samt att det i 15 § samma förordning anges att dispens endast får medges om det inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus framstår det för domstolen som att det

är inom ramen för dispensprövningen som påverkan på artens bevarandestatus ska bedömas och inte som en inledande kontroll för om någon dispensprövning alls ska ske. Domstolen bedömer därför att de planerade åtgärderna i målet kräver dispens även enligt 15 § artskyddsförordningen för att vara tillåtliga.

Arter skyddade enligt 9 § artskyddsförordningen

I artskyddsförordningens 9 § anges *I fråga om sådana vilt levande kärlväxter, mossor, lavar, svampar och alger som anges i bilaga 2 till denna förordning är det förbjudet att i den omfattning som framgår av bilagan 1. gräva eller dra upp exemplar av växter med rötterna, och 2. plocka eller på annat sätt samla in exemplar av växter för försäljning eller andra kommersiella ändamål.*

Det ianspråktagande av mark för verksamhetsändamål som ansökan innebär strider mot 9 § i artskyddsförordningen i och med att iordningställandet innebär att exemplar av blåsippa kommer grävas bort.

I 15 § artskyddsförordningen anges förutsättningarna för att medge dispens från förbuden i 9 §. Där anges att prövningsmyndigheten får ge dispens från förbuden i 6, 8 och 9 §§ *om det inte finns någon annan lämplig lösning och dispensen inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde.*

Dispensprövning - blåsippa

Med hänvisning till utgången i målet saknas anledning att ta ställning till yrkandet om artskyddsdispens för blåsippa. Domstolen kan dock konstatera att det, med en annan utgång gällande övrig tillåtlighet, torde vara möjligt att medge dispens från bestämmelserna i 9 § artskyddsförordningen för blåsippa. Detta med hänvisning till att bolaget redan ianspråktagit övriga ytor inom verksamhetsområdet på ett sådant sätt att det i realiteten saknas alternativa områden att exploatera i kombination med att arternas bevarandestatus inte bedöms försvåras av de borttagande som en dispens skulle innebära.

Sammanfattning artskydd

Sammanfattningsvis konstaterar domstolen att den planerade verksamheten står i strid med bestämmelserna om artskydd. För att vara tillätlig krävs därför dispens

från bestämmelserna. Med föreliggande underlag och på de grunder som angivits ovan kan inte dispens för bred kärrtrollslända, sångsvan eller käppkrokmossa medges. Tillstånd för verksamheten ska därför avslås.

Riksintressen och lokalisering

I likhet med vad bolaget anfört och som även redovisats ovan, under rubriken *Arter skyddade enligt 4 och 4a § artskyddsförordningen*, har delar av Gåsgruvans verksamhetsområde pekats ut som både riksintressen för värdefulla ämnen eller material enligt 3 kap. 7 § MB och riksintresse för naturvård enligt 3 kap. 6 § MB. Enligt 3 kap. 10 § MB ska, om ett område är av riksintresse för flera oförenliga ändamål, företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt.

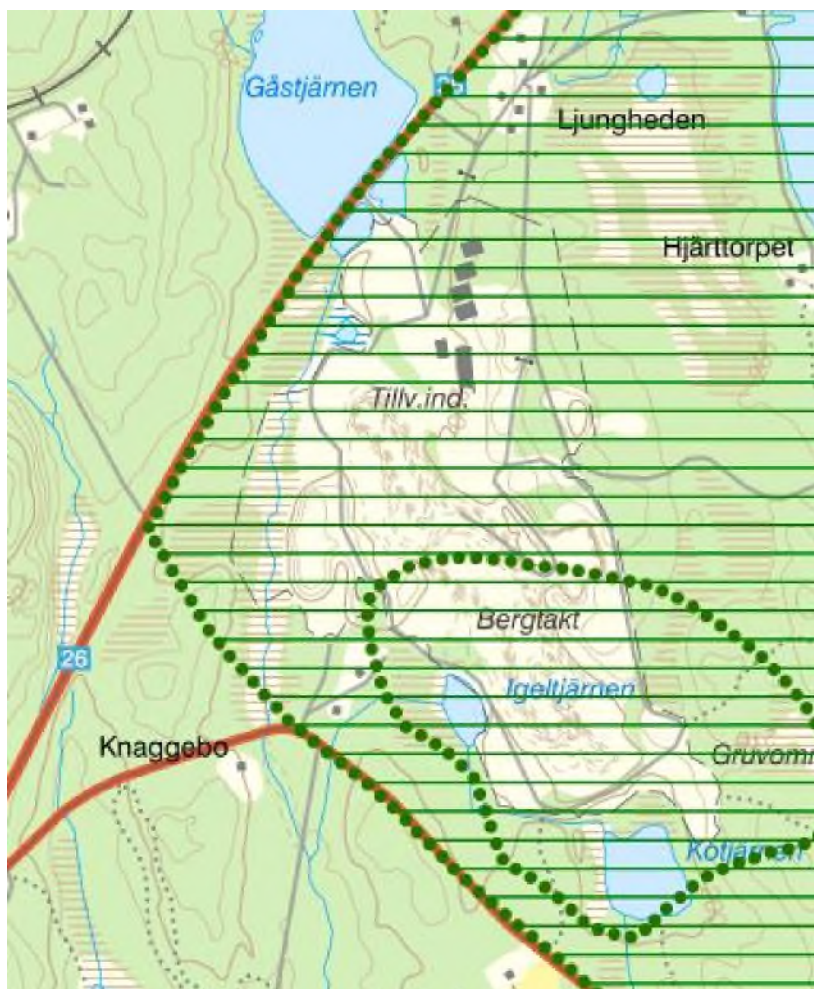
Sveriges geologiska undersökning (SGU) har i beslut den 1 december 1995, dnr 41-58/93, förklarat kalkstensfyndigheten Gåsgruvan i Filipstads kommun som riksintresse enligt 2 kap. 7 § andra stycket lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m. Bestämmelsen ingår numera i 3 kap. 7 § andra stycket MB. Därefter har SGU den 16 augusti 2010, med stöd av 3 kap. 7 § MB, gränssatt fyndigheten. Avgränsningen framgår av nedanstående återgivning från SGU:s beslut och omfattar stora delar av, men inte hela, Gåsgruvans verksamhetsområde.



SGU:s avgränsning av riksintresset kalkstensfyndigheten Gåsgruvan i Filipstads kommun

I beslutet skriver SGU att *fyndigheten är väldokumenterad och innehåller kalksten av god kvalitet. Fyndigheten utgör en viktig samhällsresurs som har stor betydelse för landets materialförsörjning. SGU anser att fyndigheten är av riksintresse med avseende på värdefulla ämnen och material. För att långsiktigt säkerställa tillgången på aktuellt mineral anser SGU att fyndigheten skall avgränsas till ett ca 72 ha stort område.*

Naturvårdsverket har på motsvarande sätt den 10 maj 1988 pekat ut Yngen, med original id NRO-17-027 som riksintresse för naturvård. Beslutet har sedan reviderats den 7 februari 2000. Området har mycket höga naturvärden bl.a. beroende på områdets varierade berggrund. Hela Gåsgruvans verksamhetsområde omfattas av utpekandet (se rastreat område på illustrationen nedan).



Gåsgruvans verksamhetsområde inom riksintresse för naturvård sjön Yngen, utpekad av Naturvårdsverket

I riksintressebeskrivningen står bl.a. följande att läsa:

*I anslutning till Kobergets gruvfält ligger Igeltjärnen delvis på kalkberggrund. Myrvegetation finns främst intill tjärnens västra sida och består av en tallmossa och ett gungflykärr mellan mossen och tjärnen. Gungflyt är ett utpräglat rikkärr med så krävande arter som mossorna *Catocopium nigritum* och *Preissia quadrata*. Vidare växer här slätterblomma, trindstarr (*Carex diandra*) m m. Betydande skador har dock åsamkats lokalen genom dikningar, vägdragning och tippning. Trots detta ett av de bästa rikkärren i länet och troligen det som ståndortsekologiskt står närmast extremrikkärren. Trots skadorna erhåller Igeltjärnen högsta - mycket högt naturvärde i länets myrinventering.*

Utöver de värden som beskrivits i utpekandet bekräftar t.ex. resultatet av de bottenfaunaundersökningar som bolaget gjort inför ansökan ytterligare de höga naturvärdena inom området. I bäcken mellan Kotjärnen och Igeltjärnen kunde mycket höga naturvärden identifieras genom förekomsten av den sällsynta buksimmaren Sigara

hellensii (kategoriserad som sårbar (VU)), den ovanliga husbyggande nattsländan Beraeodes minutus samt den mindre allmänna nattsländan Beraea pullata.

Delar av det verksamhetsområde som bolaget önskar ta i anspråk omfattas alltså av dubbla utpekanden i enlighet med ovanstående beskrivningar. De ytor där den planerade verksamheten kommer i konflikt med områdets högsta naturvärden omfattas dock inte av utpekandet för värdefulla material. Formellt föreligger därför inga motstående riksintresseutpekanden i denna del och det finns därför inte heller något utrymme för en vägning i enlighet med 3 kap. 10 § MB. Vid detta ställningstagande har särskild vikt lagts vid att SGU 2010 gjort en detaljavgränsning av fyndigheten. Syftet med SGU:s arbete att koordinatsätta fyndigheter har bl.a. varit att underlätta för myndigheter att göra avvägningar då ett område är av riksintresse för flera oförenliga ändamål. Domstolen har i samband med huvudförhandlingen frågat bolaget hur de ser på det faktum att Igeltjärnen inte omfattas av utpekande för värdefulla ämnen eller material. Bolaget har därvid endast återgett att man, för att kunna tillgodogöra sig materialet inom riksintresset för värdefulla ämnen eller material, med aktuella brytmetoder även behöver ta i anspråk området utanför själva utpekandet.

Med hänvisning till att rikkärret Igeltjärnen endast omfattas av utpekande av riksintresse för naturvård och att den torrläggning som bolaget anser sig tvungna att genomföra på ett påtagligt sätt kommer att skada rikkärret samt det beskrivna riksintresset för naturvård bedömer domstolen att åtgärden strider mot både 3 kap. 6 § MB och kravet på en lämplig lokalisering i 2 kap. 6 § MB. Ansökan ska därför avslås.

Behov och hushållning

Av 3 kap. 1 § MB följer att mark- och vattenområden ska användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Företräde ska ges en sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning. Enligt 1 kap. 1 § första stycket MB syftar balkens bestämmelser till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. I förarbetena understryks att en av grundtankarna med miljöbalken är att den nuvarande

generationen inte får ägna sig åt en livsföring som skadar miljön och utarmar resurserna.

Utifrån bolagets inlämnade och kompletterade behovsbedömning går det att utläsa att behovet av kalkprodukter i samhället är stort. Det är dock svårare att utläsa vilka effekter det skulle få i samhället om just Gåsgruvans produktion upphörde. Med beaktande av att verksamheten kommer i konflikt med flera förbudslagstiftningar är detta särskilt problematiskt. Utifrån den behovsutredning som ingetts och de förtydliganden som gjorts under huvudförhandlingen drar domstolen dock slutsatsen att det endast är delar av det material som bryts i Gåsgruvan som är så unikt att det är svårt eller i vart fall ekonomiskt ofördelaktigt att ersätta med annat material. Bolaget har uppgivit att den produkt som bryts och sedermera förädlas till pigment för pappersindustrin inte står att finna någon annanstans i, åtminstone, mellansverige. Om brytningen vid Gåsgruvan upphör kommer enligt bolaget materialet, i alla fall till den inom koncernen befintliga verksamheten Gåsgruvan kalcit AB, behöva importeras från Norge. Det förefaller dock som att det framför allt är Gåsgruvan kalcit AB som kommer drabbas av förhöjda kostnader om bolaget nekas tillstånd medan slutkunden, pappersindustrin, kan välja en alternativ leverantör. För övriga produkter som bryts vid verksamheten tycks inte ersättningen lika svår att hitta. Sjö- och miljöcalc bryts vid andra täkter inom jämförelsevis kort avstånd och efterfrågan av de produkter som används till bygg- och anläggning varierar i sådan omfattning att materialet enligt bolaget kan bli liggande inom verksamhetsområdet i flera år innan det omsätts. Vid huvudförhandlingen framkom även att Stora Enso, som tidigare varit en stor kund av bygg- och anläggningsmaterial, öppnat egna täkter i området och att bolaget märkt av en minskning av efterfrågan på dessa produkter.

Sammanfattningsvis bedömer domstolen att behovet av de produkter som produceras vid Gåsgruvan varierar och att produkterna torde kunna ersättas med material från andra, om än ej koncernägda, verksamheter. Bolaget har därför inte visat att det totala behovet av de produkter som bryts i verksamheten är så pass omfattande att täktverksamhet är den mest ändamålsenliga markanvändningen på platsen. Verksamhetens tillåtlighet kan därför, även i den aspekten, ifrågasättas.

Sammanfattande bedömning

Mark- och miljödomstolen bedömer sammanfattningsvis att tillstånd till ansökta verksamheter inte kan ges. Ansökan om tillstånd enligt miljöbalken och om dispenser enligt artskyddsförordningen ska därför avslås.

Prövningsavgift

Den preliminärt fastställda prövningsavgiften om 79 600 kr ska fastställas slutligt. SMA Mineral Persberg AB har erlagt 147 100 kr, och ska därför återfå 67 500 kr när denna dom vunnit laga kraft.

Rättegångskostnader

Länsstyrelsens yrkade ersättning om 16 000 kr för 20 timmars arbete á 800 kr har medgetts av sökanden och ska därför bifallas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (MMD-01)

Överklagande senast den 7 juni 2023.

Susanne Lindblad

Gunnar Barrefors

Susanne Nordström

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Susanne Lindblad, ordförande, de tekniska råden Gunnar Barrefors (skiljaktig mening, se nedan) och Susanne Nordström samt den särskilda ledamoten Hans Wennerholm (skiljaktig mening, se nedan).

SKILJAKTIG MENING I MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN

Tekniska rådet Gunnar Barrefors skiljaktiga mening

Rättens majoritet har funnit att den ansökta verksamheten inte är tillåtlig enligt miljöbalkens bestämmelser med hänvisning till att riksintresse för naturvärden skadas, det saknas förutsättningar för att meddela artskyddsdispens samt att utsläppet av läns hållningsvattnen innehållande uran strider mot gällande miljö kvalitetsnorm för vattenförekomsten Stambäcken. Jag anför härmed skiljaktig mening då jag anser att det finns förutsättningar att meddela tillstånd.

Riksintressen och lokalisering

Ställningstagande

Till skillnad mot rättens majoritet anser jag att SGUs utpekande av Gåsgruvans kalkstensförekomst som riksintresse avser fyndigheten som sådan och att den avgränsning SGU gjort i beslutets kartbilaga inte är av någon avgörande betydelse. Att det verkligen är frågan om ett riksintresse och till vilken utbredning anser jag är något domstolen hade att ta ställning till vid den prövning som nu gjorts. Att både kalkstensfyndigheten och det område som länsstyrelsen pekat ut som riksintresse för naturvärden verkligen utgör värden av riksintresse framstår som okontroversiellt. Jag anser därför att rätten hade behövt göra en avvägning enligt 3 kap. 10 § miljöbalken (mb) mellan de oförenliga riksintressena. Min uppfattning är att utvinning av kalkstensförekomsten utgör det ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt och att det aktuella riksintresset för naturvärden därmed inte utgör hinder för att meddela tillstånd till den ansökta verksamheten.

Motivering

I Gåsgruvan började kalksten brytas omkring år 1850. SGU har konstaterat att fyndigheten är väldokumenterad och innehåller kalksten av god kvalitet. SGU anser att fyndigheten är av riksintresse med avseende på värdefulla ämnen och material med hänvisning till att fyndigheten utgör en viktig samhällsresurs som har stor betydelse för landets materialförsörjning. För att långsiktigt säkerställa tillgången på aktuellt mineral har SGU avgränsat fyndigheten till ett ca 72 ha stort område genom beslut den 16 augusti 2010. Av SGUs beslut framgår bland annat att kalkstensfyndigheten delvis går under Igeltjärns botten, och att denna under 1990-talet till största del tömts på vatten till förmån för Gåsgruvan.

I SGUs rapportering av regeringsuppdrag (rapport 2022:12) – ”Förekomsten av och tillgången till kalksten, klinker och cement inom Sverige och exportproducerande länder” - anges att det i Sverige idag finns 25 karbonatstensfyndigheter utpekade som riksintresse. Av dessa är endast fem fyndigheter, så som Gåsgruvan, av kalkstentypen urbergskalksten. Huruvida dessa utgör fyndigheter med kalksten med egenskaper som lämpar sig som ersättning av Gåsgruvans huvudsakliga produktområden, pigment och sjökalk framgår inte. Av rapporten ”Redogörelse över vissa fyn-

digheter av industriella mineral och bergarter”, SGU 2005:14, framgår bl.a. att användningsområden och produktionsmetoder varierar i stor utsträckning mellan de olika kalkstensproducenterna, så som jag uppfattar det, i hög utsträckning beroende på varierande geologiska förhållanden. Jag anser att det framstår som rimligt, så som bolaget anfört, att Gåsgruvan utgör en komplex anläggning när det kommer till kvaliteten på stenen, med rik förekomst av kristallin kalksten. Bolaget har vidare beskrivit att material från olika delar av brottet måste blandas för att åstadkomma rätt produktkvaliteter och optimera gruvans livslängd samt nyttja de reserver som finns maximalt. Till största delen levereras den utbrutna kalken i Gåsgruvan till en närliggande verksamhet där kalkitslurry tillverkas för användning inom massa- och pappers industrin som pigment och fyllmedel. Enligt en representant för denna industri som närvarade vid huvudförhandlingen hävdade att det i praktiken saknas långsiktigt alternativ till Gåsgruvan för den lokaliseringen.

Jag anser att det ovan anförda talar för att saknas skäl att ifrågasätta bolagets redovisade behovsbedömning och att det inte finns något som talar för att det finns ersättningsfyndigheter till Gåsgruvans huvudprodukter inom ekonomiskt försvarbart avstånd som innebär att jungfrulig mark inte tas i anspråk. SGU har även i sitt yttrande till domstolen påpekat att alternativet till fortsatt verksamhet i Gåsgruvan innebär att jungfrulig mark tas i anspråk och att det sannolikt skulle medföra samma påverkan på naturen eftersom kalkrik berggrund ger gynnsamma förhållanden för en mängd biotoper och naturtyper.

I fråga om det utpekade riksintresset för naturvården i anslutning till Igeltjärnen så delar jag den uppfattning som Hans Wennerholm framför i sin skiljaktiga mening. Med tanke på den omfattande påverkan som skett genom åren anser jag inte att själva lokaliseringen vid Igeltjärn längre behöver bevaras utan att rikkärrsmiljön och arterna är det som betingar värdet och om de kan bevaras och utvecklas på annan plats ger detta de bästa förutsättningarna för att långsiktigt bevara naturvärdena. Vid en avvägning mellan de båda riksintressena anser jag att utvinning av kalkstensförekomsten utgör det ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt.

Artskyddsdispenser

Inställning

Jag anser att det finns förutsättningar och är rimligt att meddela ansökta dispenser mot förbuden i artskyddsförordningen.

Motivering

Min uppfattning är att bolaget visat att det inte finns någon annan lämplig lösning och att ansökta dispenser inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus för bestånden av sångsvan och bred kärrtrollslända i deras naturliga utbredningsområden. Min uppfattning är vidare, tillskillnad från rättens majoritet, att den ansökta verksamheten utgör ett allt överskuggande allmänintresse med hänvisning till samhällets behov av tillverkade produkter.

Av rättspraxis följer att kravet på allt överskuggande allmänintresse ska sättas högt. Avseende nivån på överskuggande allmänintresse kan ledning även fås av EU-domstolens avgörande i mål C-346/14 (Schwarze Sulm) där EU-domstolen fann att förutsättningarna fanns för att ett tillstånd ska kunna ges till en verksamhet som försämrar den ekologiska ytvattenstatusen då nybyggnation av ett småskaligt vattenkraftverk kan omfattas av ett allmänintresse av större vikt. Det framgår vidare av domen att vad som är ett allmänintresse av större vikt är upp till medlemslandet att avgöra.

Jag anser sammantaget att den ansökta verksamheten kan betraktas som ett allt överskuggande allmänintresse och att dispenserna enligt 14 § artskydds-förordningen därmed borde kunna meddelas för den beskrivna påverkan på sångsvan och bred kärrtrollslända.

Enligt 15 § artskydds-förordningen får dispens ges från förbuden i 6, 8 och 9 §§ som avser länet eller del av länet, om det inte finns någon annan lämplig lösning och dispensen inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde.

Min uppfattning är att dispenserna för kärlväxterna nattviol, purpurknipprot, tvåblad och blåsippa samt mossarten käppkrokmossa saknar annan lämplig lösning och att dispenserna inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos arternas bestånd i deras naturliga utbredningsområde. Jag konstaterar även att förutsättningar hade funnits att föreskriva om ytterligare skadelindrade/skadeförebyggande åtgärder än de bolaget åtagit sig att genomföra med syfte att bibehålla den ekologiska funktion som dagens rikkärrsmiljö i Igeltjärnen och berörda våtmarker/diken innebär.

Jag noterar även att länsstyrelsen inte motsatt sig att ansökta artskyddsdispenser meddelas.

Miljö kvalitetsnormer för vatten – Uran Inställning

Jag anser att sökanden visat att den ansökta verksamheten inte kommer ge upphov till en sådan förorening eller störning som innebär att vattenmiljön försämras på ett otillåtet sätt eller i praktiken har sådan betydelse att det äventyrar god ekologisk status i recipienten nedströms utsläppspunkten.

Motivering

Gällande statusklassning för närmaste vattenförekomst nedströms Gåsgruvans utsläppspunkt (stampbäcken, ca 5 km nedströms utsläppspunkten) är att den ekologiska statusen är god, vilket också utgör miljö kvalitetsnorm för vattenförekomsten. Av ansökan har emellertid framkommit att halten av uran uppmätts vara högre än bedömningsgrunden för uran enligt kvalitetsfaktorn särskilt förorenande ämnen (SFÄ) och att anledningen troligen är verksamhetens utsläpp av länshållningsvatten. Detta är något som Vattenmyndigheten inte beaktat vid den statusklassning som utförts. Rättens majoritet anser att detta innebär att den ekologiska statusen ska sänkas

till måttlig status och att förlängt tillstånd med fortsatt verksamhet och utsläpp av läns hållningsvatten därmed inte är tillåtlig.

Min uppfattning är att det inte är lämpligt att domstolen drar slutsatser om halten av uran stampbäcken 5 km nedströms verksamhetsområdet baserat på ett underlag som inte kvalitetsgranskats i enlighet med NFS 2015:25, och med det begränsade underlag som redovisats avseende bakgrundshalter av uran i vatten. Hänsyn behöver här tas till att uran lades till som SFÄ så sent som 2015. Underlag om förekomst av uran i ytvattenförekomster och utsläpp är därför mycket begränsat. Av Vattenkartan - Vatteninformation Sverige (VISS) framgår att riskbedömningar för ytvatten endast i ett fåtal fall omfattat uppmätta halter av uran vilket tyder på att halten uran sällan mäts i ytvatten. Jag känner endast till tre tillståndsprövningar enligt miljöbalken i vilka uppmätta halter av uran bedömts; i samtliga fall gällande järnmalmsgruvor i Norrland (mark- och miljödomstolen i Umeå dom den 29 april 2021 i mål nr. 2672-18 (Liikavara), deldom den 6 april 2022 i mål nr. M 3093-12 (Aitik) och deldom den 1 december 2022 i mål nr. M 2090-19 (Kaunisvara). Inte i något av dessa fall har halt av uran över bedömningsgrunden (SFÄ-värdet) i berörd vattenförekomst bedömts utgöra hinder mot de ansökta verksamheternas tillåtlighet. Deldomen rörande utsläpp av sulfat och uran från verksamheten vid Aitik (M 3093-12) har dock överklagats och MÖD har gett prövningstillstånd i mål M 5532-22. Förhållandena vid ovan nämnda gruvor i Norrland skiljer sig på många sätt jämfört förhållandena vid Gåsgruvan. Noteras kan emellertid att naturlig bakgrundshalt av uran i vatten varierar kraftigt, dock förekommer i samtliga fall halter långt över bedömningsgrunden (SFÄ-värdet), vilket talar för att en rimlighetsbedömning behöver utföras i fråga om bakgrundshalten av uran i ytvatten.

I området söder om Gåsgruvan finns lämningar av ett mycket stort antal mindre gruvor som jag uppfattar skulle kunna bidra till förhöjda halter av uran i mark-, yt- och grundvatten. Av sökandens kompletterande redovisning (bilaga E till domstolens aktbilaga 26) framgår att laktester visat att uran lakade i flera hundra gånger högre utsträckning från jordupplagen än upplagen av sidoberg. De i läns hållningsvattnet uppmätta halterna av uran behöver således inte vara en effekt av någon aktivitet från verksamhetsutövaren utan bero på en ansamling av en naturlig, ständigt pågående utlakning. Min bedömning är att detta innebär bakgrundshalten av uran nedströms Gåsgruvan kan vara högre än den som uppmätts i Gåstjärnen uppströms Gåsgruvan och att det finns en stor potential att minska utsläppen av uran med de av sökanden föreslagna försiktighetsmått, och genom skyddstäckning av jordupplagen.

Bolaget har låtit företaget Kemakta Konsult AB, med dokumenterat lång och omfattande erfarenhet av miljöriskbedömningar, redovisa en detaljerad utvärdering avseende konsekvenserna av uppmätta halter av uran. Av redovisningen framgår bland annat att uranets biotillgänglighet och toxicitet, på samma sätt som för zink och koppar, i hög grad beror på vattnets kemiska sammansättning i övrigt (bl.a. vattnets hårdhet, alkalinitet och innehåll av lösta organiska ämnen). Resultaten från genomförda beräkningar visar att halterna av toxiska förekomster av uran (uranspecies) i provpunkterna endast motsvarar en bråkdel av totalhalten uran. Jag anser inte att det finns skäl att ifrågasätta relevansen av dessa beräkningar. Jag konstaterar även att

det av redovisade utredningar inte finns något som talar för att hittillsvarande utsläpp av uran med länshållningsvattnet har en reell inverkan på biologin i vattenförekomen Stampbäcken eller i den primära recipienten Rävbacken. Tvärtom framstår naturvärdena i Räv- och Stambäcken vara mycket höga.

Så vitt framgår av i detta mål redovisade uppgifter och uppgifter i de tre avgörandena gällande järnmalmegruvorna i Norrland torde det i vart fall för närvarande saknas tillgänglig teknik att avskilja uran ur det flöde av länshållningsvatten som är aktuellt för Gåsgruvan.

Min uppfattning är vidare att det inte är osannolikt att det finns förutsättningar att vidta åtgärder som skulle kunna bidra till att kvalitetsfaktorn Fisk höjs från god till hög vilket skulle innebära att miljökvalitetsnormen skulle innehållas även med ett överskridande av en bedömningsgrund för SFÄ.

Jag noterar slutligen även att länsstyrelsen inte motsatt sig att tillstånd meddelas den ansökta verksamheten.

Den särskilda ledamoten Hans Wennerholms skiljaktiga mening

Inställning

Ärendets avgörande baseras i huvudsak på avvägningen mellan områden utpekade som riksintresse för naturvård respektive värdefulla ämnen och material, tillämpningen av artskyddsförordningen och påverkan på miljökvalitetsnormerna för vatten, avseende uran.

Undertecknad instämmer i domstolens majoritets uppfattning att bolagets utsläpp av uran äventyrar möjligheten att uppnå och vidmakthålla miljökvalitetsnormen ”god ekologisk status” för vattenförekomsten Stampbäcken, vilket innebär att tillstånd till verksamheten inte kan medges.

Beträffande domstolens majoritets slutsats angående behovsbedömningen som ligger till grund för om artskyddsdispens kan medges och vad gäller avvägningen mellan riksintressen har jag dock en avvikande uppfattning. Jag anser att bäst förutsättningar för bevarande och utvecklande av befintliga naturvärden inom riksintresseområdet Igeltjärn ges genom de försiktighets- och kompensationsåtgärder som föreslås av sökanden och länsstyrelsen och som jag utvecklar nedan.

Motivering

Igeltjärn hyser ett (extrem)rikkärr längs västra stranden, främst uttryckt genom förekomsten av brunmossor där käppkrokmossa är särskilt utmärkande, men därutöver finns även vissa kärlväxtarter som indikerar rikkärrstatus såsom slätterblomma och knagglestarr. Det är ett särskilt utpekat delområde inom riksintresse för naturvård och det enda kända extremrikkärret i länet.

Igeltjärn och de närmaste omgivningarna är kraftigt påverkade av pågående kalkbrytning. Tjärnens utbredning är sedan tidigare halverad genom anlagd väg/damm mot kalkbrottet i norr och genom utfyllnader längs östra och södra stränderna. Trogen är det endast en liten rest av de ursprungliga rikkärren runt tjärnen om återstår. Det återstående rikkärret hotas nu av igenväxning av ung tall, ca 5-10 år gammal.

Orsaken torde vara förändrad hydrologi (läckage genom dammen, riven bäverdammn eller annan påverkan). För att bibehålla rikkärret krävs utöver röjning av uppväxande lignoser som hotar att skugga och torka upp gungflymattorna även reglering av vattennivån i tjärnen genom anordningar i tjärnens in- och utlopp. För lågt vattenstånd kan innebära fortsatt igenväxning och för högt att gungflyet slits loss.

Utöver rikkärret vid Igeltjärn finns naturvärden i form av rikkärr längs Rävbacken. Dessa har tidigare fyllts ut och bäcken har flyttats/rätats i norra delen. Från nuvarande tippfront i söder och ner till Gammelkroppa-vägen är dock bäcken/rikkärren opåverkade av verksamheten vid Gåsgruvan. Sökanden anger att planerad fortsatt tippverksamhet söderut i denna del inte kommer att påverka bäcken med omgivande rikkärr. Vid synen konstaterades igenväxning av kärren längs bäcken med lövsly och buskar. För att bibehålla öppna kärrytor längs ett vattendrag krävs återkommande högvatten. Vattenregimen i bäcken bör anpassas efter detta. Vid förhandlingen behandlades utflödet från sedimentationsdammen. Ett mer stabilt flöde från dammen skulle öka igenväxningen.

Bland de rödlistade och skyddade arterna instämmer jag i sökandens bedömningar och förslag till kompensationsåtgärder när det gäller fåglarna, kärllväxterna, gropig brunbagge och lake. Jag instämmer därmed även i länsstyrelsens bedömning att artskyddsdispens kan medges enligt 14§ artskyddsförordningen p 3c eftersom kalkbrytningen kan tolkas som ett allt överskuggande allmänintresse och åtgärderna inte påverkar arternas bevarandestatus negativt. Särskilt med beaktande av föreslagna kompensationsåtgärder, se vidare nedan.

Bäckbuksimmare, mindre vattensalamander och bred kärrtrollslända är alla direkt beroende av själva Igeltjärn med omgivande flöden och våtmarker. De påverkas negativt av planerad torrläggning men är samtidigt mobila. Planerade kompensationsåtgärder för dessa arter genom anläggande av nytt dike med meandring, utvidgning till våtmarker och korvsjöar i direkt anslutning till Igeltjärn med bibehållna befintliga våtmarker, diken och vatten under en övergångstid bör kunna skapa förutsätt-

ningar för en migration till de nya miljöerna. Det kommer dock att ta några vegetationsperioder innan dessa miljöer är etablerade och fungerande för arterna. Ett bibehållande av befintliga miljöer parallellt med att de nya är ”färdiganlagda” underlättar nyetablering.

Käppkrokmossa och andra rikkärtsarter i rikkärret längs västra stranden av Igeltjärn kommer att försvinna vid torrläggning och bortgrävning. Tidigare försök med flytt av käppkrokmossa till Gåstjärnen har (hittills) varit framgångsrika. Eftersom denna mossa främst växer längst ut mot öppet vatten i gungflymiljöerna är det förhållandevis enkelt att flytta dem. En flytt av ett helt växtsamhälle med samtliga förekommande rikkärtsarter är en betydligt mer omfattande process som kräver detaljerad planering och genomförande. Sökanden har presenterat en mycket översiktlig idé om att en sådan flytt skulle kunna genomföras. För att kunna bedöma om en sådan flytt är möjlig och har förutsättningar för att bli framgångsrik behövs ett betydligt mer genomarbetat förslag med försök i mindre skala med tid för utvärdering innan ett fullskaleförsök kan genomföras.

Vid ett avslag på ansökan kommer nuvarande förhållanden vid Igeltjärn att permanentas och den påbörjade igenväxningen av rikkärret att fortlöpa om inte åtgärder vidtas. På sikt kommer därför rikkärrets naturvärden att minska och eventuellt försvinna.

Vid en tillstyrkan till ansökan kommer de miljöer och arter som betingar riksintresset och övriga naturvärden att försvinna utan att vi med säkerhet vet om dessa värden kan bibehållas genom de kompensationsåtgärder som planeras. Med tanke på den omfattande påverkan som skett genom åren anser jag inte att själva lokaliseringen vid Igeltjärn längre behöver bevaras utan att rikkärtsmiljön och arterna är det som betingar värdet och om de kan bevaras och utvecklas på annan plats ger detta de bästa förutsättningarna för att långsiktigt bevara naturvärdena.

Jag anser att en provotid på två år (en vegetationsperiod i ”drift”), som sökanden föreslagit, är alldeles för kort tid för att utreda, genomföra och utvärdera föreslagna

kompensationsåtgärder. Detta gäller särskilt som sökanden inte inom ramen för ansökan konkretiserat hur utredning och genomförande skall gå till. I likhet med det länsstyrelsen framfört anser jag att försiktighets- och kompensationsåtgärderna behöver ske genomtänkt för att få avsedd effekt.

Min uppfattning är därför, under förutsättning att tillstånd kan medges trots överskridandet av bedömningsgrunden för uran, att de bästa förutsättningarna för bibehållande av riksintressets naturvärden är ett genomförande av planerade kompensationsåtgärder. Jag anser därmed, med beaktande av de skador som åsamkats riksintressedelområdet Igeltjärn, att riksintresset för ämnen och material vid en avvägning mellan motstående riksintressen enligt MB 3:10 väger tyngre med tanke på den bristande långsiktigheten för befintliga naturvärden, särskilt om planerade kompensationsåtgärder vidtas. Slutliga villkor avseende kompensationsåtgärderna skall i så fall fastställas till en provotid på minst 4 år. Under denna period skall sökanden utföra planerade kompensationsåtgärder (utredning och genomförande av nytt dikesystem inklusive våtmarker och korvsjöar samt transplantation av rikkärr till Malmbergstjärnen eller annan våtmark i samråd med länsstyrelsen) och under minst tre vegetationsperioder följa upp och utvärdera åtgärderna samt sammanställa en rapport av resultaten. Under denna period skall hydrologin i Igeltjärn inklusive tillflöde och utlopp bibehållas intakt samtidigt som flöde skall ledas till det nya dikesystemet med meandring, flacka slänter för våtmarksetablering och korvsjöar. Försök med flytt av rikkärrsmiljön skall inledas snarast. Arbetet skall ske i nära samarbete med tillsynsmyndigheten. Slutrapporten skall sedan ligga till grund för slutliga villkor.

Hans Wennerholm



Hur man överklagar

Dom i mark- och miljödomstol som första instans

MMD-01

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandetiden har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.



Hur man överklagar Mark- och miljööverdomstolens avgörande

Den som vill överklaga Mark- och miljööverdomstolens avgörande ska göra det genom att skriva till Högsta domstolen. Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till Mark- och miljööverdomstolen.

Senaste tid för att överklaga

Överklagandet ska ha kommit in till Mark- och miljööverdomstolen senast den dag som anges i slutet av Mark- och miljööverdomstolens avgörande.

Beslut om häktning, restriktioner enligt 24 kap. 5 a § rättegångsbalken eller reseförbud får överklagas utan tidsbegränsning.

Om överklagandet har kommit in i rätt tid, skickar Mark- och miljööverdomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Högsta domstolen.

Prövningstillstånd i Högsta domstolen

Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande. Högsta domstolen får meddela prövningstillstånd endast om

1. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen eller om
2. det finns synnerliga skäl till sådan prövning, så som att det finns grund för resning, att domvilla förekommit eller att målets utgång i Mark- och miljööverdomstolen uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Överklagandets innehåll

Överklagandet ska innehålla uppgifter om

1. klagandens namn, adress, e-postadress och telefonnummer,
2. det avgörande som överklagas (domstolens namn och avdelning samt dag för avgörandet och målnummer),
3. den ändring i avgörandet som klaganden begär,
4. de skäl som klaganden vill ange för att avgörandet ska ändras,
5. de skäl som klaganden vill ange för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
6. de bevis som klaganden åberopar och vad som ska bevisas med varje bevis.

Förenklad delgivning

Om målet överklagas kan Högsta domstolen använda förenklad delgivning vid utskick av handlingar i målet, under förutsättning att mottagaren där eller i någon tidigare instans har fått information om sådan delgivning.

Mer information

För information om rättegången i Högsta domstolen, se www.hogstodomstolen.se